

ଅଭିଭାଷଣ

ଅଧ୍ୟାପକ ବଂଶୀଧର ମହାନ୍ତି

କଟକ ପ୍ରିଣ୍ଟେଣ୍ଡର୍ସ ଚକ୍ରାବର୍ତ୍ତୀ

ଅଭିଭାଷଣ

(ପ୍ରଥମ ଭାଗ)

ସଂଗ୍ରାହକ
ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ବଂଶୀଧର ମହାନ୍ତି, ଏମ୍. ଏ.

ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ

୧୯୫୩

ପ୍ରକାଶକ
ଶ୍ରୀ ଅନନ୍ତ ମିଶ୍ର, ପ୍ରୋପ୍ରାଇଟର
କଟକ ଷ୍ଟୁଡେଣ୍ଟସ୍ ଷ୍ଟୋର,

ବାଲୁବଜାର, କଟକ-୨

ମୂଲ୍ୟ ଏକ ଟଙ୍କା ଅଠ ଅଣା ମାତ୍ର

ସୂଚନା

ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସମୃଦ୍ଧିବନ୍ତ; କିନ୍ତୁ ଅଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସେପରି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ବିଶାଳତା ଲଭି ଚାଲିନାହିଁ ବୋଲି ସାହିତ୍ୟିକମାନଙ୍କର ମତ । ଅଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ଅଲେକନାରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ନାନା ଉଦ୍‌ଧାନ ପତନ ଭିତରେ ଅଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟିର ଚରଣ । ଏହାଛଡ଼ା ମଧ୍ୟ ଅନେକ କାରଣ ରହିଛି । ସେ କାଳର ଭ୍ରାତୃଭାବ ବିବାଦ ବିସମ୍ବାଦ ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟଶିକ୍ଷା ପ୍ରବର୍ତ୍ତନର ଅଭାବ ପ୍ରଭୃତି ଅନେକ କିଛି କାରଣରୁ ଅଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କେତେକ ପ୍ରଦେଶର ଅଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟପରି ମୁଣ୍ଡଟେକି ପାରିନଥିଲା । ଯେଉଁ ନିଷ୍ଠାପର ସାହିତ୍ୟିକଗଣ ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ନିମିତ୍ତ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟିତ ଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ଅଭିଭାଷଣରେ ଉକ୍ତ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକର ଅଲେକନ କରାଯାଇଛି । ଅଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଦୃଶ୍ୟକର୍ମରେ ନୂତନ ଭାଷାର ଜାଗରଣ ଅନୁମୋଦିତ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଭାଷଣର ଭାଷାରେ ଏହି ମଧ୍ୟ ନୂତନତାର ଅଭାବ ମିଳିଥାଏ । ଏହି ସଂଜ୍ଞା ପ୍ରସ୍ତୁତରେ ଅଭିଭାଷଣଗୁଡ଼ିକର ବକ୍ରମାନେ ଅଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି, ଅଭିବୃଦ୍ଧି ତଥା ଅଲେକନ, ଦୃଶ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସାଧନାର ଧାରା ଦେଖାଇ ଦେଇଯାଇଅଛନ୍ତି, ତାହା ଦେଖିବା ସାଂସ୍କୃତିକ ଉନ୍ନତିରେ ଯେ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ମାତ୍ର । ଗୌରୀଶଙ୍କର, ରାମଶଙ୍କର, ରାଧାନାଥ, ପଟ୍ଟନାୟକ, ଗୋପବନ୍ଧୁ, ଶିଶୁନାଥ ଓ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ ପ୍ରଭୃତି ଅଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଖ୍ୟାତନାମା ସାହିତ୍ୟିକ, କବି, ଲେଖକ ଓ ସମାଲୋଚକଗଣ

ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ସୁପରିଚିତ । ଅଭିଭାଷଣଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ତଥା ସାହିତ୍ୟ-ସାଧନ-ନିର୍ମାଣ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବହୁ ତଥ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଥାଏ । ମୋଟ ଉପରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେମାନଙ୍କର ଗୁରୁ ଧାରଣା ବିଭିନ୍ନ ଭାବରେ ଅଭିଭାଷଣଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରକାଶ ଲାଭ କରିଛି । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଅଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟକୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ କେଉଁ ଦୃଷ୍ଟି କୋଣରେ ଦେଖିଛନ୍ତି ଓ ଆଗାମୀ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ନିମିତ୍ତ କି କି ପରିଚଳନା କରିଅଛନ୍ତି ତାହାମଧ୍ୟ ଅଭିଭାଷଣଗୁଡ଼ିକରେ ଅଲୋଚନା ହୋଇଛି ।

ପୁରୁଣା ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା, ମୁକୁର ଓ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରୁ ଏହି ଅଭିଭାଷଣଗୁଡ଼ିକ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇଅଛି । ‘ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ, ସମ୍ପାଦକ, ‘ସମ୍ପାଦକ’, ତଥା ଅନ୍ୟ ଯେଉଁମାନେ ଏ ପ୍ରକାର ସଂକଳନ ନିମିତ୍ତ ମୋତେ ଉତ୍ସାହିତ କରିଅଛନ୍ତି ତାହା କଦାପି ଭୁଲିବାର କଥା ନୁହେଁ । ପରିଶେଷରେ ମୋର ବନ୍ଧୁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲମୋହନ କଲେଜର ଇଂରାଜୀ ଅଧ୍ୟାପକ ବକ୍ସି ଜଗବନ୍ଧୁ ମହାପାତ୍ରଙ୍କର ପୁସ୍ତକର ପ୍ରକାଶ ନିମିତ୍ତ ଅସୀମ ଉଦ୍ଦୀପନା ମୋତେ ବିଶେଷ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି । ଇତି ।

ରେଭେନ୍ସା କଲେଜ, କଟକ
ତା ୨୪ । ୭ । ୫୩

} ଶ୍ରୀ ବର୍ଣ୍ଣାଧର ମହାନ୍ତି

ସୂଚୀ

ବିଷୟ		ପୃଷ୍ଠା
୧ । ଅଭିଭାଷଣ	ଶ୍ରୀ ରଙ୍ଗଲକ୍ଷ୍ମୀ ବନ୍ଦୋପାଧ୍ୟାୟ	୧
୨ । ଅଭିଭାଷଣ	ଶ୍ରୀ ଗୌରୀଶଙ୍କର ରାୟ	୧
୩ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଉଲ୍ଲେଖ	ଶ୍ରୀ ରାମଶଙ୍କର ରାୟ	୧୭
୪ । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଉଲ୍ଲେଖ	ଶ୍ରୀ ରାଧାନାଥ ରାୟ	୨୭
୫ । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର		
କବିମାନ ଓ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ	ଶ୍ରୀ ଅଭିରାମ ରାୟ	୩୪
୬ । ସଭାପତି ଅଭିଭାଷଣ	ଶ୍ରୀ ପଟ୍ଟନାୟକମୋହନ ସେନାପତି	୪୧
୭ । ଅଭିଭାଷଣ	ଶ୍ରୀ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ	୭୦
୮ । ଅଭିଭାଷଣ	ଶ୍ରୀ ରାଜକିଶୋର ଦାଶ	୭୮
୯ । ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଉଲ୍ଲେଖ	ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ଵନାଥ କର	୮୧
୧୦ । ଅଭିଭାଷଣ	ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ	୯୭

ଅଭିଭାଷଣ

(ଶ୍ରୀ ରଞ୍ଜନ ଲବହୋପାଧ୍ୟାୟ)

ଉତ୍କଳ ଭାଷା ଏବଂ ବଙ୍ଗ ଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବିଭିନ୍ନତା ନାହିଁ, ଏ କଥା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅବଗତ ଅଛି । ଉଭି ଏବଂ ପାଞ୍ଚବିଂଶତି, ବିଶେଷ୍ୟ, ସର୍ବନାମ ଏବଂ କ୍ରିୟା ଏହି ଚତୁର୍ବିଧ ଭାଷାର ମୂଳ ; ଉତ୍କଳ ଏବଂ ବଙ୍ଗଭାଷାରେ ପ୍ରାୟ ଏକ ପ୍ରକାର । କେବଳ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ବିଭକ୍ତିଗତ ପ୍ରତ୍ୟୟ ସମୁଦାୟ ଏକପ୍ରକାର ନ ହେବାରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବୋଧ ହୁଏ । ଅଦ୍ଭୁତ ବିଶେଷଣ ଓ ବିଶେଷ୍ୟବାଚକ ଶବ୍ଦ ସମୂହର ଉଚ୍ଚାରଣ ମଧ୍ୟ ଏକପ୍ରକାର । X X ଅଭିଭାଷଣରେ ଅନେକ ଶବ୍ଦ ଶେଷରେ କିମ୍ବା ମଧ୍ୟରେ ‘ଲ’ ବର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ । ଏହି ଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରକାର ‘ଲ୍ଲ’ କିନ୍ତୁ ଉତ୍କଳ ଦେଶରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇନାହିଁ । ଦ୍ରାବିଡ଼ାଦି ଦାକ୍ଷିଣାତ୍ୟରେ ତାହା ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ଏବଂ ପ୍ରାକୃତୀୟ କୌଶସ୍ଥି ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ପଣ୍ଡିତ ପ୍ରତିପତ୍ନୀ କରଅଛନ୍ତି ଯେ, ଉକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ବେଦମନ୍ତରେ ସନ୍ଧିବୋଧିତ ଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଅର୍ଥାକର୍ତ୍ତ୍ତରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଭାରତବର୍ଷର ଉତ୍ତର ଓ ମଧ୍ୟଦେଶର ଅନେକାଂଶରେ ଏହାର ଲେପ ହୋଇଅଛି । ସୁତରାଂ ଉତ୍କଳୀୟ ଲେକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ଅକାରରେ ଉକ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଲେ ଭିନ୍ନ ଦେଶୀୟ ଲେକମାନେ “ଓଡ଼ିଆ କଡ଼ମଡ଼” ବୋଲି ଉପହାସ କରନ୍ତି; ଫଳତଃ ଉପହାସର କୌଶସ୍ଥି ବାସସ୍ଥ ଦେଶୀୟାଏ ନାହିଁ । ଲଳିତା ଓ ଶୁଭମଧୁର ବର୍ଣ୍ଣମଧ୍ୟରେ ‘ଲ’ ବର୍ଣ୍ଣଟି ପ୍ରଧାନ, ତାହାର ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ଉଚ୍ଚାରଣ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଅନ୍ୟଦେଶରେ ତାହା ଲକ୍ଷ ହେବାରୁ ଶୁଣିବାକୁ ମଧୁର ହୁଏନାହିଁ । ଯେହେତୁ ବୋଧ

ହୁଅଇ ‘ଲ’ ବର୍ଣ୍ଣର ଅଦ୍ୟ ଉଚ୍ଚାରଣ ସୁମଧୁର ଏବଂ ଅକ୍ଳେଶରେ ରସନାଦ୍ୱାରା ଉଚ୍ଚାରକ ହୁଏ । ଥିଏକନ୍ତ ଉଚ୍ଚଳୀୟ ସବ୍‌ନାମ ସମୂହ ଯେଉଁଠି ସଂସ୍କୃତ ମୂଳରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ, ବଙ୍ଗଦେଶୀୟ ସବ୍‌ନାମ ସବୁ ମଧ୍ୟ ସେହି ମୂଳରୁ ପ୍ରକାତ ହୋଇଅଛି ; ବରଂ ଉଚ୍ଚଳୀୟ ‘ଅମ୍’, ‘ତୁମ୍’ ପ୍ରଭୃତି ସବ୍‌ନାମ ଠିକ୍ ପ୍ରାକୃତ । ବଙ୍ଗଦେଶୀୟ ‘ଅମି’ ‘ତୁମି’ ସବିଶେଷ ଅପ୍ରଭଂଶ ଦଶା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛି । X X କେତେକ ପ୍ରତ୍ୟୟର ବିଭିନ୍ନତାରେ ବଙ୍ଗଳା ଏବଂ ଉଚ୍ଚଳ ଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ଔପାସୀନ୍ୟ ପ୍ରତିପନ୍ନ କରିବା ଅନଭିଜ୍ଞତା, ମାତ୍ର ଏପରି ହେଲେ ବଙ୍ଗଳାଦେଶର ପୂର୍ବାଞ୍ଜିଣୀୟ ଭାଷାକୁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷା କହିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଯେହେତୁ ସେଠାରେ ‘କରବ’ ସ୍ଥାନରେ ‘କରମ୍’ ହୁଅଇ, ବସୁନ୍ଧଃ କଲିକତାର ଏବଂ ଚଢ଼ଗ୍ରାମର ବଙ୍ଗଳା ମଧ୍ୟରେ ଯେତେ ପ୍ରଭେଦ ନିଶାପଡ଼ଇ ବଙ୍ଗଦେଶୀୟ ଏବଂ ଉଚ୍ଚଳୀୟ ସାଧୁଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ତାହା ଦୃଷ୍ଟ ନୁହଇ ।

ବଙ୍ଗଳା ଏବଂ ଉଚ୍ଚଳ ଭାଷାର ଏକ ଜାତିତ୍ୱ ଏବଂ ନିକଟ ସମ୍ବନ୍ଧ ବିଷୟରେ ଅମ୍ଭର ଅଭିପ୍ରାୟ ବ୍ୟକ୍ତ କଲୁ ଏବଂ ଭାରତବର୍ଷୀୟ ସବ୍‌ଗୌରବାଧାନ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାନୁଯାୟୀ ନିୟମାବଳୀ ଉଚ୍ଚଳରେ ପ୍ରଚୁର ଥିବାର ସଂଶେପରେ ବ୍ୟକ୍ତ କଲୁ ; କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଯେ ବଙ୍ଗଳା ଦେଶ ୨୫୦ ବର୍ଷ ଯବନାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇଅଛି । ମତ୍ର ସେଠାକାର ଭାଷାରେ ବିଜାତୀୟ ଅର୍ଥାତ୍ ପାରସ୍ୟ, ଆରବ୍ୟ ଶବ୍ଦର ଯେ ପରିମାଣରେ ସଂସ୍କର ଦେଶାଯାଏ ଉଚ୍ଚଳଭାଷାରେ ତଦପେକ୍ଷା ସମୟକ ପରିମାଣରେ ଯୁକ୍ତିବେଶିତ ହୋଇଅଛି ଅଥଚ ଉଚ୍ଚଳ ଦେଶକୁ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଆସିବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ୩୦୦ ବର୍ଷ ହୋଇନାହିଁ । ମୁସଲମାନମାନେ ଯେ ସମସ୍ତ ଦେଶ ଅଧିକାର କରିନ୍ତି ସେ ଦେଶରେ

ଅପଣା ଭାଷା ପ୍ରଳେନ କରିବାକୁ ଉପାଦେ ଦିଅନ୍ତି ସତ୍ୟ ତଥାପି ପରାଭୂତ ଦେଶୀୟମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଖୁଦ୍ଦା ଅଜ୍ଞୀବାର କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଅଧିକାର ପୂର୍ବେ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଦେଶରେ ଭାରତବର୍ଷର ପ୍ରାଚୀନ ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଣାଳୀ ସମ୍ମାପିତ ଥିଲା ଏବଂ ଏହିପରିକେଳେ ସୁଦ୍ଧା ଦେଶର ବିଭାଗ ସମସ୍ତ ଖଣ୍ଡ ଏବଂ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ବିସୀ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ଅଛି । ମୁସଲମାନମାନେ ତତ୍ପୂର୍ବକାଳରେ ପ୍ରଗଣା ଓ ଚକଲ ଶବ୍ଦ ପ୍ରଚଳିତ କଲେ । ମାତ୍ର ଅଦ୍ୟାପି ଖଣ୍ଡ ଏବଂ ବିସୀ ଶବ୍ଦ ଅନେକସ୍ଥଳରେ ଅନ୍ତର୍ଜାତ ହୋଇନାହିଁ । ଯଥା କେରୁଅଳ ଖଣ୍ଡ, ଉପନ ଖଣ୍ଡ, ବାଲୁବିସୀ, ତେରାବିସୀ ଇତ୍ୟାଦି । ପ୍ରକଟ ଏ ଦେଶର ସନାତନ ନିୟମାନୁସାରେ ଦେଶାଧିକାରୀ ଏବଂ ଗ୍ରାମାଧିକାରୀ ପଦ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ଅଦ୍ୟାପି ଦେଶପଣ୍ଡା ଏବଂ ଗ୍ରାମପଣ୍ଡା ଘେର ଉପାଦେବ ହୋଇନାହିଁ । ମୁସଲମାନମାନେ ତତ୍ପୂର୍ବକାଳରେ ମକଦ୍ଦମା, ସରଗରାଜାର ପ୍ରଭୃତି ପଦର ସୃଷ୍ଟି କରନ୍ତି । ଅଦ୍ୟାପି ‘ସୁଲିପତି’ ଏବଂ ‘ପଦପତି’ ଉଭୟପ୍ରକାର ପ୍ରଜାର ଅଖ୍ୟା ସ୍ଥାନୀ ଏବଂ ପାତ୍ର ଶବ୍ଦ ଦ୍ଵୟରେ ଜାଗରୁକ ଅଛି । ଅନେକସ୍ଥଳରେ ଏତେବେଳେ ସୁଦ୍ଧା ଗୌଳଦାରକୁ ଦଣ୍ଡୁପି କହନ୍ତି । ଏରୂପ ପ୍ରୀତିକର ଉପାଦାନସବୁ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଉତ୍କଳ ଭାଷାରେ ମୁସଲମାନ ଭାଷାର ପ୍ରଭୁର ଶବ୍ଦ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖର ବସ୍ତୁ । ଅନ୍ୟ ବିଦେଶୀୟ ଘେ ବ୍ୟବହାରର ବିପକ୍ଷ ନୋହୁଁ । ଯେଉଁଠାରେ କୌଣସି ବିଦେଶୀୟ ଘେବିନା ମାନସିକ ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ ସେଠାରେ ତାହା ବ୍ୟବହାର କରିବା ବିଧେୟ; ନଚେତ୍ ଦୁରଧାଡ଼ି ଓଡ଼ିଆ କି ବଙ୍ଗଳା ଲେଖିବାବେଳେ ଶତକଡ଼ା ଧର୍ମାଣ ପାଠିଏ ପାରସ୍ୟ ଘେର ବ୍ୟବହାର ନିତାନ୍ତ ନିନ୍ଦନୀୟ । ୩୦ ମର୍ମ ହେଲା ଏ ପ୍ରକାର କୁରୁତ ବଙ୍ଗଳା ଦେଶରେ ଅବଲମ୍ବିତ ହେଉଥିଲା, ଏତେବେଳେ

ତାହା ଅସ୍ଵାସର ହେଉଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ କେହି ମୁସଲମାନା
 ବଙ୍ଗଳାର ପ୍ରିୟ ନାହାନ୍ତି ତେଣୁ ବିରୁଦ୍ଧମତରେ ଅନ୍ୟାପି ଦୃଷ୍ଟି
 ହେଉଅଛି । ମାତ୍ର ସ୍ଵଦେଶୀୟ ଭାଷାରେ ପୁଣିଷିତ ଲେଖମାନେ
 ଯେତେ ରାଜକର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଉଅଛନ୍ତି ତେବେ ତାହା ଅଶ୍ଳିଷ୍ଟ
 ହେଉଅଛି । ଉତ୍କଳ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ଘଟିବାର କି ବାଧା
 ଅଛି ? ହେଲିକେ ସାହେବଙ୍କ ସମୟଠାରୁ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ବାରମ୍ବାର
 ଅନୁରୋଧ ଦେଉଅଛନ୍ତି ଯେ, ପୁଣିଷିତ ଲେଖ ଭଲ କେହି ତାହା ଏବଂ
 ଅମଲ କର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଯେ ଏହି
 ରାଜୋଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଯାହାକି ହେଉନାହିଁ, ଅମଲମାନେ ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷେ
 ରାଜଦ୍ଵାରରେ ପ୍ରବଳ । ସେମାନେ ଅପଣା ନିରୁପାୟ ଜାତିକୁଟୁମ୍ବକୁ
 ଅଧୀନ ଅମଲ ପଦରେ ସଙ୍ଗୀତା ସଲିବେରିତ କରନ୍ତି । ଏହି
 କୁରାଜି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରବା ସୁବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଅଛି । ଅମ୍ଭ ବିବେଚନାରେ
 ଏ ସବୁ ସମୟ ସମୟରେ ଏଥର ନିବାରଣ ନିମିତ୍ତ ଚେଷ୍ଟା କରବ ।
 ଅମଲମାନଙ୍କ ମୂର୍ଖତା ଜାତିଗୋଷ୍ଠୀ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ
 ତାହା ରାଜପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ 'ଗୋରବ' କରାଇବ ଏବଂ ଯହିଁରେ
 ପୁଣିଷିତ ଲେଖ ପ୍ରବର୍ତ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ତହିଁରେ ଯନ୍ତ୍ରଣାଳ ହେବ । ତେବେ
 ଲଜ୍ଜାର ବିଷୟ ଯେ, ଏଦେଶର ଲେଖମାନେ ବିଶୁଦ୍ଧ ନିୟମରେ
 ଶିକ୍ଷା କରବାକୁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନୁହେଁ, ସୁତରାଂ ପୁଣିଷିତ ଲେଖକର
 ସଂଖ୍ୟା ଅଳ୍ପ । ସତ୍ତ୍ଵ ଏ ବିଷୟ ପ୍ରତିକାର ପକ୍ଷରେ ପ୍ରୟାସ ପାଇବେ
 ହେଲୁପେ ଦେଶୀୟ ଲେଖମାନେ ଅପଣା ଅପଣା ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ
 ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ପ୍ରେରଣ କରନ୍ତି ଏ ବିଷୟରେ କାର୍ଯ୍ୟମାନେ
 ବାଧ୍ୟରେ ପରଶ୍ରମ ଦେବେ । ଏ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅମ୍ଭେ ଭାଷାର ଉତ୍କର୍ଷ
 ସାଧନ ବିଷୟରେ ଅପଣାର ଅଭିପ୍ରାୟ କିଛିତ ବ୍ୟକ୍ତ କରବାକୁ
 ଚାହୁଁଛୁ । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ବଙ୍ଗଳାଭାଷା ନିତାନ୍ତ ଅଲ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ

କି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୁଣିବାନ୍ତି ତ ହୋଇଅଛି ତାହା ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ ଘିର
 ହେଉଅଛି ଯେ, ମୁଦ୍ରାପଲ୍ଲ ଏବଂ କୌଣସି କୌଣସି ଧର୍ମପ୍ରଚାରକ
 ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ପ୍ରସନ୍ନରେ ତାହାର ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ବିଶେଷରୂପେ ସାଧୁତ୍ବ
 ହୋଇଅଛି । ୪୦୦ । ୫୦୦ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ବଙ୍ଗଳା ଦେଶରେ ଗୌରବ
 ଧର୍ମର ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲା । ତହିଁରେ ବିଦ୍ୟାପତି, ଚଣ୍ଡୀଦାସ
 ପ୍ରଭୃତି କବିମାନଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଉକ୍ତ ଧର୍ମ ବିଷୟ ସଙ୍ଗୀତର ପଦସମୂହ
 ରଚିତ ହୁଅନ୍ତୁ; ତଦନନ୍ତର ଶ୍ରୀ ଚୈତନ୍ୟ ଚିନ୍ମାନନ୍ଦଙ୍କର ସମୟରେ
 ତାହା ବିପ୍ଳବୀକୃତ ହୁଅନ୍ତୁ; ତତ୍ପରେ ଶ୍ରୀରାମଚରଣ ମିସ୍ତ୍ରୀମାନେ
 ଏବଂ ମହାତ୍ମା ରାମମୋହନ ରାୟ ଯେ ସମସ୍ତ ସମ୍ମାନଦାୟୀ ଗ୍ରନ୍ଥାଦି
 ପ୍ରଣୟନ କରନ୍ତି ସେ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ମୂଳାଭିପ୍ରାୟ ସ୍ପଷ୍ଟ ଧର୍ମର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ
 ପ୍ରଚାର କରିବାମାନ । ଏ ସମସ୍ତ ଭଲ ଭଲ ମତାବଲମ୍ବୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର
 ପ୍ରକୃତ ଅଭିପ୍ରାୟ ଯିଏ ଦେଖି କି ନ ଦେଖି ବସ୍ତୁତଃ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାର
 ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନ ପଥରେ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରୟାସ ବିଶେଷ ହୃଦୟର
 ହୋଇଅଛି । ତତ୍ପରେ ପଦିକା ବିଶୁଦ୍ଧ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷା ଲେଖିବାର
 ଏକ ଆଦର୍ଶ । ତାହା ଉକ୍ତ ଧର୍ମପ୍ରଚାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଫଳ ମାନ୍ତି । ଧର୍ମ
 ପ୍ରଚାରକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଭାଷା ଉତ୍କର୍ଷ ସାଧନର ଦେହୁ ଏହି ଯେ ପ୍ରଚାର
 ଧର୍ମର ପ୍ରକୃତ ମର୍ମ ଯେତେ ସହଜରେ ସାଧାରଣର ହୃଦୟଗୋଚର
 ହୁଅନ୍ତୁ ତେତେ ଫଳଲାଭର ସମ୍ଭାବନା । ସୁତରାଂ ସହଜରେ
 ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ ଭାବର ସ୍ପୃଷ୍ଟି କରିବାର ପ୍ରୟାସ ଦେଲେ ଭାଷାର ପ୍ରସାଦ
 ଗୁଣ ଓ ତେଜ ପ୍ରଭୃତି ବୃଦ୍ଧି ହୁଅନ୍ତୁ । ଏରୂପ ଧର୍ମପ୍ରଚାର କଳରେ
 ବଙ୍ଗଭାଷାର ଶ୍ରୀ ସାଧୁତ୍ବ ଦେଲେ ଉପାୟାନ୍ତର ଦ୍ଵାରା ମଧ୍ୟ ବିସ୍ତର ଲଭି
 ହୋଇଅଛି । ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରେ ଗ୍ରନ୍ଥାଦି ରଚନାର ରାଜ ନିତାନ୍ତ
 ଅଧୁନାବ ନୁହେଁ । ୯୦୦ ବର୍ଷ ହେଲେ ଦିଗ୍‌ବିଜୟ ରାଜବଂଶୀୟଙ୍କ
 ବିବରଣୀ ରାଜମାଳା ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲେଖିବାର ଆରମ୍ଭ ହୁଅନ୍ତୁ । ପରନ୍ତୁ

କୃଷିବାସୀ ଗ୍ରାମାୟଣର ବୟସ ୪୦୦ ବର୍ଷରୁ ନ୍ୟୁନ ନୁହେଁ । ତଦନନ୍ତର
 କବିକଳଣ ଚଣ୍ଡୀ, କାଶୀଦାସୀ ମହାଭାରତ ପ୍ରଭୃତି ବିରଚିତ
 ହୁଅଇ । ୧୦୦ ବର୍ଷ ହେଲା ଭାରତରୁ କର୍ତ୍ତୃକ ଅନ୍ଧାଧାରମଣ୍ଡଳ କାବ୍ୟ
 ପ୍ରଣୀତ ହୋଇଅଛି । ମୁଦ୍ରାଫଳର ପ୍ରସାଦାତ୍ ଏ ସମସ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥ
 ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା ଉପରୁ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଗ୍ରନ୍ଥାୟତ୍ତନର ପିତାସା
 ସମ୍ପାଦିତ ହେଲା । ଏ ସମସ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରସ୍ତୁତରେ ଶ୍ରୀରାମପୁର ମିଶନରୀ
 ଏବଂ ରାମମୋହନ ରାୟ ମଧ୍ୟ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ
 ମିଶନରୀମାନେ ଗ୍ରାମାୟଣ ମହାଭାରତ ମୁଦ୍ରିତ କଲେ ଓ
 ରାମମୋହନ ରାୟ ଅନ୍ଧାଧାରମଣ୍ଡଳ ମୁଦ୍ରିକନ ସମୟରେ ଔଷ୍ଣ୍ୟ
 ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଅୟତ୍ତନର ପିତାସା ସମ୍ପାଦିତ ହେଲେ
 ତାହା ସହଜରେ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହେବାର ନୁହେଁ । ଯେଉଁପ ପ୍ରକୃତ
 ପିତାସାରେ ଅତ୍ୟୁତ ହୋଇ ମନୁଷ୍ୟ କାଟ-କଳଙ୍କିତ ପଙ୍କଜ ପୟଃ
 ପ୍ରଣାଳୀସ୍ଥ ସ୍ୱାମୀକୁ ସୁଧା ଜ୍ୱରରେ ପାନ କରୁଥାନ୍ତି ମାତ୍ର
 ପାନ କଲ ଉପରୁ ତୃପ୍ତିଭର ନ ହୁଅଇ ସେତେବେଳେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ
 ପୁଟିକସନ୍ଧିର ନିର୍ମଳ ବାରି ଅନ୍ୟପକ୍ଷ କଲେ, ସେହିରୂପେ ବିଦ୍ୟା-
 ପିତାସାତ୍ତର ମନୁଷ୍ୟ ଯାହା ସାକ୍ଷାତରେ ପାଏ ତାହାକୁ ହିଁ ପରମ
 ମଧୁର ଜ୍ୱାନ କରି ଅସ୍ୱାଦନ କରଇ ; କିନ୍ତୁ କିମ୍ବଦ୍ଧକାଳପରେ ଯେବେ
 ତାହାର ପରିଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମର ତେତେବେଳେ ଶ୍ରୀରାମହାରେ ଅତ୍ୟୁତ
 ଅସି ଉଦ୍ଭିତ ହୁଅଇ ଏବଂ ପିତାସାର୍ଥ ବିମଳ ବିଦ୍ୟାବାରି ଅନୁସନ୍ଧାନ
 କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ଉତ୍କଳ ଦେଶରେ ଏତେବେଳେ କିମ୍ବଦ୍ଧ ପର-
 ମାଣର୍ଣ୍ଣ ସେହି ପିତାସା ଜନ୍ମିଅଛି । ଅତଏବ ଯେଉଁ ପୁରାତନ
 କାବ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥାଦି ତାଳପତ୍ରରେ ବର୍ତ୍ତିମାନ ଅଛି, ସେହି ସମ୍ଭାଷଣକୁ
 ମୁଦ୍ରିତ କରିବା ଅବଶ୍ୟକ । ଏହି ସକଳ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଧୁନିକ ନୁହେଁ ।
 ଉତ୍କଳରେ ଭାଷା ଗ୍ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ ଏବଂ ଭାଗବତାଦି ଗ୍ରନ୍ଥ

ବହୁକାଳରୁ ଫଳିତ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ସେସବୁର ପ୍ରଶଂସାର ସମୟ
 ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇନାହିଁ । ସେହିସବୁ ଗ୍ରନ୍ଥର ରଚକମାନେ କେହି
 ସମୟରେ, କେଉଁ ପ୍ରଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଥିଲେ ତାହା ମଧ୍ୟ ଏହି
 ସଭାଦ୍ୱାରା ନିରୂପିତ ହୋଇପାରେ । ଗ୍ରନ୍ଥ ସମୁଦାୟ ନିତାନ୍ତ ଅଶୁଦ୍ଧ-
 ବସ୍ତୁରେ ପଡ଼ିଅଛି । ସେ ସମୁଦାୟ ମୁଦ୍ରିତ କରିବା ଅବଶ୍ୟକ ।
 ତତ୍ତ୍ୱମୁଦାୟ ପକ୍ଷୋକ୍ତାର ହେଲେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠାର କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ ।
 ଏଥିକ୍ଷେତ୍ରରୁ ରାଜା ପ୍ରତାପରୁଦ୍ରଙ୍କ ସମୟରେ ଦାନକୃଷ୍ଣ ଦାସ ନାମକ
 ଧନୀ ବାବୁଜୀଙ୍କ ରାଜକଲ୍ୟାଣ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର ହୋଇଅଛି ।
 ତଦନ୍ତ୍ୟତରେକେ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଦ୍ୱାରା ଜଣାଯାଇଅଛି ଯେ ଭାରତ-
 ଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ସମକାଳରେ ଶ୍ରୀମଦ୍‌ସାମନ୍ତ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କ ଶୈବ
 ବୈଦେହ୍ୟଗବିଳାସ, ପୁରଦ୍ରାପରଣୟ ଏବଂ ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି ପ୍ରଭୃତି
 ବହୁତର କାବ୍ୟ ପ୍ରଣୀତ ହୋଇଅଛି । ଯଦିଏ ଏହି ସମୁଦାୟ ଗ୍ରନ୍ଥରେ
 ଭବାଳଙ୍କାରଠାରୁ କୋଳଙ୍କାରର ପ୍ରାରୁର୍ଣ୍ଣ ବିଦ୍ୟମାନ, ତଥାପି ସେହି
 ସମୁଦାୟ ପଢ଼ିବା ସମୟରେ ରଚକମାନଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ସମତା ପ୍ରତି-
 ପଲ୍ଲ ହୋଇଥାଏ । ଅତଏବ ଏହି ସମୁଦାୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅତି ସୁଲଭ ମୂଲ୍ୟରେ
 ମୁଦ୍ରିତ କରି ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ପ୍ରଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚାର କରିବା ର
 ପ୍ରୟୋଜନ । ଅଧିକ ସଧନ ସର୍ବସାଧାରଣ ସକଳପ୍ରକାର ଶ୍ରେଣୀସ୍ଥ
 ଲୋକ ସେହି ସମୁଦାୟ ପାଠ କରୁ କରୁ କ୍ରମେକ୍ରମେ ସେମାନଙ୍କ ମନରେ
 ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ଏବଂ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟଦିଅନ୍ତରା ସମ୍ପାଦିତ ହେଉଥିବ;
 ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଉକ୍ତ ଅନ୍ତରାଧିକାରୀ କରିବା
 ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ ହେବେ । ସେ ସମୟରେ ବିଶଦ ଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ
 ଲଳିତ ଭାଷାରେ ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିବା ପ୍ରୟୋଜନ ହେବ ।
 ପରମେଶ୍ୱର କୌଣସି ଅଭାବ ଭରକାଳ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଦୁର୍ଭୁତ ରଖନ୍ତି
 ନାହିଁ । ସର୍ବପ୍ରକାର ଅଭାବ ଶ୍ରେଣୀ ନିମନ୍ତେ ମନୁଷ୍ୟ ମନରେ ବୁଦ୍ଧି

ଦେବଅଛନ୍ତି, ଅବଶ୍ୟ ଅଭାବପୂର୍ଣ୍ଣରେ ପ୍ରଭୃତ ହୋଇ ପାରିବ । ଏଠାରେ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଯେଉଁ ସମସ୍ତ କାଳ ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଅଛନ୍ତି ସମୟରେ ସେମାନେ ମହାମହୋପାଧ୍ୟାୟ ପଣ୍ଡିତ ଏବଂ ସୁବଳ ହୋଇ ପାରିବେ । କୌଣସି ଇଂଲଣ୍ଡୀୟ ବନ୍ଧୁ କହନ୍ତି ଯେ, କାନନରେ ଅନେକ ମନୋହର ପୁଷ୍ପ ବିକଶିତ ହୋଇ ଜଙ୍ଗଲରୁ ସଂଗ୍ରହରେ ଆପଣା ଆପଣା ମଧୁର ସୌରଭ ବିଧୁଂସ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ କେତେ କେତେ ପୁରୀର୍ଣ୍ଣ ଜ୍ୟୋତିର୍ମୟ ଚନ୍ଦ୍ରର ସୁନ୍ଦର ରଙ୍ଗର ରବି ଚନ୍ଦ୍ର ତମିରପୂର୍ଣ୍ଣ ଚନ୍ଦ୍ରମାଳା ମଧ୍ୟରେ ନିହିତ ଅଛି । ସେହିପ୍ରକାର ଆତ୍ମମାନଙ୍କ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅପରିମିତ ଛନ୍ଦ ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତାହାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି କାଳକ୍ରମେ ବିଦ୍ୟା ବିଷୟରେ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନପୂର୍ବକ ଯଶସ୍ଵାନ ହୋଇପାରନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଅନାଦୃତ ଉତ୍କଳ ଭାଷା ବିମଳବିଭାରେ ସଜୀବିତ ହୋଇପାରେ ; କିନ୍ତୁ ଯେଉଁଠି କୌଣସି ପୁରୁଲିକା ଢେବାକୁ ଝେଲେ ପ୍ରଥମରେ ତୃଣ ମୁଖିକାଦିର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି ସେହିରୂପ ସ୍ଵଭାଷା ପୂର୍ବ ପଦରେ ତାହାର ପ୍ରଧାନ ଉପାଦାନ ପୂର୍ବ ବିରଚିତ ଗ୍ରନ୍ଥାଦି ଅଛି । ଅତୀତ ଅମୃତ ପ୍ରସାଦ ଏହି ସଭା ଉତ୍କଳ ଭାଷାର ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ସମୂହାୟ ଯଥାକ୍ରମେ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧ ନିୟମରେ ମୁଦ୍ରଣ ଓ ପ୍ରଚାରଣ କରନ୍ତୁ ।

(“ଉତ୍କଳ ଭାଷାଦୀପନା” ସଭାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ
ଏବଂ ୧୯ । ୫ । ୧୮୭୭ ତାରିଖର
ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଅଭିଷେକ

(ଶ୍ରୀ ଗୌରୀଶଙ୍କର ଶୟ)

ଭଦ୍ରକୃତ,

ଅତି ସଭାର, କାର୍ଯ୍ୟ ନିବାହାର୍ଥ ଶ୍ରୀମାତେ ସଭାପତି ଅସନ
ପ୍ରଦାନ କରିବାରୁ ମୁଁ କି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୃତଜ୍ଞ ହୋଇଅଛି, ସମ୍ମତିରୂପେ
ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ । ଏତେ ଭଲ ସମ୍ମାନର ଭାଜନ ମୁଁ ନୁହେଁ,
ଏହା ଏକମାତ୍ର ଅପଣମାନଙ୍କ ସ୍ନେହର ନିଦର୍ଶନ କୋଲି ମଣୁଅଛି ।
ପ୍ରଚଳିତ ଶୁଦ୍ଧ ଅନୁସାରେ ସଭାପତିଙ୍କଠାରୁ କାଳୋଚିତ ମନୋହର
ବକ୍ତୃତା ଶୁଣିବାକୁ ଅପଣମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଅଶା କରିନ୍ତି, ମାତ୍ର ମୁଁ
ବକ୍ତା ନୁହେଁ ଅର୍ଥାତ୍ ସଭାରେ ବକ୍ତୃତା ଦେବା ଅବ୍ୟବସାୟ କରିନାହିଁ
ଓ ସେ ଶକ୍ତି ମୋର ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ମୋର ସାହିତ୍ୟ ଅଲେଚନା
ଏତେ ଅଳ୍ପ ଯେ, ସେଥିର ପୁଷ୍ଟି ଓ ଅଗ୍ରଗତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସୁପରାମର୍ଶ
ଦେବାକୁ ସାହସ ହେଉନାହିଁ । ଶ୍ରୀ ଅପଣମାନଙ୍କ ଅଶା ପୂର୍ଣ୍ଣ
କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ ବୋଲି ଦୁଃଖିତ ଓ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛି । ମୁଁ
ଜଣେ ସୁବକ୍ତା ବା ଲେଖକ ନ ହେଲେହେଁ ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି
ମୋର ଅନୁରକ୍ତ ଅନୁରାଗ ଅଛି ଏବଂ ତହିଁର ରକ୍ଷଣ ଏବଂ
ସମ୍ପ୍ରସାରଣରେ ସେତୁକର ନିର୍ମାଣରେ ଗୁଣ୍ଡୁଚି ମୁଁ ପର ପୋଗ
ଦେବାକୁ ହୁଅନ୍ତି କରିନାହିଁ । ଏହି ସାମାନ୍ୟ ହେତୁରେ ଅପଣମାନେ
ଏତେ ସମ୍ମାନ ମୋତେ ପାରିବାରୁ ମୁଁ ନ୍ୟାସ୍ତି କରି ନ ପାରୁ ଅପଣ-
ମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଅଛି ଯେ, ନିଜ ଗୁଣାନ୍ତର ଅଦ୍ୟ ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ
ସୁସମ୍ପାଦନ କରି ନେବା ବିଷୟରେ ମୋହଙ୍କୁ ସହାୟ ହେବେ ଏବଂ
ସଭାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସଫଳ କରିବେ !

ମୁଁ କହୁଅଛି ଯେ, ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ ମୋତେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜଣା ।
 ଶିଶୁ ଅବସ୍ଥାରେ ଗୁଡ଼ଗାଳୀରେ ସ୍ଥାୟୀ, ଗୋପୀଭାଷାଦି ଯାହା ପଢ଼ିଥିଲି,
 ତାହା କେବଳ ଅକ୍ଷର ପିଟିବା ନିମନ୍ତେ, ଅର୍ଥ ବୁଝିବା କ୍ଷମତା ଅଥବା
 ବୁଝାଇବା ଶକ୍ତି ତେଜେବେଳେ ନ ଥିଲା; ପରେ ଇଂରାଜୀ ସ୍କୁଲରେ
 ମୋର ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷା ମିସନ ଛାପାଖାନାରେ ମୁଦ୍ରିତ ନାତିକଥା,
 ହିତୋପଦେଶ ପ୍ରଭୃତି ଶାିନାକୁ ଡେଇଁ ନ ଥିଲା । ସୁତରାଂ ଉତ୍କଳ-
 ସାହିତ୍ୟର ପରିଚୟ ଅଦୌ ପାଇ ନ ଥିଲି ବୋଲିବା ଅତ୍ୟୁକ୍ତି
 ନୁହେଁ । ସ୍କୁଲ ଛାଡ଼ି ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇ କେତେଜଣ କଚେରି
 ଚକ୍ରଂଠାରୁ ବୈଦେହ୍ୟଶିଳାସ ପ୍ରଭୃତି ଦୂର ଏକ ପଦ ଅର୍ଥ ସହିତ
 ଶୁଣି ସେ ଦିଗକୁ ମୋର ମନ ଧାଇଁଲା ଏବଂ କେତେଜଣ ଅତି
 ପ୍ରିୟବନ୍ଧୁଯଥା—ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ବନମାଳୀ ସିଂହ, ରାଧାମୋହନ ପଟ୍ଟନାୟକ
 ଜଗମୋହନ ଲାଲ, ପ୍ୟାଣ୍ଟମୋହନ ସେନ ଆଦି ମିଶ୍ରି ନିତ୍ୟ ସନ୍ଧ୍ୟା-
 ବେଳେ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଏକ ଘଣ୍ଟା ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି, ଲବଣ୍ୟବତୀ ପ୍ରଭୃତି
 ପାଠ କରି ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟର ସ୍ୱାଦ ପାଇଲି ଏବଂ ସେ ସବୁ ପ୍ରଗୁରର
 ସୁବିଧା ନିମନ୍ତେ ଛାପାଖାନାର ଅଭାବ ବିଶେଷରୂପେ ଅନୁଭୂତ
 ହେଲା । ଅଳ୍ପ ଦିନ ପରେ ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ଅପାର ମଙ୍ଗଳ ବିଧାନରେ
 କଟକ ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ କୋମ୍ପାନୀ ମୁଦ୍ରା ଯନ୍ତ୍ରାଳୟ ଏ ନଗରରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା
 ଏବଂ ତହିଁର କାର୍ଯ୍ୟର ମୋ ପ୍ରତି ନ୍ୟସ୍ତ ହେଲା । ସେହି ଦିନୁ
 ସେକାଳର ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟକୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତକ ପରିଶ୍ରମ ଓ ଯତ୍ନଦ୍ୱାରା
 ପ୍ରକାଶିତ ଉତ୍କଳ ପୁସ୍ତକମାନ ନିମ୍ନ ଯେପରି ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଅଛି
 ତାହା ଅନେକଙ୍କୁ ଜଣା ଅଛି । ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧିକ କିଛି କହିବା
 ଅନାବଶ୍ୟକ । ଭାବେ ଏକ ବିଶାଳ ରାଜ୍ୟ । ସେଥିର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବା
 ପ୍ରଦେଶର ବିଦ୍ୟା । ସତ୍ୟତାର ପ୍ରମାଣ ସେ ପ୍ରଦେଶ-ପ୍ରଚଳିତ
 ଭାଷା-ସାହିତ୍ୟ ଅଟେ । ଉତ୍କଳର ପୂର୍ବ ଗୌରବ ଯେମନ୍ତ ଏକ

ଦିଗରେ ଭୁବନେଶ୍ୱର ପୁର ମନ୍ଦିରଦ୍ୱାରା, ତେମନ୍ତ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ପୂର୍ବ
ରଚିତ ବଲୁକା ସାହୁତ୍ୟ ଗୁରୁମାନ କୁଳନ୍ତ ଗ୍ରାମରେ ଜଣାନ୍ତି ଦେଉ-
ଅଛି । ସେ ସବୁ ଗୁରୁ ମୁଁ କହିବି ପାଠ କରି ମୁଗ୍ଧ ହୋଇଅଛି ଏବଂ
ସେଥିର ମାଧୁର୍ଯ୍ୟ ଏତେ ଅଧିକ ଯେ ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳର ଶିକ୍ଷିତସମାଜ
ସେଦିଗକୁ ଅଧିକ ମନ ଦେଉ ନ ଥିଲେହେଁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ଆଦର
ଅବଧି ଉଣା ହୋଇନାହିଁ । ଅଜିକାଲି ଧରଣର ପ୍ରକାଶିତ ପୁସ୍ତକ
ଅପେକ୍ଷା ସେ ସମସ୍ତର ଅଧିକ ବିକସ୍ତ ତାହା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେଖାଇ
ଦେଉଅଛି ।

ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଯେ, ଏଣିକି ଶିକ୍ଷାବିମୁକ୍ତ ଅନୁପାତରେ
ସାହୁତ୍ୟରତ୍ନା ଅଗାଧୁରୂପ ବଢ଼ି ନାହିଁ । ମୁଁ ପିଲାଦିନେ ଦେଖିଥିଲି
ଯେ ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ପାଠ୍ୟ ବସୁଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଏକସ୍ଥାନରେ ବସି
ସାହୁତ୍ୟ ପାଠ ଓ ଅର୍ଥ ଆଲୋଚନା ଓ ଅଧିକାଂଶ ଗୀତିକାବ୍ୟ ଅର୍ଥତଃ
ରାଗତାଳଯୁକ୍ତ ଥିବାରୁ ଗାୟନ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସେହିରେ ସାହୁତ୍ୟ,
ସଙ୍ଗୀତ ଉଭୟର ଜଳତ ସାଧନ ହେଉଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ
ବିଦ୍ୱନ୍ମଣ୍ଡଳୀରୁ ସଙ୍ଗୀତ ଏକାବେଳକେ ବିଦାୟ ହେବା ବୋଲିଯାଇ
ପାରେ ଏବଂ ସାହୁତ୍ୟ ରତ୍ନା ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୀଘ୍ର ହୋଇଅଛି ।
ପ୍ରାଚୀନ କାବ୍ୟରତ୍ନର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବାଧୀ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ
ଏହି କି, କେତେକ ଶିକ୍ଷିତ ସ୍ୱଭାବରେ ଅଦରସର କାହାଣୀ
ଦେଖି ଅଶ୍ରୁଳ ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରି ଶିକ୍ଷିତ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ କାହିଁକି
ଚରଣ୍ଡମେଷ୍ଟଙ୍କ ମନ ସୁଦ୍ଧା ବାନ୍ଧି ଦେଲେ । ଏ ଚିତ୍କାର ଏତେ
ଘଟକୁ ଉଠିଲା ଯେ, ବାରୁ ପ୍ୟାରିମୋହନ ସେନ ପ୍ରାଥମିକ
ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଗୁଣବ୍ୟ ପଢ଼ାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତେ ତହିଁରେ
କେଉଁଠାରେ ଅଶ୍ରୁଳ ବାଧ୍ୟ ଥିବା ଦେଖି ଦେଇ କେହି କେହି

ତାହା ବିଫଳ କରାଇଲେ । ପ୍ରାଚୀନ କାବ୍ୟ ଓ ଗୁଣକ୍ୟ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପାଠ୍ୟ ନ ଶିକ୍ଷକା ଦ୍ଵାରା ସାହିତ୍ୟ ଓ ନାଟଶିଳାର କେମନ୍ତ ବ୍ୟାପକ ହୋଇଅଛି, ତାହା ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସହଜରେ ବୁଝି ପାରନ୍ତି । ଅଦୂରସ ପ୍ରକଟିତ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ମନ୍ଦର ଦେହରେ ଥିବା ପର କାବ୍ୟରେ ତାହା ଥିବା ଦେହ ସେ ସବୁ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ବା ଲୁପ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ, ଧର୍ମପ୍ରାଣ ଯାହା ଓ ସାଧକବୃତ୍ତ ଅନ୍ୟଥାରେ ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଇ ନିଷ୍ଠାପୂର୍ବକ ଦେବସେବା କରୁଅଛନ୍ତି ଓ ଫଳତଃ ଇଦାନାଂ ଧର୍ମ ଓ ସୁନୀତିର ଶିଥୁଳତା ନାନା କାରଣରୁ ଘଟୁ ଅଛି । ସେଥି ସତ୍ତ୍ଵେ ପ୍ରାଚୀନ କାବ୍ୟକୁ ଦାୟୀ କରିବା ସୁସଙ୍ଗତ ନୁହେଁ । ମୋର ସ୍ମୃତି ବିବେଚନାରେ ତାହା ପାଠ କରିବା ସମସ୍ତଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏବଂ ତହିଁର ଉତ୍ସାହ ଦେବା ସାହିତ୍ୟସମାଜର ଗୋଟାଏ ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ । ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗିତ ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ଚର୍ଚ୍ଚା ବଢ଼ାଇବା ପ୍ରତି ମନୋଯୋଗୀ ହେବା ସମ୍ପ୍ରଦାୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଟେ । ସଙ୍ଗିତ ପ୍ରେମ, ଭକ୍ତି, ସୁନୀତି ଓ ସୁରୁଚିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ ପ୍ରସାରର ଉତ୍ତମ ପଦ୍ଧତି ଏବଂ ନାଟକ, ଯାତ୍ରା, କାର୍ତ୍ତିକାଦିର ତାହାହିଁ ମୂଳ ଲକ୍ଷଣ । ସାହିତ୍ୟପ୍ରେମିକର ଏହା ଜପେନ୍ଦ୍ରଶୀୟ ନୁହେଁ । ପୈତୃକ ସମ୍ପର୍କର ସରକ୍ଷଣ ଏବଂ ପରିବର୍ଦ୍ଧନ ଏବଂ ତଦ୍ଵାରା ସାଧାରଣ ହିତ ସାଧନ ସତ୍ତ୍ଵେ ଲକ୍ଷଣ । ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କଠାରୁ ଉଦ୍ଭବହୁକାର ସ୍ଵରୂପେ ପ୍ରାପ୍ତ ଅମୂଲ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଧନର ଉଚିତ ବ୍ୟବହାର ନ ଖଲେ ଅମ୍ଭେମାନେ ସୁପୁତ୍ର ଅଖ୍ୟାୟ ଯୋଗ୍ୟ ହେବୁ ନାହିଁ ।

ଦେଶାନ୍ତର ସଙ୍ଗେ ବ୍ୟବସାୟ ଧନବର୍ଦ୍ଧନର ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉପାୟ । ନିକଟ ପ୍ରଦେଶ ବଙ୍ଗଳା, ଯୁଦ୍ଧୀ ସାହିତ୍ୟସମାଜମାନଙ୍କ ସହିତ ଉଚ୍ଚଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ସମ୍ପର୍କ ରଖିବା ଓ ଅଦାନପ୍ରଦାନ କରିବା ସୁପରାମର୍ଶ ମନେ କରୁ ବଙ୍ଗଳା ସାହିତ୍ୟ ପରିଷଦର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଓ

ତାହାର ଗୋଟିଏ କଥା ଅନୁକରଣ କରିବା ଇଚ୍ଛା ଗର୍ଭ ବାସିକ
କାର୍ଯ୍ୟକରଣରେ ଦେଖି ପୁଣି ହେଲୁ । ମାତ୍ର ବଙ୍ଗାଳୀ ନାମରେ
କେତେକ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବା ଅଜବାଲ୍ କଳାକଳା ଦେଖିଲ ପଣ୍ଡା ଯେମନ୍ତ
ଅଧୀର ହେବା ଏବଂ ତାହା ଘେନି ପୁରୁଷାନୁକମେ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ
ବାସ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ନିଜ ଭାଷା ଭୁଲି ବ୍ୟବହାର କରିବା
ଲୋକଙ୍କୁ ପର ମଣିବା ଭାବ ଦେଖାଯାଏ, ତାହା ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
ବିଷୟ ପରି ସାହିତ୍ୟିକ ଜ୍ଞାନର ଅନୁକୂଳ ନୁହେଁ । ପାଞ୍ଚ ଅଡ଼ର
ସହାନୁଭୂତି, ସହଯୋଗ ଓ ଏକତ୍ର ବାସ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଏକତା
ବିନା କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସୁଗୁରୁରୂପେ ସମ୍ପନ୍ନ ହେବା ଅସମ୍ଭବ । ମୁଁ
ଭରସା କଲେ, ଏହି ଯେ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଅଳ୍ପ ଲୋକଙ୍କ ମନରେ ଅବଦି
ଅଛି, ତାହା ଅଳ୍ପ କାଳରେ ଅନ୍ତର ହେବ ଏବଂ ସମସ୍ତେ ଏକପ୍ରାଣରେ
ସାଧାରଣ ମଙ୍ଗଳାନୁଷ୍ଠାନ ପ୍ରତି ଯତ୍ନବାନ୍ ହେବେ ।

ସମସ୍ତ ଭାବରେ ଏକଲବି ପ୍ରଗୁରବାଦ ଦିଲ୍ଲୀ ମୁଁ ଜଣେ
ପଣପାଜୀ । ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ଯେମନ୍ତ ଦେବତାଙ୍କର ଅକ୍ଷର
ଯୋଗେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଗୁରର ସୁବିଧା ହୋଇଅଛି, ତେମନ୍ତ
ସେହି ଅକ୍ଷରରେ ଭଲ ପ୍ରାଦେଶିକ ଭାଷା-ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲେ
ବହୁ ପରିମାଣରେ ପରସ୍ପର ସେ ସମସ୍ତ ପଢ଼ିବାର କାଧା ଘୁଞ୍ଚି ଯିବ
ଏବଂ ବୁଝିବା ସହଜ ହେବ । ଅନ୍ତର୍ଗତ ଏକାକ୍ଷର ବ୍ୟବହାର ଯୋଗେ
ଭଲ ଭଲ ଭାଷାଗ୍ରନ୍ଥ ପଢ଼ିବାର ବାରମଣ କଷ୍ଟ ହୁଏ ହୋଇଯିବ । ଅଳ୍ପ
ଶ୍ରମରେ ଲୋକେ ପରସ୍ପର ସାହିତ୍ୟଜ୍ଞାନ ଲଭିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେବେ ।
ଅନେକ ଭାଷାମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅଳ୍ପ, କିନ୍ତୁ ଭଲକ୍ଷର ଯୋଗେ
ଅନ୍ତରାୟ ବିସ୍ତର ଘଟିଅଛି । ଆପଣା ସାହିତ୍ୟକୁ ଆପଣା ଘରେ ବନ୍ଦ
କରି ରଖିବା ଅପେକ୍ଷା ଯଥାସମ୍ଭବ ଗୁରୁଆଡ଼େ ବିସ୍ତାର କରିବା ଭଲ,

ଏହା ବୋଧ କରେ କେହି ଅସ୍ତ୍ରୀକାର କରିବେ ନାହିଁ । ଏ ଦିଗକୁ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ମନ ଅନୁଷ୍ଠ ହେବା ବାଞ୍ଛିନୀୟ । ଏକାକେଳକେ ପ୍ରାଦେଶିକ ଅସର ଉଠାଇ ଦେବାକୁ ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ, ହାତଲେଖା ଯେପରି ଚାଲୁଅଛି, ଚାଲୁଥାଉ, କେବଳ ପୁସ୍ତକାଦି ଛାପା ଏକ ଦେଶନାଗରିରେ ହେବା ମୋର ଅଭିପ୍ରାୟ, ଏହି ସୁନ୍ଦରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲେ ପଛକୁ ହାତଲେଖା ମଧ୍ୟ ଏକ ହେବା ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ ଏବଂ ଉଦ୍ଭାସ କିଛି କ୍ଷତି ନ ହୋଇ ବରଂ ଲଭ୍ୟ ହେବ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରେ ।

ସାହିତ୍ୟସମାଜର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ବହୁ ବିସ୍ତୃତ, ସେଥିର ପରିଚୟ ପୂର୍ବ ପୂର୍ବ ବର୍ଷର ବିବରଣୀ ଏବଂ ସୁଯୋଗ୍ୟ ସଭାପତିଙ୍କ ବକ୍ତୃତା ଯୋଗେ ଆପଣମାନେ ଜାଣିଅଛନ୍ତି । ଉତ୍କଳଭାଷାର ହାତଲେଖା ପୁସ୍ତକମାନ୍ୟସମୂହ, ସରସଣ, ଅବଶ୍ୟକମତେ ମୁଦ୍ରାକନ, ନୂତନ ନୂତନ ଗ୍ରନ୍ଥ ମଧ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନାଦି ଶିକ୍ଷାପ୍ରଯୋଗୀ ପୁସ୍ତକମାନ ପ୍ରକାଶ ବିଷୟରେ ଉତ୍ସାହ ଲଭ୍ୟାଦି ସକଳ କାର୍ଯ୍ୟ ବହୁ ବ୍ୟୟସାଧ୍ୟ ଏବଂ ସେଥିସକାଶେ ସମାଜର ଅର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥାଙ୍କୁ ଚାଲି ହେବା ଅବଶ୍ୟକ । ଦେଶବାସୀମାନେ ସମ୍ବୃଦ୍ଧ ମନୋଯୋଗୀ ନ ହେଲେ ସମାଜର ଆୟ ଚଢ଼ିବ ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେ ପରିମାଣ ଭେଦା ଓ ଦାନ ମିଳୁଅଛି, ତାହା ଅତି ଅଳ୍ପ ଏବଂ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଗୌରବ ପ୍ରତି ଅଯଥେଷ୍ଟ । ସମସ୍ତ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ମନ, ଧନ ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟ ଯୋଗ ନ ହେଲେ ଦେଶର ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ ହେବା ଦୁରୁତ୍ତ ।

ମୋର ଆଉ କିଛି ବିକ୍ରବ୍ୟ ନାହିଁ । ଯାହା ନିବେଦନ କଲି, ସେଥିରେ ଆପଣମାନଙ୍କର ଅନେକ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିଅଛି ଓ କେତେକ ଅସାର କଥା କହି ବିଭକ୍ତ କରିଅଛି । ସେଥି ସକାଶେ ବିନୀତଭାବରେ

କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା ଏବଂ ମୋତେ ସମ୍ମାନ ଦେବା ହେତୁ ପୁନର୍ବାର
କୃତଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ ଅତି ସତ୍ତ୍ୱ ଭାର୍ଯ୍ୟ ପୁରୁଷରେ ନିବିଡ଼ କରିବାକୁ
ଅନୁରୋଧ କରୁଅଛି; ଯେମନ୍ତ କି ଅପରାଧୀଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ
ବ୍ୟର୍ଥ ନ ହୁଏ ।

(୧୧ । ୧୨ । ୧୯୧୭ରେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ-
ସମାଜର ଦ୍ୱାବଶ ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନରେ
ପଠିତ ।)

ଓଡ଼ିଆ ଭୃଷାର ଉନ୍ନତି (ଶ୍ରୀ ରାମଗଙ୍ଗର ରାୟ)

ମୁଁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଗୁଡ଼ିଆଳରେ ଅବଧାନ ନିକଟରେ ପଡ଼ି କଟକକୁ ୭ ବର୍ଷ ବୟସରେ ୪୯ ବର୍ଷ ତଳେ ପାଠ ପଢ଼ିବାକୁ ଆସିବା ସମୟରେ କଟକରେ ଓଡ଼ିଆ ପଢ଼ିବାର ବିଦ୍ୟାଳୟ ନ ଥିଲା । ସୁଦୃଢ଼ ବଙ୍ଗଳା ଘରରେ ଭଉଁ ହୋଇ ବଙ୍ଗଳା ପଢ଼ିଲି । ସେହି ବିଦ୍ୟାଳୟର ଦ୍ଵିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ିବା ସମୟରେ ଏଠା ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ସରକାରୀ କଚେରି-ମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଆଭାଷା ଚଳାଇବାର ତୁମ୍ଭେ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଥିଲୁ ଏବଂ ତହିଁର ଫଳରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ବଙ୍ଗଳା ସହିତ ଓଡ଼ିଆ ପଢ଼ିବାକୁ ହେଲା । ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ଗଦ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ମୁଦ୍ରିତ ହୋଇ ନ ଥିଲା ।

ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଆଭାଷା ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେବା ସମୟରୁ ଓଡ଼ିଆଭାଷାକୁ ବିକ୍ଷେପକମାନେ ବଙ୍ଗଳାରୁ ଗଦ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଅନୁବାଦ କଲେ, ମାତ୍ର ମୁଁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପ୍ରାଥମିକରୁ ପରଲେଖକ ଚରନ୍ଦ୍ରୋଦନ ଲାଲ୍ ଗ୍ରନ୍ଥାଳୋଚନ ନାମକ ଛଦୋମୟ ଓଡ଼ିଆ ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ି ଛନ୍ଦବୃତ୍ତି ପଦ୍ୟରେ ଭଣ୍ଡାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲି ।

ସବୁ ଭାଷାରେ ଅଗେ ପଦ୍ୟ ପୁସ୍ତକ । ଅଦବେଦ ଋଗ୍‌ବେଦ ମଧ୍ୟ ପଦ୍ୟମୟ । ଗୁଡ଼ିଆଳରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଭପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ, ଦାନକୃଷ୍ଣ, ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପଦ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଥମେ ସମସ୍ତେ ପଢ଼ନ୍ତି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ପଢ଼ିଥିଲି ଏବଂ ତହିଁରୁ ଯେପରି ଓଡ଼ିଆ ଶିଖାଯାଏ ଅନ୍ୟ କାହିଁରୁ ତାହା ହେବାର ନୁହେଁ । ତଥାପି ଗଦ୍ୟ ନ ହେଲେ

ଭାଷାର ଉନ୍ନତି ହୁଏ ନାହିଁ । ମନୋଗତ ଭାବକୁ ସହଜରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାହିଁ ଭାଷା ଏବଂ ଛନ୍ଦ ଦ୍ଵାରା ସେହି ପ୍ରକାଶ ଶକ୍ତିକୁ ପ୍ରତିହତ ନ କରି ସ୍ଵାଧୀନ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାହିଁ ଗଦ୍ୟ । ଗଦ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ଛନ୍ଦ ଅଛି । ଯଜୁର୍ବେଦ ପ୍ରଧାନତଃ ଗଦ୍ୟମୟ ; ତହିଁରେ ମଧ୍ୟ ଛନ୍ଦ ଅଛି । ପୁରାଣ ଗଦ୍ୟ ସୁଦ୍ଧା ସୁର ଧର ପାଠ ହେଉଥିଲା । ଏଣିକି ତାହା ଉପସାର ଭାବ ପ୍ରଧାନ କରି ପଢ଼ିବାକୁ ହୁଏ, ମାତ୍ର ତାହା ବୋଲି ଯେ ତହିଁରେ ଛନ୍ଦ ନାହିଁ ଏହା କେହି ଅସ୍ଵୀକାର କରି ନ ପାରିବେ ।

ଭାଷାର ଉନ୍ନତି ସାହିତ୍ୟରେ ଏବଂ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ କାବ୍ୟ, ଉପନ୍ୟାସ ଓ ନାଟକ ପ୍ରଧାନ । ନାଟକ ସାହିତ୍ୟର ଚରମୋତ୍ତର । କବି କାବ୍ୟରେ ନାନା ଭାବ ଓ ଘଟନାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କବିତା ଲେଖନ୍ତି । ପାଠକ ତାହା ପଢ଼ି ମନୋମଧ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ସ୍ଥାନ ଓ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଚିତ୍ତନା କରି ବୁଝନ୍ତି । ଉପନ୍ୟାସ ଗଦ୍ୟମୟ ଏବଂ ତହିଁରେ କବିତା-ନିଗଡ଼ରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇ କବି ସ୍ଵାଧୀନଭାବରେ ନାନା ଘଟନା ଓ ଭାବବୈଚିତ୍ର୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । କାବ୍ୟଠାରୁ ଉପନ୍ୟାସରେ ଯେ ଅଧିକତର ଘଟନା ଓ ଭାବବୈଚିତ୍ର୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ପାଠକ ସେହିପରି ମନୋମଧ୍ୟରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଭାବ ଓ ଘଟନାର ଚିନ୍ତାବଳି ଅଙ୍କିତ କରି ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ନାଟକରେ କବି ଘଟନା ଓ ଭାବବୈଚିତ୍ର୍ୟକୁ ସମତପସ୍କର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଦୃଶ୍ୟାବଳି ଓ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଅଣି ତାହା ପୁଟାଇ ଦିଅନ୍ତି ଏବଂ ପାଠକ ଦର୍ଶକରୂପେ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ଏକାକେଳିକେ ତାହା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରନ୍ତି । ନାଟକ ସେହି ହେତୁରୁ ଦୃଶ୍ୟ-କାବ୍ୟ—ପାଠ ଦ୍ଵାରା ତହିଁର ସମ୍ୟକ୍ ଉପଲବ୍ଧି ହୁଏ ନାହିଁ । କାବ୍ୟ, ଉପନ୍ୟାସ ଓ ନାଟକ ସବୁହି ଗଳ୍ପପାତ୍ରନ

ପ୍ରତିଯୋଗୀ ଅଛି । ଏହାକୁ ଇଂରାଜୀରେ ପ୍ଲଟ୍ (plot) କହନ୍ତି । ସେ ପ୍ରତିଯୋଗୀ ନାଟକରେ ବଡ଼ ଭୂମିକା ଧାରଣ କରିବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ନାଟକକାର ବା ନାଟକୀୟ କବିର ବିଚାରଶୀଳତା ଜଣାଯାଏ । ଦୃଶ୍ୟ ଓ ଘଟନାବଳୀ ସମ୍ବନ୍ଧ କରି ନ ପାରିଲେ ତାହା ମର୍ମସ୍ପର୍ଶକ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅତି ବଡ଼ ହେଲେ କଥାମୟ ଉପନ୍ୟାସ ଭଳି ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ନାଟକୀୟ କବି ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଓ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଅଭିନୟ ସମାପ୍ତ ହୋଇ ତତ୍ତ୍ୱଗ୍ରୀବ ଭାବମାନ ଦର୍ଶକ ମନରେ ଲାଗି ରହିବା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁ ଅଭିନେତା ମୁଖରେ ଯେଉଁ କଥା ଗୋଷ୍ଠୀ ଯାଇବ ତାହା ବୋଲନ୍ତି । କାବ୍ୟ ଓ ଉପନ୍ୟାସରେ ଏଥିର ଧରାବଳୀ ନ ଥିବାରୁ ସେ ସବୁ ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସହଜ । ଏହି ହେତୁରୁ ନାଟକ ସାହିତ୍ୟରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଅଛି ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଗେ ନାଟକ ନ ଥିଲା । ବୁଦ୍ଧିଶୀଳ ବାବୁ ଜଗନ୍ନାଥନ ଲାଲ ପ୍ରଥମେ ବାବାଜୀ ନାଟକ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ, ମାତ୍ର ତାହା ପ୍ରକୃତରେ ନାଟକ ନାମର ଯେଉଁ ନୁହେଁ ବୋଲି ସେ ସମୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ମୁଁ ସେବର୍ତ୍ତମାନ ନାଟକାଭିନୟ କି ପଦାର୍ଥ ଜାଣି ନ ଥିଲି । ସାହିତ୍ୟରୂପେ ଅନେକ ବଙ୍ଗଳା ଓ ଇଂରାଜୀ ନାଟକ ପଢ଼ିଲେ କି ହେବ, ନାଟକର ଭାବ ଅଭିନୟ ବିନା ସମ୍ୟକ୍‌ରୂପେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ ହୁଏ ନାହିଁ । ମୁଁ ଏଫ୍. ଏ. ଶ୍ରେଣୀର ଦ୍ୱିତୀୟ କ୍ଲାସରେ ପଢ଼ୁଥିବା ସମୟରେ ୧୮୭୮ ମସିହାରେ ଏଠାରେ ବଙ୍ଗଳା ରାମାଭିଷେକ ନାଟକର ଅଭିନୟ ହେଲା । ସେ ସମୟରେ ବଙ୍ଗଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାୟୀ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ପ୍ରାବଲ୍ୟ ବା ନାଟକର ପ୍ରାର୍ତ୍ତନ ନ ଥିଲା । ସୌଶୀଳ ସମ୍ପ୍ରଦାୟମାନେ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ନାଟକର ଅଭିନୟ ଦେଖାଉ ଥିଲେ । ଯେଉଁଦିନ ଏହି କଟକ ନଗରରେ ଉକ୍ତ

ନାଟକର ପ୍ରଥମ ଅଭିନୟ ହେଲା ସେଦିନ ମୁଁ ଯାଇ ଅଦ୍ୟୋପାନ୍ତ ଦେଖିଥିଲି । ଖାଲି ଦେଖିଲି—କୁହେ—ମୋର ମନ ତହିଁରେ ବନ୍ଦୁ ହୋଇଗଲା—ଏମନ୍ତ କି ପଡ଼ାରୁ ଟିକିଏ ବିରାମ ପାଇଲେ—ସେହି ଅଭିନୟ, ସେହି ଗୀତ ଏବଂ ସେହି ହାମୋନିୟା ପ୍ରଭୃତିର ସୁର ଚିତ୍ତ ଉନ୍ମାଦିତ କରୁଥିଲା । ପଡ଼ାର ସମୟର ସର୍ବ ଓହ୍ଲାଇନାହିଁ ଏତିକି ଭ୍ରାମ୍ୟର କଥା । ଓଡ଼ିଆ ମୋର ମାତୃଭାଷା ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାପ୍ରତି ମୁଁ ପିଲାଦିନରୁ ଅନୁକୂଳ । ବଙ୍ଗଳା ଅଭିନୟ ଦେଖି ଆସି ମନେକଲି ଓଡ଼ିଆରେ ନାଟକ ନାହିଁ ବୋଲି ସିନା ଉଦ୍ୟୋଗକ୍ରମାନ୍ତେ ବଙ୍ଗଳା ନାଟକର ଅଭିନୟ କଲେ । ଦିନାକେତେ ଅପେକ୍ଷା କଲି, ମାତ୍ର କେହି ଅଭିନୟୋପଯୋଗୀ ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ ନ ଲେଖିବାରୁ ମୁଁ ତହିଁରେ ହାତ ଦେଲି । ମୋର ଜଣେ ଓଡ଼ିଆଭାଷାଭିଜ୍ଞ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ କହି ଓଡ଼ିଆଭାଷା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ତହିଁର ନାଟକ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ବୋଲି ମୋତେ ପୁଚ୍ଛୁଥିବେ କହିଥିଲେ । ମୁଁ ରତପୂର୍ବେ କେତେକ କବିତା ଓ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିଥିଲି । ମାତ୍ର କବିତାରେ ମୋର ପ୍ରଧାନ ଚିନ୍ତା ରାଧାନାଥ ରାୟ ଓ ମଧୁସୂଦନ ରାୟ ପ୍ରଭୃତି ବାହାରିବା ଓ ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ଉପଯୁକ୍ତରୂପେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ କବିତାର ଅଭାବ ମୋତେ ହୋଇ ପାରିବା ଦେଖି ମୁଁ କାବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବାରୁ ବିରତ ହୋଇଥିଲି । ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିବା ସମୟସାପେକ୍ଷ ଏବଂ ଲେଖିଲେ ପୁରା ବ୍ୟୟ ସ୍ୱୀକାରପୂର୍ବକ ଛାତ୍ରା ନ କଲେ ତାହା ପ୍ରସ୍ତବିତ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ, ମାତ୍ର ନାଟକ ଲେଖିବା ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ତଃ ଅଭିନୟରେ ମନଃପୂର୍ବ ହେବାର ଥିବାରୁ ମୁଁ ବନ୍ଧୁକ କଥା ନ ମାନି ନାଟକ ଲେଖିବା ଆରମ୍ଭ କଲି ଏବଂ ତାଙ୍କୁ କହିଲି ଯେ, ଯେଉଁ ଭାଷାର କବିତାକୁ ଧ୍ୟାନକୁଳ ଦାସ ଓ ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର ଏଡ଼େ କୋମଳ କରିଅଛନ୍ତି ଯେ ତାହା ଧରଣମାନ୍ଦରେ ରସ ନିଗଡ଼ ପଡ଼େ ସେ ଭାଷାରେ ନିଶ୍ଚୟ

ନାଟକ ହୋଇପାରିବ—ଅନ୍ତତଃ ଥରେ ମୁଁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଦେଖିବି ଏବଂ ଘୋର ଅନୁରୋଧମତେ ମୁଁ ପ୍ରତିଦିନ ଯାହା ଲେଖୁଥିବି ମୋର ବନ୍ଧୁ ପ୍ରତିଦିନ ତାହା ଶୁଣି ମତ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଓଡ଼ିଆଭାଷାଭାଷୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମତ ତାଙ୍କପରି ଥିବାର ମୋତେ କହିଥିଲେ, ମାତ୍ର ମୁଁ ନ ମାନି ଚେଷ୍ଟା କଲି । ଉତ୍କଳ ଇତିହାସର ଧର୍ମମୂଳକ କାହିଁକାବେଳେ ଘଟନା ନାଟକର ଏକାନ୍ତ ଉପଯୋଗୀ ଦେଖି ସେହି ବିଷୟ ଘେନି ନାଟକ ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କଲି । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ବନ୍ଧୁ ଦୁଇ ଅଭିନୟ ଲେଖା ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶୁଣି ତାଙ୍କର ମତ ଅବିଚଳିତ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି କରୁଥିଲେ, ମାତ୍ର ତୃତୀୟ ଅଭିନୟର ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ ଶୁଣି ‘ହଁ ରେ, ହୋଇ ପାରିବ’ ବୋଲି କହି ଏପରି ଭାବରେ ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ଛାଅ ଇଠି ପାରିବ ବୋଲି ସେ ଭାବି ପାରି ନ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି କଲେ । ସେ ନାଟକ ଲେଖା ଶେଷ ହେଲାବେଳେ ପ୍ରାୟଃସ୍ୱରୂପୀୟ ନିୟମଗୋର ବାବୁ, ଜଗମୋହନ ବାବୁ, ଅଲଫା ବାବୁ ପ୍ରଭୃତି ତତ୍କାଳୀନ ସ୍ଥାନୀୟ କି ଓଡ଼ିଆ କି ବଙ୍ଗାଳୀ ସମସ୍ତେ ଅଭିନୟ ଦେଖି ମୋହତ ହୋଇଥିଲେ । ଏ ଅଭିନୟ ୧୮୮୧ ମସିହାରେ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ତାହା ଅଜ୍ଞତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କଥା । ମୁଁ ନାଟକ ଲେଖିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଓଡ଼ିଆଭାଷାରେ ପ୍ରଥମ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଛନ୍ଦ ପକାଇଥିଲି ଏବଂ ଆଜି ନାଟକ ଓ ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଛନ୍ଦ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଅଙ୍ଗ ପୁରୁ କରିଥିବା ଦେଖି ମୋ ମନରେ ପ୍ରକୃତରେ ପରମାନନ୍ଦ ଜାତ ହୋଇଅଛି ।

ଇଂରାଜୀରେ ନାଟକମାନ ଅଭିନୟ (Act) ଓ ଦୃଶ୍ୟ (Scene)ରେ ବିଭକ୍ତ, ମାତ୍ର ବଙ୍ଗଳାରେ ପୂର୍ବେ ସମ୍ବୃତ ପରି ଅଙ୍ଗ ଓ ଗର୍ଭୀୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲା । ଇଂରାଜୀ ବିଭାଗ ମୋ ମନକୁ

ଲଗିବାରୁ ମୁଁ ଅଳ୍ପ ଓ ଗର୍ଭାବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅଭିନୟ ଓ ଦୃଶ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ବଙ୍ଗଳାର ଅନେକ ନାଟକରେ ଗର୍ଭାବସ୍ଥା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଦୃଶ୍ୟ ବ୍ୟବହାର ହେଉଅଛି, ମାତ୍ର ଦୁଇ ଏକାକୀ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଓଡ଼ିଆ ନାଟକରେ ଅନ୍ୟ ଲେଖକମାନେ ଅଭିନୟ ଓ ଦୃଶ୍ୟ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରି ନାହାନ୍ତି । ଏହା ଯେ ଏକତାର ଅଭାବ ଏଥିରେ ମନେହୁଏ ନାହିଁ । ଏତକରେ କଥା ଶେଷ ହୋଇଥିଲେ ଖୋର ନ ଥାନ୍ତା । ଓଡ଼ିଆ ପିଲାମାନେ ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ ଗୁଡ଼ିକ ବଙ୍ଗଳା ନାଟକର ଅଭିନୟରେ ଭିନ୍ନ ଥିବା ଖୋରର କାରଣ ନୁହେଁ କି ? ଯେତେ ନାଟକ ଓଡ଼ିଆରେ ଲେଖା ହୋଇଅଛି ସେ ସମସ୍ତ କି ଅଭିନୟର ଅନୁପଯୋଗୀ ? ଅଲ୍ପଦିନତଳେ ଏଠାକୁ ମଫସଲରୁ ଏକଦଳ ଓଡ଼ିଆ-ପିଲା ଆସି ଅଭିନୟ ଦେଖାଇ ଥିଲେ, ମାତ୍ର ସେମାନେ ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ ଗୁଡ଼ିକ ବଙ୍ଗଳା ନାଟକକୁ ଓଡ଼ିଆରେ ଅନୁବାଦିତ କରି ଚାହୁଁଥିବା ଅଭିନୟ ଦେଖାଇ ଓଡ଼ିଆ ଜ୍ଞାନୀ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହାରର ମସ୍ତକରେ ପଦାଘାତ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଦେଶର ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ପାର୍ଶ୍ଵ ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ଏହା କେମନ୍ତ ଲାଗିଲା ସେମାନେ କହିବେ, ମାତ୍ର ଏହା ଦେଖି ମୋର ଅନୁରାଗ ଗାଢ଼ରେ ଫିଟନ କରିଅଛି । ଲେଖକ ଲେଖିକେ ସତ୍ୟ ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ଲେଖାକୁ ଲେଖେ ଏପରିଭାବରେ ଛୁଇଁକଲେ ଚଳିବ କିପରି ? ସ୍ଵାଜାମାନଙ୍କ ଘରେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଥିବା ମୁଁ ଦେଖିଅଛି । ଚିକିଟିସ୍ତା ତାଙ୍କ ନାଟକମାନ ଆପଣା ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଅଭିନୟ କରନ୍ତି । ଏହା ଦେଖି କଥା ନୁହେଁ, ମାତ୍ର ଅନ୍ୟ ଲେଖକର ନାଟକ ଅଭିନୀତ ହେଲେ ଦୋଷ ଅଛି କି ? ଅନ୍ୟ ଏକ ସ୍ଵାଜାଙ୍କ ଗିଡ଼କୁ ଯାଇଥିବା ସମୟରେ ସେଠାରେ ବଙ୍ଗଳା ନାଟକ ଅଭିନୀତ ହେବାର ବିଜ୍ଞାପନ ବାହାରିବା ଦେଖି ମୁଁ ଚକିତ ହେଲି । ସେଠାରେ ଜଣେ ସାହିତ୍ୟସେବୀ କେତେକ ଶକ୍ତି ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ ଲେଖିଅଛନ୍ତି, ମାତ୍ର

ସେ ସବୁ ଅଥବା ଓଡ଼ିଆ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ନାଟକ ଅଭିନୀତ ନ ହେବାର ମୁଁ କାରଣ ଖୋଜି ନ ପାରିବାହାର ଅସିଲି । ଗୁଣକ୍ୟ କହି-
ଅଛନ୍ତି “କିଂ କରଷ୍ୟନ୍ତି ବକ୍ତାରଃ ଶ୍ରୋତା ଯଦି ନ ବିଦ୍ୟାତେ ।
ନିଗ୍ରହପ୍ରଣାତେ ଦେଶେ ରଜତଃ କିଂ କରଷ୍ୟତି ।”

ଏ ଦେଶର ଦଶା ସେହିପରି ହୋଇଅଛି । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ନାଟକ
ଲେଖିଲାବେଳେ ଗୋଟିଏ ନାଟକାଭିନୟ ଦଳ ବାନ୍ଧିଥିଲି ଏବଂ
ତହିଁରେ ନିଜେ ଅଭିନୟ କରୁଥିଲି । ଦଳର ଅନେକ ଲୋକେ
ଗୁଣକ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷେ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ଓ ମୃତ ଏବଂ ବୟୋଧୃତତା ହେତୁ
ସ୍ଥଗିତବାରୁ ଦଳ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । କୋଠପଦାରେ ମୋର ଅକୃତ୍ରିମ ବନ୍ଧୁ
ପୁରୀ ମହନ୍ତ ତପୋନିଧି ରଘୁନାଥ ପୁରୀ ଗୋସାଇଁ ମୋର ନାଟକର
ଏକାନ୍ତ ଭକ୍ତ ଥିବାରୁ ସେ ଦଳ ବାନ୍ଧି ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରି ନ
ଥିଲେ ମୋର ନାଟକ ଲେଖା ବହୁକାଳରୁ ଶେଷ ହୋଇ ଯାଉଥାନ୍ତା ।
କାରଣ ଲେଖି ଖର୍ଚ୍ଚ କରି ଛପା କଲେ ସୁଦ୍ଧା କେହି ଖର୍ଚ୍ଚ କରି
ଖଣ୍ଡିଏ କିଣିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ଦିନା କଡ଼ିଡ଼ିରେ ଉପହାର ପାଇଲେ
ସୁଦ୍ଧା ପଡ଼ିବୁକୁ କାହାର ଅବସର ବା ଅଗ୍ରହ ନ ଥାଏ । ଏମନ୍ତ
ଅବସ୍ଥାରେ ଲେଖିବା ଚୁଆ; ଲେଖକର ମନୋଭାବ କାହାର ଲୋକେ
ଜାଣି ପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ଯଶ ବା ସନ୍ତୋଷ ପାଇଁ ଲେଖକ ଲେଖନ୍ତି ।
ଯଶ ପାଇବା ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ନାହିଁ । ତେବେ ଅଭିନୟ ଦେଖି
ସନ୍ତୋଷ ଜାତ ହୁଏ । ସୁତରାଂ କୋଠପଦାକୁ ଅନ୍ତରିକ ଧନ୍ୟବାଦ
ଦେଇ ମୁଁ ନାଟକ ଲେଖି ଆସୁଅଛି ଏବଂ ମୋର ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସ ଅନ୍ୟ
ଲେଖକମାନେ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚର ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଲେ ଅବଶ୍ୟକ ଲେଖିବେ ।
ଚିତ୍ରିତରୂପେ ଧନ ଅଛି ଏବଂ ନିଜର ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ଅପଣା ନାଟକର
ଅଭିନୟ କରାଇ-ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ କରିବନ୍ତି । ଯଶ କାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟାଧୀନ

ନୁହେ, ମାତ୍ର ଅଭିନୟ ଦେଖି ସନ୍ତୋଷ ଲାଭ ନ କଲେ କିଏ କାହିଁକି ନାଟକ ଲେଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ? ଛାପାକଲେ ଖର୍ଚ୍ଚ ବିସ୍ତର ହୁଏ, ମାତ୍ର କେହି ପୁସ୍ତକ ନ କଣିଲେ ଧନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ହାତରୁ କିଏ କାହିଁକି ଖର୍ଚ୍ଚ କରିବାକୁ ମନ ବଳାଇବ ? ପୁସ୍ତକ-ଦୋକାନରେ ଛାପାପୁସ୍ତକମାନ ଜାତଦିନୁ ହେବାଠାରୁ ହସ୍ତଲିପି ଘରେ ଜାତଦିନୁ ହେବା ଭଲ ନୁହେଁ କି ?

ମୋର କାହିଁକିବେଶ ନାଟକ ଛାପାଖାନାର ପୁସ୍ତକଦୋକାନର ଏକ କୋଣରେ ଜାତଦିନୁ ହେଉଥିଲା । ମୁଁ କାହା ଦେଖି ସପ୍ତରାତ୍ରି ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଥିଲି । ସୌଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ତାହା ପାମ୍ପୋଷୀ ରତ୍ନାଦିଙ୍କ ପରୀକ୍ଷାରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରୁପେ ନିର୍ବାଚିତ ହେବା ଓ ନାନାସ୍ଥାନରେ ତହିଁର ଅଭିନୟ ହେବାରୁ ଭାଗ୍ୟ ଫେରିଗଲା ଏବଂ ୩୦ ବର୍ଷ ପରେ ତହିଁର ଦ୍ଵିତୀୟ ସଫ୍ଫରଣ ବାହାରିବା ମୋ ଜୀବନରେ ମୁଁ ଦେଖିଲି । ଅଥଚ ଏହି ନାଟକ ଛାପାହୋଇ ବାହାରିଲାବେଳେ ତତ୍କାଳୀନ ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ପତ୍ରିକା ପୁରୀଖ୍ୟାତ ଲୁଲଣୀୟ କବି ସେକ୍ସପିୟରଙ୍କ ନାଟକ ତୁଳନା କରିବାକୁ ପ୍ରୟାସ ପାଇଥିଲେ । ମୋର ଅନ୍ୟ ନାଟକ-ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେବଳ କଳିକାଳ, ଗମ ବନବାହ ଓ ବନବାଳା ନାଟକମାନ ଦ୍ଵିତୀୟ ସଫ୍ଫରଣ ଦେଖିଅଛି ।

ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖା ନି ହେଲେ ଭାଷାର ସୌଷ୍ଟିକ ସାଧନ ହୁଏ ନାହିଁ ଏବଂ ସେହି ହେତୁ ଚାରିଆଡ଼େ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖ ଲେଖ ବୋଲି ରଡ଼ି ପଡ଼ିଅଛି । ମାତ୍ର ଲେଖା ହୋଇ ବହୁବ୍ୟୟରେ ଛାପା ହେଲେ କେତେ ଜଣ ଲେଖକ “ମୋର ମାତୃଭାଷାର ଉପନ୍ୟାସ ଗ୍ରନ୍ଥ” ବୋଲି କଣିକାକୁ ଅଗ୍ରହାନ୍ତି କହୁଅନ୍ତି ? ମୁଁ ଉତ୍କଳ-ମଧୁପ ନାମକ ମାସିକପତ୍ର ବାହାର କଲବେଳେ ସୌଦାମିନୀ ନାମକ

ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିଥିଲି । ସେ ଉପନ୍ୟାସ ଶେଷ ହେବା ପରେ ଦେଶର
 ସ୍ବାଭାବିକ ଗତିରେ ଗ୍ରାହକମାନେ ମୁଁଙ୍କୁ ନ ଦେବାରୁ କାଗଜ ଖଣ୍ଡିତ
 ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ମୁଁ ଷ୍ଟୁଟ୍ ହୋଇ ରହିଲି । ସେହି ଉପନ୍ୟାସର
 ହସ୍ତଲିପି ମୁଁ ନିଜାଲୀନ ଶିଷାବିଭାଗର ଦିପୋଷ୍ଟୀ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର
 ଇମାଦରଶିବାରୁଙ୍କୁ ଦେଖାଇଥିଲି । ସେ ତାହା ପଢ଼ି ତହିଁର ବିସ୍ତର
 ପ୍ରଶଂସା କଲେ, ମାତ୍ର ଉପନ୍ୟାସ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକର
 ଅନୁପସ୍ତୁତ ବୋଲି ମତ ଦେବାରୁ ମୁଁ ସ୍ଥାନି ହୋଇ ରହିଲି ।
 ତତ୍ପରେ ରହୁଥିବୁ ନାମକ ମାସିକ ପତ୍ରିକା ବାହାରବାରୁ ତହିଁର
 ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ଅନୁରୋଧମତେ ମୁଁ ଉନ୍ମାଦିନୀ ଉପନ୍ୟାସ ଲେଖିଥିଲି ।
 ସେ ପତ୍ରିକା ଅଳ୍ପକାଳରେ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଉନ୍ମାଦିନୀର
 ଲେଖା ସେହିଠାରେ ଶେଷ ହେଲା । ମୟୂରଭଞ୍ଜର ଉତ୍କଳପ୍ରଭା
 ବାହାରବାରୁ ମୁଁ ବିବାସିନୀ ଲେଖିଲି । ସୌଭାଗ୍ୟକ୍ରମେ ବିବାସିନୀ
 ଶେଷ ହେବା ପୂର୍ବରୁ କାଗଜ ଖଣ୍ଡିତ ବାଧୁଥିଲା । ମୁଁ ପୁରସ୍କାର ପାଇଲି
 ଏବଂ ଦୁଇୋଳ କିଶ୍କାର ରଜା ମହୋଦୟ ସ୍ବତଃସ୍ବଚ୍ଛନ୍ଦ ହୋଇ ବ୍ୟୟ
 ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିବାରୁ ମୁଁ ତାହା ଛାଡ଼ି କଲି । ବିବାସିନୀ ଛାଡ଼ି ହୋଇ
 ଛାପାଖାନାରେ ପୋକ ଲାଗୁଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ଦାସିଣୀତ୍ୟ ତହିଁର
 ପରଚୟ ଘେନିବାରୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ବିଶ୍ବବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରୂପେ
 ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହେଲା ଓ କ୍ରମେ କଲିକତା ବିଶ୍ବବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଓ ଦିପୋଷ୍ଟୀ
 ଇନ୍ଦ୍ୟାଦିଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ହେବାରୁ ତାହାର ଦ୍ବିତୀୟ
 ସମ୍ପୁରଣ ହୋଇଅଛି । ଶିଷାବିଭାଗର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ି ନ ଥିଲେ
 ବିବାସିନୀର ନାମ ନ ଥାନ୍ତା ।

ଉପନ୍ୟାସର ଜୀବନ ସାଧାରଣ ପାଠକଙ୍କ ଉପରେ । ମୋର
 ପୂଜ୍ୟବନ୍ଧୁ ବାବୁ ଫକିରମୋହନ ସେନାପତି କେତେଗଣି ଉପନ୍ୟାସ

ଲେଖି ଅଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ପୁସ୍ତକ କିରୁପ ବିକ୍ରିତ ହେଉଅଛି ମୁଁ କହୁ
ନ ପାରେ । ମୋର ଜଣେ ବନ୍ଧୁ-ବନ୍ଧୁ ତାଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସ ଭଲ ବିକି
ହେଉଥିବା ବହୁବ'ରୁ ତାକୁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଓଡ଼ିଆ ସେ
ପୁସ୍ତକର ନାମ ସୁଦ୍ଧା ଜାଣୁ ନ ଥିବା ଦେଖାଇ ଦେଲେ । 'ଏହାଠାରୁ
ସୋଭର ବିଷୟ ଅଉ କି ହୋଇପାରେ ? ଏ ସବୁ ଦେଖି ମୋ
ମନରେ ଏମନ୍ତ ଭାବର ଉଦୟ ହୋଇଅଛି ଯେ, ପୁସ୍ତକ ଛପାହୋଇ
ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସମ୍ପାଦକୁ ଉପହାର ସ୍ୱରୂପ ପଠାଯାଏ ସେମାନେ
ତହିଁରୁ ଖଣ୍ଡିଏ କିଛିଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା । କାରଣ ଏ ରୂପରେ ଛପା
ଶକ୍ତି । ଉଠିଗଲେ ଲେଖକମାନଙ୍କର ସୁବିଧା ହୁଅନ୍ତା । ମୁଁ ଶୁଣିଅଛି
ବିଲତରେ ଛପାହୋଇ କୌଣସି ପୁସ୍ତକ କାହାର ନିକଟକୁ ଉପହାର
ସ୍ୱରୂପ ପଠାଗଲେ ସେ ତହିଁର ମୂଲ୍ୟ ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତି । ଏ ପ୍ରଥା ଅତି
ସୁନ୍ଦର । ଅମ୍ଭ ଦେଶର ଲୋକେ ତାହା ଅଦରଶୀୟ କଲେ ଅତିରେ
ବହୁପୁସ୍ତକରେ ମାତୃଭାଷାର ଅଙ୍ଗ ପୁସ୍ତ ହେବ । ଥିଲାଲୋକେ
କେତେକଖଣ୍ଡ ଅଧିକା କିଛି ବିଚାରଣ କରି ପାରନ୍ତି ଏବଂ ନ ଥିଲା
ଲୋକେ ଅନ୍ତତଃ ଖଣ୍ଡିଏ କିଛିବା ଅଥବା ଯେଉଁ ଖଣ୍ଡିକ ଉପହାର
ପାରିଲେ ତହିଁର ମୂଲ୍ୟ ପଠାଇ ଦେଲେ କଦାପି ଉଣ୍ଟା କଥା ହେବ
ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଦେଶ ଲୋକେ ତାହା ଅଦରଶୀୟ କି ? ଯେଉଁ ଦେଶରେ
ଲୋକେ ବିନା ଟିକଟରେ ଅଭିନୟ ବା ସର୍ବସ୍ୱ ଅଦି ଦେଖିବାକୁ
ପାରିବା ଅଥବା ବିନା ମାସୁଲିରେ ଘାଟ . ପାର ହୋଇ ପାରିବାର
ଅଧିକାରକୁ ବହୁ ମାନ୍ୟ କରନ୍ତି ସେମାନେ ଉପହାରର ମୂଲ୍ୟ
ପଠାଇବାକୁ କଦାପି ମନ ବଳାଇବେ ନାହିଁ । ହେଉ, ତାହାହେଲେ
ସୁଦ୍ଧା କିଛିବାରେ ତ ମାନହାନି ହେବ ନାହିଁ ।

ଅଉ ଗୋଟିଏ କଥା କହୁ ମୋର ପ୍ରବନ୍ଧର ଉପସଂହାର
କରିବି । ଅନେକେ ମନେ କରନ୍ତି ବଡ଼ ବଡ଼ ଶବ୍ଦ ବସାଇ ପାରିଲେ

ଭଲ ଲେଖା ହୁଏ । ସେମାନେ ଜାଣି ରଖିବେ ଯେ, ସହଜ ଭାଷାରେ ଯେଉଁ ମନୋଭାବ ସହଜରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ ତାହା ଅପର ମନରେ ସହଜରେ ଅଙ୍କିତ ହୁଏ । ତଥାପି ସମ୍ବାଦପତ୍ରର ଭାଷା ଓ ପୁସ୍ତକର ଭାଷାରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅଛି । ମାତ୍ର ସହଜ ଲେଖିବ ବୋଲି ଏଠା ମିରକ୍ସିପୋଲିଟିର ପୀଠିକା (Sign-board) ପରି “ଏଠାରେ ସ୍ନାହାନ କରିବା ଓ ପାଣି ଡାଳିବା ନିଷେଧ” ପୁସ୍ତକରେ ଲେଖିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ପୂର୍ଣ୍ଣିମାକୁ କଥାରେ ନ ଜାଣିବା ଲୋକେ ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ବୋଲି କହିଲେ ସୁଦ୍ଧା ପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଲେଖିବାକୁ ହେବ । ପୁସ୍ତକରେ ଭାଷା ଯେତେଦୂର ଶୁଦ୍ଧ ଓ ବ୍ୟାକରଣ ସଙ୍ଗତ ହୋଇପାରେ ତହିଁକୁ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଭାଷାରୁ କେମାନେ ଆଣି ବ୍ୟବହାର କଲେ ତହିଁର ଉଚ୍ଚାରଣ ଠିକ୍‌ରଖି ଲେଖିବା ବିଧେୟ । ଯଥା:—ଗିଲ୍‌ସ ନ ଲେଖି ଗୁସ, ସୁଧ ନ ଲେଖି ସୁଦ, ହିସାବ ନ ଲେଖି ହେସାବ, ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ନ ଲେଖି ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ, ସୁପ୍ରେଣ୍ଟ ନ ଲେଖି ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଟନ୍ସ ଇତ୍ୟାଦି । ଅତିକାଳର ଲେଖାରେ ଅନେକ ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରୟୋଗ ଦେଖାଯାଏ ଏବଂ ଏହା ବଙ୍ଗଳା ପୁସ୍ତକ ବିତ୍ତଳ କରିବା ହେତୁ ଘଟିଅଛି । ଓଡ଼ିଆମାନେ ବଙ୍ଗଳା ନ ପଢ଼ନ୍ତୁ ଏହା ମୁଁ କହୁ ନାହିଁ; ମାତ୍ର ବଙ୍ଗଳା ପଢ଼ିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅପଣାର ମାତୃଭାଷାର ପଞ୍ଜତ ଠିକ୍ ନ ରଖିଲେ ଚିହ୍ନି ହେବ ନାହିଁ ।

(‘ମୁକୁର’ ପତ୍ରିକାର ନବମ ଭାଗ
ଦଶମ ସଖ୍ୟାରେ ପ୍ରକାଶିତ)

ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି

(ଶ୍ରୀ ରାଧାନାଥ ରାୟ)

ଉପସ୍ଥିତ ସଭ୍ୟ ମହୋଦୟଗଣ,

ଏ ସଭାର ଅଧିକା କୌଣସି ସଭାର ସଭାପତି ପଦ ସଜାଣ ମୁଁ
ଅପଣାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁପଯୁକ୍ତ ବିଚେରନା କରେ । ସଭାପତିର
ଗୁଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାକ୍ପଟୁର ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟରୂପେ ଆବଶ୍ୟକ, ଏହା
ସର୍ବବାଦସମ୍ମତ କଥା । ଦୀର୍ଘକାଳସ୍ଥାୟୀ ସ୍ଥାପୟନ୍ତର ପୀଡ଼ା ହେତୁରୁ ଏହି
ସଦ ଶ ଅସୁବୁଧ କରବା ସଜାଣ ମୁଁ କେବେ ଚେଷ୍ଟା କରି ନାହିଁ ।
ପୁଣି ବୟୋବୃଦ୍ଧି ସହିତ ପୀଡ଼ା ବର୍ଦ୍ଧିତ ହୋଇ ମୋତେ ନିତାନ୍ତ
ଅକର୍ମଣ୍ୟ କରିଅଛି । ବିଶେଷତଃ ଏ ସଭାର ଭବିଷ୍ୟତ ଏବଂ
ଅନୁଷ୍ଠାନାଦି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋହର ଜ୍ଞାନ ନିତାନ୍ତ ସୀମାବଦ୍ଧ । ଏହି
କାରଣରୁ ସଭାପତିର ଆସନ ଗ୍ରହଣ କରିବା ସଜାଣ ମୁଁ ପୁନଃପୁନଃ
ଅନିଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲି । କେବଳ ସ୍ଥୁଳଭାବରେ ମୋହର
ମନ୍ତବ୍ୟ ମୁଁ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବି ଏବଂ ତାହା ଅପର କର୍ତ୍ତୃକ ସଭାରେ
ପଠିତ ହେବ, ଏହି ଆଶ୍ୱାସ ପାଇଁ କେବଳ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର
ଅନୁରୋଧର ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ଏ ପଦ ଗ୍ରହଣ କରିଅଛି ।

ଯେଉଁମାନେ ଏହି ସଭାରେ ଯୋଗଦାନ କରନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ପୁଣିଷିତ ଏବଂ ସୁଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଛନ୍ତି । ଉତ୍କଳ-
ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋ ଆପେକ୍ଷା ସେମାନଙ୍କର ମନ୍ତବ୍ୟ
ଅଧିକତର ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ହୋଇଥାନ୍ତା ଏଥିରେ ଲେଖନୀୟ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।
ସେମାନେ ବହୁକାଳ ଏହି ସଭାର ଅନୁଷ୍ଠାନାଦିରେ ଯୋଗଦାନ

କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସଭାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କି ଉପାୟରେ ସାଧୁତ ହୋଇପାରେ
ଏବଂ ବିଷୟରେ ମୋହ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଚିନ୍ତା କରିଅଛନ୍ତି । ନୂତନ,
ମୋହପଦ ଅବର୍ଣ୍ଣ୍ୟ ଅଳଂକାରିକ ସଭାପତି ପରିବର୍ତ୍ତିତ
ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ସଭାପତି ହୋଇଥିଲେ ତାହାଙ୍କଠାରୁ
ଅପଣମାନେ ଯାହା ଶୁଣିଥାନ୍ତେ ତଦ୍ୱାରା ଅପଣମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତିବାନ୍
ସମୟର ଅପରୟ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ।

ବାରୁ ଅଭିଭାଷଣ ଉଚ୍ଛି, ବାରୁ ବିଶ୍ୱନାଥ କର ପ୍ରେତକର ସାରତ୍ତେ
ବହୁତା ପରେ ମୋହର ଅଧିକ କିଛି କହିବାର ନାହିଁ । କେବଳ
ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥାନୁଯାୟୀ ମୁଁ ଅତି ସଂକ୍ଷିପ୍ତଭାବରେ ଦୁଇ ଚୁର କଥା
କହିବି ।

ଜାତିକୁ ଉନ୍ନତ କରିବାକୁ ହେଲେ ଉନ୍ନତ ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟ
ନିର୍ମାଣ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । ନବ୍ୟଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମୟ
ସମୟରେ ଏପରି ମତବାଦ ମଧ୍ୟ ଶୁଣାଯାଏ ଯେ, ସାହିତ୍ୟିକଙ୍କ
କିମ୍ବା ସାହିତ୍ୟୋଲ୍ଲାସର ଚେଷ୍ଟାର ଅବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ, ବିଜ୍ଞାନ
ଅନୁମାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଶିକ୍ଷା ଏବଂ ଅଲେଚନାର ବିଷୟ ହେବା
ଉଚିତ । ମୁଁ ଯଦିତ ଜୀବନରେ ବିଜ୍ଞାନଚର୍ଚ୍ଚାର ସୁବିଧା ପାଇ ନାହିଁ,
ସେଥିର ପ୍ରାଣୋପାୟକତା ମୁଁ ଅଦୃଶ୍ୟ ଉପଲବ୍ଧ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ।
ଏହା ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ ଯେ, ପ୍ରାଣୀତ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନ ବିଶେଷତଃ ପ୍ରାଣୀତ୍ୟ
ଜଡ଼ବିଜ୍ଞାନର ଶିକ୍ଷା ଭାରତବର୍ଷୀୟ ଲୋକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କେବଳ ଯେ
ବାହ୍ୟିନୀୟ ତାହା ନୁହେଁ, ପ୍ରତ୍ୟକ ଅନ୍ତର୍ଜାତିକ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରେ
ଅନୁରକ୍ଷା ସକାଶ ଅବଶ୍ୟାର୍ଥରୂପେ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । ମାତ୍ର ବିଜ୍ଞାନର
ଦୋହ ଦେଇ ମୁଁ ସାହିତ୍ୟକୁ ଏକାବେଳକେ ଅଧଃକୁତ କରିବାକୁ
ପ୍ରସ୍ତୁତ ନୁହେଁ । ଏକଦେଶଦର୍ଶୀ ହୋଇ ଯେଉଁମାନେ ସାହିତ୍ୟକୁ

ଏହିପରି ଅଧଃକୃତ କରିନ୍ତି ସାହିତ୍ୟର ମୂଳ କେଉଁଠାରେ ତାହା ସେମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ବିସ୍ମୃତ ହୋଇଯାନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ ଚେରଳ ମସ୍ତିଷ୍କବାନ୍ ନୁହେଁ, ମନୁଷ୍ୟର ଅସ୍ତ୍ରା ଏବଂ ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ସେହି ଅସ୍ତ୍ରା ଏବଂ ହୃଦୟକୁ ସାହିତ୍ୟର ମୂଳସ୍ପର୍ଶରୁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରିଯାଇପାରେ । ଅସ୍ତ୍ରା ଏବଂ ହୃଦୟର ଅସ୍ତିତ୍ବ ଲୋକ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାହିତ୍ୟର ଲେପ ହେବ ନାହିଁ ଏହା ବୋଲିବାର ବାହୁଲ୍ୟ । ମସ୍ତିଷ୍କର କର୍ପଣ ଏବଂ ଅସ୍ତ୍ରା ଏବଂ ହୃଦୟର କର୍ପଣ ଏ ଉଭୟର ସମବାୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମନୁଷ୍ୟତା ଲଭି ସତୀଶ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ପ୍ରୟୋଜନୀୟ, ସୁନ୍ଦରୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଏହା ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ।

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥାରେ ତାହାକୁ କୌଣସି ଇଉରୋପୀୟ ସାହିତ୍ୟ କିମ୍ବା ଅନୁମାନଙ୍କର ପ୍ରାଚୀନ ସମ୍ପୃକ୍ତ ସାହିତ୍ୟ ସହିତ ତୁଳନା କରିବାର ଚାହୁଁଲତା ମାତ୍ର । ତେବେ ଇଉରୋପର ଭଲ ଭଲ ପ୍ରଦେଶର ସାହିତ୍ୟ ସହିତ ଉତ୍କଳୀୟ ସାହିତ୍ୟର ତୁଳନା କିମ୍ବଦନ୍ତୀମାନଙ୍କରେ ସମ୍ଭବ । ଏ ତୁଳନା ମଧ୍ୟ ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟର ଅନୁକୂଳ ନୁହେଁ । ବିଶେଷତଃ ଅଧୁନିକ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ଅଧୁନିକ ବଙ୍ଗୀୟ କିମ୍ବା ହିନ୍ଦି ସାହିତ୍ୟର ନାନା ବିଷୟରେ ବହୁ ପଣ୍ଡାବଦ୍ଧି, ଏହା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟାବଦ୍ଧେ ବୋଲିପାର ପାରେ । ବଙ୍ଗୀୟ ସାହିତ୍ୟର ତ କଥା ନାହିଁ, ହିନ୍ଦି ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ପେଟର ସିଂହଗଡ଼ରେ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛି, ତାହାର ତୁଳନାରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ଜଡ଼ବତ୍ ପ୍ରାଣ କହିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହେବ ନାହିଁ । ଅନୁମାନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟାନୁଗ୍ରହ ଅଭାବ ଏହାର ଏକମାତ୍ର କାରଣ ଅଟେ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଉଲ୍ଲସ ସତୀଶ ଅସାଧ୍ୟତଃ ଅନୁମାନଙ୍କର ଯାହା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସେଥି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସ୍ଥଳରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଦୁଇ ଗୁରୁ କଥା କହିବାକୁ

ଭକ୍ତା କରେ । ନିମ୍ନଲିଖିତ ଗୁଣଗୁଡ଼ିକ ଉପାୟ ଅନୁମାନଙ୍କର
ଅବଲମ୍ବନାୟ ।

୧ । ସାଧାରଣ ଓଡ଼ିଆ ପୁସ୍ତକଲବ୍ଧ ସ୍ଥାପନ ଏବଂ ପ୍ରାଚୀନ
ପାଣ୍ଡୁଲେଖ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧ ।

୨ । ନବ ଲେଖକମାନଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ସକାଶ ଗୋଟିଏ
ପାଣ୍ଡୁ ସମ୍ବଳନ ।

୩ । ଉତ୍କଳଭାଷାର ଇତିହାସ ପ୍ରଣୟନ ।

୪ । ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟର ଅଲୋଚନା ।

ଏହି ଗୁଣଗୁଡ଼ିକ ଉପାୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ ଉପାୟ
ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥସାପେକ୍ଷ । ସୁତରାଂ କୌଣସି ଶକ୍ତି ବିଶ୍ୱାସୀ ବୃତ୍ତୀଶ୍ୱର
ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ଲୋକଦ୍ୱାରା ଏହା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପାରିବ, ଏହା
ମୋତେ ସମ୍ଭବତଃ କୋପ ହେଉନାହିଁ । ଅଜ୍ଞାନ ଶକ୍ତି ଏବଂ
ବୃତ୍ତୀଶ୍ୱରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଦାଚିତ୍ କାହାର କାହାର ସାହିତ୍ୟାନୁରାଗର
ଯେପରି ଅଜ୍ଞାତସ୍ୱଭାବ ଲକ୍ଷିତ ହେଉଅଛି ସେଥିରୁ ଏପରି ଅଶା
ନ୍ଦ୍ର ଏ ଯେ, ଅନୁମାନଙ୍କ ଜୀବନଶାରେ ନ ହେଉ ସୁଦୂର ଭବିଷ୍ୟତରେ
ଏହା କେବେହେଲେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେବାର ସୁଯୋଗ
ହେବ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ପ୍ରଣୟନ ମଧ୍ୟ
ସହଜସାଧ୍ୟ ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହିତ୍ୟ-ଇତିହାସ-ପ୍ରଣେତା
ଶ୍ରୀ ଦିନେଶଚନ୍ଦ୍ର ସେନଙ୍କ ପୁସ୍ତକ ଗ୍ରନ୍ଥ ତାହାଙ୍କର ଜୀବନବ୍ୟାପୀ
ପରିଶ୍ରମର ଫଳ । ଏ ପ୍ରଦେଶରେ ଯେପରି ଅଧ୍ୟବସାୟର ନିତାନ୍ତ
ଅଭାବ, ଯାହା ମଧ୍ୟ ଅଛି ତାହାକୁ ଉତ୍ସାହ ଦେବାର ଲୋକ ନାହିଁ ।

ବନ୍ଧୀୟ ରାଜା ଏବଂ ବୃତ୍ତୀଶ୍ବରମାନେ ସ୍ବଦେଶୀୟ ମାହାତ୍ମ୍ୟୋଲ୍ଲେଖ
ସାଧନ ବିଷୟରେ ଅସ୍ଥାୟୀ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ପାହା କରୁଅଛନ୍ତି,
ଓଡ଼ିଶାରେ ସେଥିର ଶତାଂଶ ଅଶା କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ଓଡ଼ିଶାରେ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁପରିଚିତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାବୁ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର
ରାଜଗୁରୁ B. A. ମହାଶୟ ଏ ବିଷୟରେ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଅଧ୍ୟକ୍ଷାୟ
ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଅନୁମାନଙ୍କର ଧନ୍ୟବାଦାର୍ଥ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର
ଏପରି ଦୁର୍ବଳ ଭାବି ତାହାଙ୍କ ଉପରେ ଅଥବା ଅପର କୌଣସି
ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରି କେବଳ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ
ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଖାଲି କଥାରେ ଚୁଡ଼ା ଢଳିବ
ନାହିଁ । ଏପରି ବିଷୟରେ କଥା ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକୃତର ସାବଧାନ
ଉତ୍ସାହର ନିତାନ୍ତ ଲୋଡ଼ା । ସାଧାରଣଙ୍କର ଉଚିତ ଯେ, ସମବେତ
ହୋଇ ତାହାଙ୍କୁ ଅଥବା ଅପର କୌଣସି ଯୋଗ୍ୟ ଲେଖକଙ୍କୁ ଏପରି
ମହୋପକାଶ ବିଷୟରେ ପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରୁବେ । ଯେଉଁ
ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ମହାବ୍ରତଧାରୀ ହେବେ ତାହାଙ୍କୁ କେତେ ପୁସ୍ତକ ସଂଗ୍ରହ,
କେତେ ଅଧ୍ୟୟନ, କେତେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚିନ୍ତା, କେତେ ଗବେଷଣା, କେତେ
ଚିନ୍ତା, କେତେ ପରଶ୍ରମ କରିବାକୁ ହେବ, ତାହା ଅପରିମାଣଙ୍କ ପର
ଲୋଚନାର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ କହିବାର ବାଦୁଲ୍ଲା । କେହି ଅବା କହୁବେ
ଯେ ଏପରି ବିଷୟରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗୁଣେଷଙ୍କୁ କାହିଁକି ସାହାଯ୍ୟ ଦିଅଯିବ ?
ପ୍ରୟୋଜନ ଅୟୋଜନର (demand and supply) ନିୟମଦ୍ବାରା
ଏହା ମଧ୍ୟ ନିୟମିତ ହେବାର ଉଚିତ । ଯେ ପୁସ୍ତକ ସଙ୍କଳନ କରୁବେ
ପୁସ୍ତକର କାଟକଦ୍ବାରା ସେ ପୁରସ୍କୃତ ହେବ । ପୁସ୍ତକର ଯେବେ
ସାଧାରଣରେ କାଟକ ନ ହେଲା ଏପରି ପୁସ୍ତକ ଲେଖିବାର
ଅବଶ୍ୟକତା କଣ ? ରତ୍ନସିଂହାୟ ଅମଦାନୀ ଅର୍ଥନୀତିର ସ୍ବରୂପକ
ଅନୁମାନେ ସମୟ ସମୟରେ ଶୁଆପରି ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଅବୃତ୍ତି

କରିଥାଉଁ, ମାତ୍ର ଯଦ୍ବଳପକ୍ଷରେ ଏ ଭଳି ଉକ୍ତି ଅର୍ଥନୀତିକ୍ଷେତ୍ରର ପରିଚ୍ଛେଦନ ନୁହେଁ; ବରଂ ଏହା ଅନୁମାନଙ୍କର ଅଜ୍ଞତା, ହୃଦୟ-ସ୍ଥାନର ଏବଂ ବିକଳସ୍ଥିତିର ପରିଚ୍ଛେଦନ । ଯେଉଁ ଲୋକପଣର ଏହି ସ୍ୱରୂପର ଅନୁମାନ ହୋଇଅଛି ସେହି ଲୋକପଣ ପ୍ରୟୋଜନ ଏବଂ ଅନୁମାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ନିୟମର ଦୋଷ ଦେଇ ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟୋଦ୍ଧାରଣ ସାଧନ ବିଷୟରେ ଔଦାସୀନ୍ୟ ଅବଲମ୍ବନ କରି ନାହିଁ । ସେପରି ହୋଇଥିଲେ ନବ୍ୟ ଜରମାନ ଏବଂ ଗଠନୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଅର୍ଦ୍ଧଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ପୃଥିବୀର ଗଣନୀୟ ସାହିତ୍ୟ ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ।

ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ଯେଉଁ ପରିମାଣରେ ଅନୁମାନଙ୍କର ଅଲୋଚନା କରିବାର ଉଚିତ ଅନୁମାନେ ତାହାର ଶତାଂଶ କରି ନାହିଁ; ଅନ୍ତତଃ ଏ ବିଷୟରେ ମୁଁ ମୋହର ନିଜର ସ୍ମୃତି ଉତ୍ତମରୂପେ ଉପଲବ୍ଧି କରିଅଛି । ଏ ପ୍ରଦେଶରେ ବଙ୍ଗୀୟ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରଚାର ହୋଇ ଯିବାର ପ୍ରୟୋଗ ସହଜ ପ୍ରଭୃତି ଅନିଷ୍ଟ ମଧ୍ୟ ସାଧିତ ହୋଇଅଛି । ଅନିଷ୍ଟ ସକାଶ ବଙ୍ଗୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଦାୟୀ ନୁହେଁ, ଅନୁମାନେ ଦାୟୀ । ଭାରତବର୍ଷୀୟ ପ୍ରାଦେଶିକ ସାହିତ୍ୟର ଅଲୋଚନା ଅନୁମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସୁପ୍ରଳୋପସାଧ୍ୟ ଏହା ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ, ମାତ୍ର ଅନୁମାନଙ୍କର ଅବକାଶର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟୋଦ୍ଧାରଣରେ ବ୍ୟୟିତ ହେବାର ଉଚିତ । ବଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚାତ୍ରାସ୍ତ୍ର ଅନୁମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନର ପ୍ରସାର ହୋଇଅଛି ସତ୍ୟ, ମାତ୍ର ମୌଳିକତା ବହୁପରିମାଣରେ ନଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ଅଧୁନିକ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟରେ ବଙ୍ଗୀୟ ସାହିତ୍ୟର କେବଳ ଭାବ ନୁହେଁ, ଭାଷା ମଧ୍ୟ ଅପଥା ପରିମାଣରେ ପ୍ରବେଶ କରି ସେଥିର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବ ବିମଣି ସ୍ଥାନରୁ ସ୍ଥାନତର କରି ପକାଉଅଛି ।

ସତ୍ତ୍ୱ ସମିତିରେ ଲିଖିତ ମନ୍ତବ୍ୟ ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କର ଶ୍ରୀଚିତ୍ତର
ଦ୍ୱିଏ ନାହିଁ, ଅଧିକତ୍ର ତାହା ସେମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁକୁ ଦାରୁଣ ପରାସ୍ତରେ
ଲିଖିତ କରେ । ଏହା ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ବୁଝି ପାରୁଅଛି ଏବଂ ବୁଝି ପାର
ଏହିଠାରେ ମୋହର ମନ୍ତବ୍ୟର ଉପସଂହାର ଏବଂ ଅଶିଷ୍ଟମାନଙ୍କୁ
ମୋହର ଏହି ଅବସ୍ଥିତିର ଉକ୍ତ ଶିକ୍ଷାରୁ ମୁକ୍ତ ପ୍ରଦାନ କଲି ।

(ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ବାର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନରେ
ପଠିତ ମନ୍ତବ୍ୟ—୧୩୧୧ ସାଲ)

ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ

(ଶ୍ରୀ ଅଭିରାମ ରଞ୍ଜି)

ମାନନୀୟ ସଭାପତି, ରାଜନ୍ୟବର୍ଗ ଓ ଭ୍ରାତୃବୃନ୍ଦ,

ଅପଣମାନଙ୍କ ପ୍ରାୟ ବିଦୁଳନବିମଣ୍ଡିତ ସଭାସ୍ଥଳରେ ତୁଣ୍ଡ
ଫିଟାଇବାକୁ ପ୍ରକୃତରେ ମୋହ ଚିତ୍ତରେ ଶଙ୍କା ହେଉଅଛି । ଓଡ଼ିଆ
ଭାଷାରେ କିମ୍ବା ଭାଷାନ୍ତରରେ ଲେଖକତା ଅବା ବକ୍ତୃତାର ଖ୍ୟାତି ମୁଁ
ଉପାର୍ଜନ କରି ନାହିଁ, କହିଁରେ ପୁଣି ସମ୍ମୁଖରେ ଦେଖୁଛି ସାହିତ୍ୟ-
ରସିକ, ପ୍ରାକ୍ତ, ବିକ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଶ୍ରେଣୀ; କିନ୍ତୁ ବହୁକାଳ ହେଲା
ପୁଥରୁତ ବିଦେଶବାସୀ ସୁକାନ୍ତୀୟ ଗୁଣିଗଣଙ୍କୁ ଦେଖି ଭୟ,
ଗୁହାଳ, ଦୌବିଲ୍ଲା ସଦ୍‌ବକ୍ତୃତାର ତାନତାୟ ପ୍ରତିବନ୍ଧକମାନ
ତରୋହୁତ ହୋଇ ଯାଉଅଛି ଓ ସକୋଚ ପରିତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ପ୍ରୟତ୍ନ-
ଭାବରେ ଭ୍ରାତୃଗଣଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରିବାକୁ ପ୍ରଲୋଭନ ହେଉଅଛି ।

ଉତ୍କଳଭୂଷିମାନେ—ଅମ୍ଭେମାନେ ଯେ ଭାରତୀୟ ଅର୍ଥ
(Indo-Aryans) ତହିଁରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ
ଓ ପୁରାଣାଦିରେ ଦେଶର ଓ ଦେଶବାସିଙ୍କର ଉଲ୍ଲେଖ ଓ ବର୍ଣ୍ଣନା,
ପାଣ୍ଡାତ୍ୟ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦାରଣରୂପ ନାନାଦି ଗୋଷକ ପ୍ରମାଣ
ଅପଣମାନଙ୍କୁ ଅବିଦିତ ନାହିଁ । ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ-
ମାନଙ୍କରେ ଯେମନ୍ତ ସେହି ପ୍ରକୃତ ସେବକ, ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ଅର୍ଥ
ଜାତିଙ୍କର ନିମିତ୍ତ ଅଧୋଗତି ହୋଇଥିଲା ଏ ଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ତଦ୍‌ରୂପ
ହୋଇଥିବାର ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରତୀତି ହୁଏ । ମରହ ଅର୍ଥଭାଷା—ସମ୍ଭୂତ
ଭାଷାର ବହୁଳ ପ୍ରଚାର ସମୟରୁ ତହିଁ ପରିବର୍ତ୍ତେ ନାନାବିଧ

ଉପଭୋଗମାନଙ୍କର ପ୍ରଚଳନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାଳର ବିସ୍ତୃତ, ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ
 ଇତିହାସ ଅଦ୍ୟାବଧି ରଚିତ ହୋଇ ନାହିଁ । ଭାରତରେ ବହୁ
 ଶତାବ୍ଦିବ୍ୟାପୀ ଶାସନର କୁସ୍ମିତ, ସମାଜର ବିଶୃଙ୍ଖଳିତା, ଯୋଗେ
 ଭ୍ରଷ୍ଟା ଓ ସାହୁକାର ଅଦୌ ଅଦର ହୋଇପାର ନ ଥିଲା ଓ
 ସେଥିପାଇଁ କୌଣସି ବିଶେଷ ନିଦର୍ଶନ ମିଳେ ନାହିଁ । ଅମ୍ଭେମାନେ
 କେଉଁ ସମୟରେ ଫୁଲୁକ ଭ୍ରଷ୍ଟା ଓ ସାହୁକାର ଚର୍ଚ୍ଚାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇ
 ଓଡ଼ିଆ ଭ୍ରଷ୍ଟାରେ ଅଳାପ ଅରମ୍ଭ କଲୁ ଓ ମାନବସ୍ୱଭାବମୂଳକ
 ସାହୁକାରୀ ବସତ୍ତ୍ୱ ଶିକାରଣ କଲୁ ତାହା ଯଥାର୍ଥରୂପେ ବୋଲିପାର
 ନ ପାରେ । ଚଉଁମାନ ଇଂରେଜୀ ଶିକ୍ଷିତ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱ ଇଂରେଜୀ
 ସାହୁକାର ଇତିହାସ ଓ କହିଁର ନିମିତ୍ତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଓ ଉଲ୍ଲଟ ବିଷୟ
 ପାଠ କର ବିବେଚନା କରନ୍ତୁ ଯେ, ଅମ୍ଭେମାନଙ୍କର ସାହୁକାର ମଧ୍ୟ
 ତଦନୁରୂପ ହେବାର ଉଚିତ; କିନ୍ତୁ ସେ ବିବେଚନା ଭ୍ରାନ୍ତିମୂଳକ ।
 ଅମ୍ଭେମାନେ ଦେଖୁ ଯେ, ଇଂରେଜମାନେ ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରେ ସରଳ
 ଓ ଅନାୟାସବୋଧ ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ ତୃପ୍ତିଲାଭ କରୁଥିଲେ—ଅଦମ୍ଭ
 ଅବସ୍ଥାରେ ମାନବ ଯେମନ୍ତ ପ୍ରକୃତର ସେବକ, ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସୀ ଓ
 ଯୁକ୍ତାଦରେ ଶିକ୍ଷାନ୍ତ ହେବାର ସ୍ୱାଭାବିକ ତଦନୁରୂପ ସାହୁକାର
 ସେମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ କରୁଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହୁକାରରେ
 କହିଁର ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଲିପିତ ହୁଏ । ପ୍ରାଚୀନ ସାହୁକାରୀ ଅନୁବାଦ ଅଂଶ
 କାଟି ଦେଲେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଯାହା ରହେ ସେମାନ ମାନବ ଜାତିର
 ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାର ସଦୃଶ ବା ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ ଓ ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇ
 ପାରନ୍ତା ନାହିଁ । ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହେଁ ବୋଲିବାର ଯାଥାର୍ଥ୍ୟ ବିଷୟରେ
 ମତଦ୍ୱିଧ ହୋଇ ପାରେ ନାହିଁ; ଯେହେତୁ ପ୍ରାଚୀନ ସାହୁକାରରେ
 ଅପଣମାନେ ଏମନ୍ତ ଅତି ଅଳ୍ପ ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠ କରୁଥିବେ, ଯହିଁରେ
 ବାଚାନ୍ତମାନଙ୍କୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ସରଳ ହୃଦୟର ସରଳ ଭାବ ସରଳ

ଭାଷାରେ ଅବାଧ ଭାବରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଅଛି । ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇ ପାରନ୍ତା ନାହିଁ, ବୋଲି ଯେ ମୁଁ ବୋଲିଲି ତହିଁର କାରଣ 'ଇଦୁଶ ଲଗୁଅଛି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ନବୀନ ଅପରିପକ୍ୱ ଭାଷା, ଯେଉଁ କାଳରେ ସେହି ଭାଷାରେ ମାନବହୃଦୟର ଅଗଣନ ଭବରାଜର ପ୍ରକାଶ ପ୍ରତି ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଉଦ୍ୟମ ହୋଇଥିଲା ସେ କାଳରେ ତାହା ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନବୀନ ଭାଷା ସଦୃଶ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଭାରତକୁ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଯେମନ୍ତ ନବୀନ ଭାଷାରେ ଆଲୋଚନା ମନୁଷ୍ୟ ନବୀନ ଜାତି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲେ ଉତ୍କଳଭାଷିଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ତାଦୃଶ ନ ଥିଲା । ଉତ୍କଳଭାଷିଗଣ ଭୂମଣ୍ଡଳରେ ସତ୍ୟତମ ଓ ଉଚ୍ଚତମ ଜାତି—ଅର୍ଥ ଜାତିଙ୍କର ବଂଶଧର ଥିଲେ—ଉତ୍କଳଭାଷିଗଣ ଅର୍ଥଭାଷାରୁ ଅପଭ୍ରଷ୍ଟ ଭାଷାରେ ବାକ୍ୟାଳୋପ କରୁଥିଲେହେଁ ଦେବ-ଭାଷାରେ ରଚିତ ଅତି ଜଟିଳ, ଜ୍ଞେୟାସାଧ୍ୟ, ବ୍ୟାକରଣ ସବ୍‌ସ୍ତ କାବ୍ୟ, ନାଟକ, ଅଳଙ୍କାର, ଦର୍ଶନଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ଯଥାଶକ୍ତି ପରିଚ୍ଛନ୍ନ କରୁଥିଲେ—ଉତ୍କଳଭାଷିଗଣ ନବୀନ ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ନବୀନ ଜାତି ନ ଥିଲେ, ଚିନ୍ତାବଳ୍ୟର ଅଭାବ ନ ଥିଲେ; ପରନ୍ତୁ ପ୍ରାଚୀନ ଜାତି ଓ ଚିନ୍ତାବଳ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ଓ ସ୍ୱାମୀ ଥିଲେ । ସେହିହେତୁରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ କବିଙ୍କ ହୃଦୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ କବିଙ୍କ ହୃଦୟ ସଦୃଶ ଲାଗୁ ଓ ସରଳ ଭାବରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ନ ହୋଇ ଗୁରୁ ଓ ଜଟିଳ ଭାବରେ ଅନ୍ଧାର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରାୟ ସରଳ ସୁବେଶ୍ୟ ଭାଷାରେ ସବ୍‌ସାଧାରଣଙ୍କର ମନୋରଞ୍ଜନ ନ କରି ଜଟିଳ ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ ଭାଷାରେ ପଣ୍ଡିତ ଓ ସାହିତ୍ୟାନୁରାଗିଗଣଙ୍କର ଚିତ୍ତ ମୁଗ୍ଧ କରେ । ମୁଁ ଯାହା କହିଲି ତହିଁରୁ ଏମନ୍ତ ବିବେଚନା ହେବ ନାହିଁ ଯେ, ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟରେ ସରଳ ଅଥଚ

ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀର ଚରଣା ଅଦୌ ନାହିଁ । କରା ମୁଁ ବୋଲେ କୋରଲ୍
ଓ ଗୋପୀଭାଷା ତୁଳା ଚରଣା ଅପ୍ପଣମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷାରେ
ପୁରା ଅତି ଅଳ୍ପ ପାଠ କରିଥିବେ ।

ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବିଶେଷ କହିବା ଉଚିତ
ନୁହେ—ଉଚିତ ନୁହେଁ ଦର୍ପଣ କାରଣ ଯୋଗେ । ପ୍ରଥମତଃ
ବକ୍ତୃତାର ବିଷୟ ଯେମନ୍ତ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି ତହିଁରେ ସେ କଥା
ଅପ୍ରାସଙ୍ଗିକ ହୋଇ ପାରେ ; ଦ୍ଵିତୀୟତଃ ଚତୁର୍ଥସମ୍ବନ୍ଧରେ ମୋହର
ଜ୍ଞାନ ବିଶେଷ ଉଣା ।

ସାହିତ୍ୟର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ଅଲୋଚନା କଲେବେଳେ
ଅନେକ ଲୋକେ କହି କହି କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ଯେ, ସେମାନଙ୍କର
ହୃଦୟ ଅବସାଦପାଗରରେ ନିମଗ୍ନ ହେଲଣି । କେହି ଗ୍ରନ୍ଥଲିଖନପ୍ରତି
ମନୋଯୋଗୀ ହେଉ ନାହାନ୍ତି, ଇଂରାଜୀମାନେ Henry Wood
ଓ Marie Couli ପାଠ କରି ସ୍ଵର୍ଗସୁଖାନୁଭବ କରୁଅଛନ୍ତି । ଏମନ୍ତ
ବିଳାପଧ୍ଵନିରେ ଅପଣମାନଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣ ଅବଶ୍ୟ ଉପହୁକ୍ତ ହେଉଥିବ ।
ସମସ୍ତେ ଅବଶ୍ୟ ସ୍ଵୀକାର କରିବେ ଯେ, ସାହିତ୍ୟ ଲେଖକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା
ବୃଦ୍ଧି ହେବା ସ୍ପଷ୍ଟହଣୀୟ । କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟ ବିଳାପଧ୍ଵନି ଶୁଣିଗୋଟିଏ
ହେଉଅଛି କାହା ଅପଥା ଅନୁଚିତ ଅଟେ । ଅପଣମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ
ଅତି ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଉଦ୍ଘୋଷଣା ଉପସ୍ଥିତ; କିନ୍ତୁ କହି
ପାରିବେ କି ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀପ୍ରାପ୍ତ—କେବଳ ଇଂରାଜୀ ନ ହେଉଛି—
କ୍ୟାନ୍ତ ଶତାଧିକ ହେବେ ? ମୁଁ ବୋଲେ ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀପ୍ରାପ୍ତ କ୍ୟାନ୍ତ କଦାପି
ଶତାଧିକ ହେବେ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସମାଜରେ ସିଧିତଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଶତ
ସଂଖ୍ୟାରୁ ନ୍ୟୁନ, ସେ ସମାଜରେ ଯଦି ଅପଣ ଅଠ ଦଶ ଜଣ ବା

ତତୋଽପୂର୍ବ ପ୍ରକୃତ ଲେଖକପଦବାର୍ତ୍ତା ବ୍ୟକ୍ତି ଥିବାର ଆଶା କରନ୍ତି ତାହାହେଲେ ସେ ଆଶା ନ୍ୟାୟୀ ନୁହେଁ । ସେ ଆଶା ମାନବସ୍ୱଭାବର ଶୂନ୍ୟ । ବଙ୍ଗଦେଶ ଏ ଦେଶଠାରୁ ସତ୍ୟତର; ସେ ଦେଶରେ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷାପ୍ରାପ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଯଥେଷ୍ଟ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରକୃତ ଲେଖକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କି ତଦନୁପାତରେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ? କଦାପି ନୁହେଁ । ସକଳ ଦେଶରେ ଓ ସକଳ କାଳରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ, ବହୁ ବ୍ୟକ୍ତି ଧନାଧିକ ହେଲେ ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅତି ଅଳ୍ପ ଲେଖକ ଦାନଶୀଳ ହୁଅନ୍ତି ଓ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଦ୍ୱାନ୍ ଓ ପଣ୍ଡିତ ହେଲେ ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅତି ଅଳ୍ପ ଲେଖକ ବା କବି ହୁଅନ୍ତି । ସେହିରୂପ ବିଚାର କଲେ ଉତ୍କଳରେ ବିଦ୍ୱାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଅତି ଅଳ୍ପ ଓ ସେହି ହେତୁ ଲେଖକ ବ୍ୟକ୍ତି ଅଳ୍ପତର ହେବା ସ୍ୱଭାବସିଦ୍ଧ ଓ ଅନ୍ୟଥା ହେବା ଅସ୍ୱାଭାବିକ—ଅସମ୍ଭବ । ପ୍ରକୃତପକ୍ଷେ ବିଦ୍ୱାନ୍ ଓ ବିଦ୍ୟାନୁଗ୍ରାଣୀ ବ୍ୟକ୍ତି—ଯାହାଙ୍କୁ ଉତ୍କଳରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ନୁହେଁ, ପରନ୍ତୁ ଭାରତରେ ଓ ଦେଶାନ୍ତରରେ ଏବଂ ସକଳ ଯୁଗରେ—ବିଦ୍ୱାନ୍ ଓ ବିଦ୍ୟାନୁଗ୍ରାଣୀ ବୋଲିଯିବ—ଏମନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି କେତେ ଜଣ ହେବେ ? ଜଣେ ମାତ୍ର, ଦ୍ୱିତୀୟ ନାହାନ୍ତି ଏବଂ ସେ ଜଣକ ସ୍ୱାପଦସଙ୍କୁଳ ତଥା ତତ୍ତ୍ୱିନ୍ଦ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ, ଅସତ୍ୟ, ବଦର ବାସସ୍ଥାନ ଘନ ଅରଣ୍ୟମାନ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଜନପଦରେ ଜଗଜ୍ଞାଣ୍ଡ ଓ ତହିଁ ବଳି ରଣଜାଣ୍ଡ ଅବସ୍ଥାରେ ସିଦ୍ଧାନ୍ତଦର୍ଶନ ରଚନାନ୍ତେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଜିଣିଥା କାଳରେ ନାକ୍ଷତ୍ରିକ ଗତି ଅନୁଧ୍ୟାବନ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ଅପଣମାନେ ସମସ୍ତେ ଅଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ପାଠ କରୁଥିବେ ଏବଂ କେତେକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ପାଠ କରିଥିବେ । ଯେଉଁମାନେ ଉଚ୍ଚତମ ସାହିତ୍ୟ ପାଠ କରିଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟକ୍ଷଣ କରୁଥିବେ ଯେ, ଦୃଢ଼ତା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଭେଦ ସାମାନ୍ୟ ନୁହେଁ ।

ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଅନୁବାଦ ଅଂଶ କାଟି ଦେଲେ ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଂଶକୁ ଦୃଢ଼ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିଥିଲେ ପାରେ—୧ମ—ଧର୍ମଭାବ-ପ୍ରଧାନ, ୨ୟ—ଅଦରସପ୍ରଧାନ । ଯେଉଁ କବି ଏକ ଭାଗକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରିଅଛନ୍ତି ସେ ଭାଗକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଅବହେଳା କରିଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତ କାବ୍ୟମାନଙ୍କର ଛଟା ସଫୁଟ କାବ୍ୟର ଅନୁଗାମିନୀ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହିତ୍ୟର ଛଟା ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରାୟ ନୁହେଁ । ଲେଖକମାନେ ଏକ ଭାଗକୁ ଅଗ୍ରସ୍ଥ କରି ପ୍ରବନ୍ଧ ରଚନା କରିଛନ୍ତି ନାହିଁ । ଯେମନ୍ତ ଜଣେ ଲେଖକ ଅଦରସରେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ପରେ ଧର୍ମଭାବରେ ପ୍ରାଣ ପବନ କରୁଅଛନ୍ତି, ତେମନ୍ତ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଧର୍ମଭାବରେ ପବନିତ ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଅଦରସର ମୋହନ ମନ୍ଦର ରଖିବାରୁ ହେଉଅଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହିତ୍ୟର ଶୁଦ୍ଧ ଇଂରେଜୀ ସାହିତ୍ୟ ଶୁଦ୍ଧ ଅନୁସାରିଣୀ ହେଉଅଛି, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏମନ୍ତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ହେବା ସ୍ବାଭାବିକ; କାରଣ ପୂର୍ବକାଳର ଲୋକେ ସଫୁଟ କାବ୍ୟର ଅନୁଶୀଳନ ସନ୍ଧ୍ୟା କରୁଥିଲେ ଓ ସେହିଦେହରୁ ତହିଁର ଅନୁକରଣ କରିବା ପ୍ରାଚୀନ କବିଗଣଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସ୍ବାଭାବିକ ଥିଲା ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅମ୍ଭେମାନେ ଜୀବନର ଅଧିକାଂଶ ଇଂରେଜୀ ସାହିତ୍ୟ ପାଠରେ ବ୍ୟୟ କରୁଁ ଓ ଅତିଏବ ତାହା ଅନୁକରଣ ନ କରିବା ଅନ୍ଧମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅସ୍ବାଭାବିକ ବୋଲି ବୋଲିପାର ପାରେ । କିନ୍ତୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛି । ସେ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଗୁରୁତର । ତାହା ଭାଷାବିଷୟକ । ଇଦାନାନ୍ତନ ପ୍ରବନ୍ଧାଦି ପାଠ କଲେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁଭବ ହୁଏ ଯେ, ତହିଁର ଭାଷା ଯେମନ୍ତ ମିଶ୍ରିତ, ଅବିଶୁଦ୍ଧ ଭାଷା—ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଯେମନ୍ତ ରଞ୍ଜିତ କବିଗଣଙ୍କ ଛନ୍ଦମାନଙ୍କରେ ଚିତ୍ରି ଅକର୍ଷଣ କରେ ତେମନ୍ତ ନୁହେଁ । ଭାଷାର ଏପ୍ରକାର ଦୂରତତ୍ତ୍ୱର ଦୃଢ଼ କାରଣ ଦୁର୍ଗତ ହେଉଅଛି ।

ପ୍ରଥମତଃ, ଅଧିକତର ଭଲତା ଭାଷା ସହିତ ସଂବର୍ଦ୍ଧିତ । ବଙ୍ଗୀୟ ଭ୍ରାତାମାନଙ୍କ ଭାଷା ଯେମନ୍ତ ମାଜିତ ହେଉଅଛି, ତହିଁରେ ଯେମନ୍ତ ଲାନାଦି ହୃଦୟଗ୍ରାସୀ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ଚିତ୍ତ ହେଉଅଛି ଓ ସେ ଭାଷା ସହିତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଯେମନ୍ତ ସୌସାଦୃଶ୍ୟ ଅଛି, ସେଥିରେ ତାହା ଅନୁକରଣ ନ କରବା ଅନୁମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅତୀବ କଠିନ ବ୍ୟାପାର । ଇଂରେଜୀ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା ଓ ସେ ଭାଷାରେ ଉତ୍ତମରୂପେ ବାବ୍ୟାଳାପକୁ ଅନୁମୋଦନେ ଲାବନର ମହତ୍ତ୍ୱମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବିନେତନା କରୁଁ ଓ ତହିଁକି ବନ୍ଧୁମାନେ ଅନୁମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି । ସେହିତହିତୁ ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ କହୁ ବା ଲେଖି ପାରିଲେ ବିଷୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ ହୁଏ ଓ ବନ୍ଧୁଗଣଙ୍କଠାରୁ ସୁଖ୍ୟାତି ଲଭି ହୁଏ । ଏମନ୍ତ ପ୍ରକ୍ରେଭିନ୍ନର ବଶ ନ ହୋଇବା ଅତୀବ କଠିନ ବ୍ୟାପାର ବୋଲିଯିବ । ଭାଷାର ଦୂରବସ୍ଥାର ଏହି ଯେ କାରଣ ମୁଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଲି ତାହା ଦୂର କରାଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ, ତାହାପୁଁ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ଏଥିରୁ ସାକ୍ଷୀ । ତାହା କାଳ ଓ ଅବସ୍ଥାର ଅପରିବର୍ତ୍ତନ, ଅନିବାର୍ଯ୍ୟ ଫଳ । କାଳ ଓ ଅବସ୍ଥାର ବଳକୁ ଅତିକ୍ରମ କରିବାର ବଳ ମହାପୁରୁଷଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଭିତର ଜନଠାରେ ନ ଥାଏ ।

ଭାଷାର ଅବିଶୁଦ୍ଧତାର ଅତି ଗୋଟିଏ କାରଣ ଅଛି । ଅବିମିଶ୍ର, ବିଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚଳ ଭାଷାରେ ଶିକ୍ଷିତ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିକର ଅତ୍ୟଳ୍ପ ପ୍ରଚାର ଓ ପାଠର ଅଭାବ । ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ବିଷୟରେ ଅଜ୍ଞତ; ଏତିକି ମାତ୍ର ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ ବା ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତ ସିଂହାର ବୋଲି ଜଣେ କବି ଥିଲେ । ଏମନ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଭାଷାର ବିଶୁଦ୍ଧତା କିରୁପେ ରକ୍ଷା ହେବ ? ଅପରିମାଣେ ଉକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଇଂରାଜୀ

ଲେଖିବା ଓ ଚିତ୍ରକା କିରୁପେ କି ଉପାୟରେ ଶିକ୍ଷା କରନ୍ତି ? ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ, ଯେଉଁ ଉପାୟ ସମସ୍ତେ ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତି— ତାହା ଉଚ୍ଚତ୍ତ୍ୱ ଲେଖକଙ୍କର ପ୍ରବଳ ପାଠ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଶୁଦ୍ଧ ବିଶୁଦ୍ଧଭାବରେ ଲେଖିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥାଏ ତାହାହେଉଲ ଅବଶ୍ୟ ଅପଣମାନେ ବିଶୁଦ୍ଧ ଭାଷାରେ ରଚିତ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ପାଠ କରିବେ, ତହିଁର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଅପଣା ଭାଷାର ଦୃଢ଼ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରନ୍ତୁ—ତଦନନ୍ତର ଅନ୍ୟ ଭାଷା, ଅଧିକାର ଉଲ୍ଲଭ ଓ ମାର୍ଜିତ ଭାଷାରୁ ଶବ୍ଦ ଓ ଶକ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ କରନ୍ତୁ, ତହିଁରେ ଲଭ ଅଳ୍ପ ହାନି ନାହିଁ—ଭାଷାର ଅଙ୍ଗବେଗରୁ ଶକ୍ତି ନାହିଁ, ବରଂ ପୁଷ୍ପିସାଧନ ହେବାର ସୁନିଶ୍ଚିତ ।

ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଅଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଉଦ୍ଦୀପିତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେମାନେ ଏକା ସମ୍ମୁଖିରୂପେ ଦୋଷଭ୍ରାତୃ ହୁଅନ୍ତି । ଉଦ୍ଦୀପିତ କବିଗଣଙ୍କର ରଚନା ଓ ଭାଷା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଚଠିନ ଓ ଦୁର୍ବୋଧ ଯେ ପାଠ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅର୍ଥବୋଧ କରିବା ଏକପ୍ରକାର ଅସମ୍ଭବ ବୋଲି ବୋଲିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ହେବ ନାହିଁ । ଅଭିଧାନ କଣ୍ଠସ୍ଥ କରି, ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ର ଆଲୋଚନା କରି ଯେଉଁ ପାଠକ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦ ପାଠାନ୍ତେ ଦିଶ୍ରେ ଚିନ୍ତା କରିବେ ତାଙ୍କର ପକ୍ଷରେ ଏକା ଉକ୍ତ * ଶ୍ରେଣୀର ରଚନା ବୋଧଗମ୍ୟ । ଇତିଧାରମାନଙ୍କର ଅଭିଧାନ କଣ୍ଠସ୍ଥ ନ ଥାଏ କି ଅଳଙ୍କାରଶାସ୍ତ୍ର ସହିତ ବିଶେଷ ପରିଚୟ ନ ଥାଏ । ଅତଏବ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତ ଅକର୍ଷଣ କରି ପାରେ ନାହିଁ । ଏ ଅବଶ୍ୟ ଅଧିକାରୀଙ୍କର ଦୋଷ, କାରଣ କେଜ୍ଞାନ ବା ଅଭିଧାନରେ ଯେଉଁ ଯତ୍ନଶ୍ରମ କରାଯାଏ ତାହା ସମୟ ଓ ଶକ୍ତିର ଅପରାଧ ବୋଲି

ବୋଲିପାର ନ ପାରେ । ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ପାଠ୍ୟ ବିଷୟ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ପାଠକେ କି ଲଭ ହୁଏ ? ଲଭ ଯାହା, ତାହା ପରିଶ୍ରମର ଭୁଲନାରେ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ବୋଲି ବୋଧ ହୁଏ । ତହିଁରେ ଯେ କୌଣସି ନୂତନ ତତ୍ତ୍ୱ ନିହିତ ଅଛି, ତାହା ନୁହେଁ । କିମ୍ବା ମାନବଜୀବନର ଅବସ୍ଥାବୈବିଧ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଅଛି, ତାହା ନୁହେଁ—କେବଳ ନାୟକ ନାୟିକାର ରୂପ, ମିଳନ, ବିରହ ଓ ରତ୍ନ ଓ ପୁନର୍ମିଳନ ଚମତ୍କାର ବିଷୟକର ଭାଷାରେ ଶବ୍ଦାବଳୀର ସହିତ ବିବରଣ । କେବଳ ଏଥିପାଇଁ ଯେ ଲେଖକ ଏତେ ପରିଶ୍ରମ କରିବା ପାଇଁ ଅସମ୍ଭବ ହେବେ ତାହା ଦୃଷ୍ଟିଶୀଳ ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ଯେଉଁମାନେ ଭାଷାର ବିଶୁଦ୍ଧତା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାକୁ ବାଞ୍ଛା କରନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ତହିଁ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଚିତ୍କାର କରନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ଦେଶରେ ଲେଖକତାର ଚରସ୍ଥାୟୀ ସୁଖ୍ୟାତିକୁ ଲାଭ କରନ୍ତି ଏବଂ ସାଧାରଣଙ୍କର ଶିକ୍ଷକ ସ୍ଥାନୀୟ ହେବାକୁ ଅକାଂକ୍ଷା କରନ୍ତି ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କ ଉତ୍ତମରୂପେ ଅଲୋଚନା କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ, ତତ୍ତ୍ୱସମ୍ବନ୍ଧରେ ସକଳ ପରିଶ୍ରମ ଛାଡ଼ି ମଣିଷକୁ ବାଧ୍ୟ ଓ ଲେଖକ ବା ଶିକ୍ଷକ ହେବା ପୂର୍ବେ ସ୍ପଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ—ନୋହିଲେ ସେମାନେ ଦୋଷୀ, ଭାଷାର ମୂଳଚ୍ଛେଦନକାରୀ ଓ ଦେଶର ଶତ୍ରୁ ।

ଉଦାହରଣ ଭାବେ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟର ପ୍ରାରମ୍ଭ ଏ ଦେଶରେ କ'ଣ ଶିକ୍ଷାବିସ୍ତାର ସମ୍ଭବ ହୋଇଅଛି । ଯେଉଁମାନେ ଉକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରି ସ୍ୱଦେଶର ସାହିତ୍ୟପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନିକ୍ଷେପ କରିଥିଲେ ଓ ତହିଁର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ମୋଚନାର୍ଥ ଉଦ୍ୟମଶୀଳ ହୋଇଥିଲେ ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଧନ୍ୟବାଦୀ । କେତେକ ସୁଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରାଚୀନ କାବ୍ୟମାନ ଗାନ୍ଧର୍ବ ଭାଳପଦ ପୋଥିରୁ ଉଦ୍ଧାର କରି ମୁଦ୍ରାପଦ୍ମରେ ମୁଦ୍ରିତ

କରଅଛନ୍ତି ଓ ତଦ୍‌ଦ୍ୱାରା ପରମୋପକାର ସାଧକ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଅଶା କରୁଥିଲେ ଯେ, ଅଧୁନାକ ଶିଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ତାହା ପାଠ କଲେ ସେମାନଙ୍କ ଶ୍ରମ ସଫଳ ହେବ; କିନ୍ତୁ ସେ ଅଶା ବ୍ୟର୍ଥତାକୁ ପାଇଅଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟ କେତେକ ଶିଷିତବ୍ୟକ୍ତି ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟର ଏକ ନୂତନ ପନ୍ଥା ଆବିଷ୍କାର କରି ଉତ୍କଳରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ସେହିମାନଙ୍କୁ ଏକା ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହିତ୍ୟର ନିର୍ମାତା ବୋଲିବାକୁ ହେବ । ଉତ୍କଳରେ ପ୍ରକୃତର ବିଚିତ୍ର ରୂପ ସୁନ୍ଦର ଦୃଶ୍ୟମାନ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟକୁ, କବି ହୃଦୟକୁ ବଦଳ କରିଦେଲା ଓ ହୃଦ, ନୟା ଇତ୍ୟାଦିର ମନୋହାରଣୀ ଶୋଭାକୁ ଅନୁମୋଦନ କରିବା କୃପାରୁ ନିଜଗୃହରେ ବସି ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ସମ ହେଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରକୃତ କବିପଦବାଚ୍ୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି ସେ ଦୁଇ ଜଣ ପ୍ରକୃତ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଓ ଭାବୁକ ବ୍ୟକ୍ତି । ପର ଚିନ୍ତାବାସ ସେମାନେ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ, ଯାହା ନିଜଗୃହରେ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟକୁ ବିଚଳିତ କରିଅଛି, ଯାହା ଲୋକଶିଖାର୍ଥ ସେମାନେ ଉଚିତ ବିବେଚନା କରିଅଛନ୍ତି, କେବଳ ତାହା ସେମାନେ ଉପସ୍ଥଳ ଭାଷାରେ ଓ ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ କଠିନ ଭାଷାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି । ଏ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କର ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ଯେ ଅନୁମୋଦନ ଓ ଅନୁମାନଙ୍କର ଅଧ୍ୟୟନ ପୁରୁଷମାନେ ବୁଝିବାଳ ପାଠ କରିବୁଁ ଓ ପାଠ କରି ନିଜ ଭାଷାପ୍ରତି ଆତ୍ମାବାନ୍ ହେବୁଁ ଉତ୍କଳରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଉତ୍କଳ ଭାଷାରେ ଅଶ୍ରୁତସୂଚକ ଛନ୍ଦ—ଅମିତାକ୍ଷର ଛନ୍ଦରେ ଲିଖିତ, ମହାଭାରତର ଶେଷଭାଗକୁ ଅଗ୍ରସ୍ତ କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗର ଅଲୋଚନା ନିମିତ୍ତ ଅଭିପ୍ରେତ ଓ ଭାଷାର ଗୁରୁଗାମ୍ଭୀର ସ୍ୱରଲହରୀର ମୋହିନୀ ସମତା ପ୍ରଦର୍ଶନାର୍ଥରଚିତ ମହାଯାହା ବାକ୍ୟ ଅନୁମୋଦନ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆବୃତ୍ତି ଓ ସୁନବୀବୃତ୍ତି କରୁଅଛୁଁ ଓ ଭବିଷ୍ୟତରେ ମଧ୍ୟ

କରୁଥିବୁ । “ଜୀବନ ଯନ୍ତ୍ର” ଓ “ରକ୍ଷିତ୍ରାଣେ ଦେବାବତରଣ” କବିତା ଦ୍ଵୟ ଗ୍ରନ୍ଥର ଲଳିତ୍ୟ, ଭାବର ଶୌରବ ଓ ମହୁମା ତଥ୍ୟ ହୃଦୟ-ଗ୍ରାହକରେ ଅତୁଳନୟ ବୋଲି ମତେ ଲାଗେ । ଅପଣମାନେ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଇଂରେଜୀ କବିତା ପାଠ କରିଥିବେ, ଏ କବିତାଦ୍ଵୟ ପାଠ କଲେ କଦାପି ବୋଧ ହେବ ନାହିଁ ଯେ ଅପଣମାନେ ଜାତୁଣେଣୀର ସାହିତ୍ୟ ପାଠ କରୁଅଛନ୍ତି ।

ଏ ତ ଗଲା କବିତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ । ଭାବତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶ-ପ୍ରାୟ ଅମୁମାନଙ୍କ ଦେଶର ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟରେ ଗଦ୍ୟ ରଚନା ଅଦୌ ନ ଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗରେ ଇଂରେଜୀନାଟକ ବା ଉପନ୍ୟାସ ଯେମନ୍ତ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଅଧିକାର ସ୍ଥାପନ କରିଅଛୁ ତେମନ୍ତ ଅଜ୍ଞ କୌଣସି ବିଷୟ କରି ନାହିଁ । ସେହି କ୍ଷମତାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଜଣେ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଉତ୍କଳ ଗ୍ରନ୍ଥାରେ କେତେକଣ୍ଡି ନାଟକ ଓ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରିଅଛନ୍ତି । ବିବାସିନୀ ଓ ବାଞ୍ଛିକାବେଶ୍ଵର ରଚୟିତାଙ୍କର ସ୍ଥାନ ଛଳ୍ଲସାହିତ୍ୟରେ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର; ଯେହେତୁ ସେ ବିଭାଗରେ ସେ ପ୍ରଥମ ଉଦ୍ୟୋଗୀ ନୋହିଲେହେଁ ପ୍ରଥମ କୃତା ଉଦ୍ୟୋଗୀ । ଉପନ୍ୟାସ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବାଞ୍ଛିକାବେଶ୍ଵର କଲବେଳେ ଏକା ଛମାଣଅଂଗୁଣ ଛାତ୍ରଙ୍କ କେତୁ ବିସ୍ମୟ ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ । ଯଦି ସାହିତ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥର ପାଠକସଂଖ୍ୟା ଅନୁସାରେ ତହିଁର ଉତ୍କର୍ଷ ବିବେଚିତ ହୁଏ ତାହାହେଲେ ଛମାଣଅଂଗୁଣ ଅବଶ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଛଳ୍ଲସ୍ତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ ବୋଲିବାକୁ ହେବ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତିରେକେ ଛଳ୍ଲ ସାହିତ୍ୟରେ କେତେ ଗଦ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଛି । ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଅନୁବାଦ ଓ ଅବଶିଷ୍ଟ ମୂଳ । ସେ ସମସ୍ତ ପାଠ କଲେ ଅପଣମାନେ ଅନୁଭବ କରିପାରିବେ ଯେ, ତହିଁରେ ଯାର ଅତି ଅଳ୍ପ

ବିଶେଷତଃ କିଛି ନାହିଁ, କେବଳ ବାକ୍ୟାତ୍ମକ । ପୂର୍ବରେ ଉକ୍ତ
 ଗୁରୁଗୁଡ଼ିକ ଗୁଡ଼ି ଦେଲେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହିତ୍ୟରେ ଏମନ୍ତ ଗଦ୍ୟ ଗୁରୁ
 ବାହିଁ ପାହା ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ପାଠ କରିବେ ଓ ପାଠ କରି ପୁଣ୍ୟାନ୍ତର
 କରିବେ ? ଏ ପ୍ରକାର ଅଭିଷେପ କାରଣ ପ୍ରଧାନତଃ ଶୁଦ୍ଧିର ଅଭାବ,
 ଅଧ୍ୟୟନର ଅଳ୍ପତା, ଅପଥ୍ୟ ସୁଖ୍ୟାତ ଓ ଅଦର୍ଶର ନୀଚତା । ଅପର
 ଲେଖକଙ୍କର ଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦ୍ବିଗ୍ନତା ଘୋଡ଼ି ସେଗୁଡ଼ିକ ନାନାରୂପ
 ବାକ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରି ଦୀର୍ଘ ପ୍ରବନ୍ଧ ପରିଚାଳି କରିଲେ ଗଦ୍ୟଲେଖକ
 କୃତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ । ସେ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା
 କରିବାକୁ ହେବ, ତତ୍ତ୍ୱସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଜ୍ଞାନର ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସନ୍ଧାନଦ୍ୱାରା
 ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁ ହେବ, ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତାଦି ପ୍ରମାଣଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପାଦିତ
 କରିବାକୁ ହେବ, ତେବେ ଏକା ଲେଖକଙ୍କୁ କୃତ୍ତା ବୋଲିବ ।
 ଥୋକେ ଲୋକ ବୋଲନ୍ତି ଲେଖିକାର ଅଭ୍ୟାସ କଲେ ସୁଲେଖକ
 ହେବାର ଅଶା ହୁଏ, କିନ୍ତୁ ତାହା ନୁହେଁ; ଚିନ୍ତା ଅଭ୍ୟାସ କରିବାର
 ଅବଶ୍ୟକ । ଲେଖି ଲେଖି କରିବା ହୋଇପାରେ; ଲେଖକ ବା କବି
 ହେବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅଦର୍ଶର ନୀଚତାହିଁ ପ୍ରଧାନ
 ଦୋଷ । ପାଠକଶ୍ରେଣୀ ଅତି ଅଳ୍ପ ଶିକ୍ଷିତ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ
 ଲେଖକନାମା ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସହଜରେ ମୋହିତ କରିପାରନ୍ତି ଓ
 ଅଦର୍ଶ ଲେଖକ ବୋଲି ପରିଚିତ ହୁଅନ୍ତି । ପାଠକଶ୍ରେଣୀ ଏକା ଏ
 ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଦୋଷୀ; ଏ ଦୃଷ୍ଟିର ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣ ଦୋଷୀ ।
 ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଅତି ଅଳ୍ପ ହେଲେହେଁ ଯଦି ସେମାନେ ସାହିତ୍ୟ
 ପାଠ କରୁଥାନ୍ତେ, ସମାଲୋଚନା କରୁଥାନ୍ତେ ତାହାହେଲେ କଦାପି
 ନିକୃଷ୍ଟ ଶ୍ରେଣୀର ରଚନା ଦେଶରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧିଲାଭ କରି ପାରନ୍ତା ନାହିଁ ।
 କିନ୍ତୁ ଦୂର ଜଣ ଉତ୍କଳୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗ୍ରାମ୍ୟେଷୁ ଯେମନ୍ତ ଅଧ୍ୟବସାୟ
 ଓ ପରିଶ୍ରମ ସହକାରେ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ସମ୍ବନ୍ଧରେ

ଚେଷ୍ଟଣା କରୁଅଛନ୍ତି, ତାହା ଅଭିଶପ୍ତ ସୁଖର ବିଷୟ ଓ ଶୁଭ ଲକ୍ଷଣ । ଉଭୟ ନହୁ ପୁଣ୍ୟ ଲେଖି ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଯାହା ଲେଖିଅଛନ୍ତି ତାହା ପାଠ କରି କିଏ ସ୍ୱୀକାର ନ କରିବ ଯେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ବାକ୍ୟରେ ନ ହେଉ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପରିଚ୍ଛେଦରେ ଚିନ୍ତା ଓ ପରିଶ୍ରମର ନିଦର୍ଶନ ଅଛି । ଏଥିରେ ମୁଁ ବୋଲି ନାହିଁ ଉଭୟଙ୍କର ଉକ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସତ୍ୟ; କିନ୍ତୁ ମୋହର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଏହି ଯେ ଅପଣମାନେ ଦେଖନ୍ତୁ ଯେ ସେହି ଦୁଇ ଜଣ ଏକା ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପରିଶ୍ରମ କରୁଅଛନ୍ତି ଓ ପରିଶ୍ରମର ଫଳସ୍ୱରୂପ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖୁଅଛନ୍ତି ।

ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଓ ମାସିକ ପତ୍ରିକାମାନ ମଧ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଅନୁମାନଙ୍କ ଦେଶରେ ଉତ୍କଳଦାସିକା ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ରିକା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାଚୀନତମ ଓ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ । ତହିଁର ସମ୍ବାଦକ ଅନୁମାନଙ୍କର ଉକ୍ତି ଓ ସମ୍ମାନର ପାତ୍ର ବୋଲି ଅବଶ୍ୟ ବୋଲିବାକୁ ହେବ । ମାସିକପତ୍ରିକା ଅନେକ ଜନ୍ମଗ୍ରନ୍ଥଣ କରି ଅଳ୍ପକାଳରେ ଲୋପ ପାଇଅଛି । ଲୁପ୍ତ ପତ୍ରିକା ମଧ୍ୟରେ ମୟୂରଭଞ୍ଜର ଶ୍ରୀମନ୍ ମହାରାଜ ମହୋଦୟଙ୍କର ଅନୁକୂଳରେ ପ୍ରକାଶିତ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଭା ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଥିଲା ଓ ପ୍ରଭୁତ ଉପକାର ସାଧନ କରିଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏକମାତ୍ର ଜୀବିତ ପତ୍ରିକା ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ; ତାହା ଯେ ଜୀବିତାବସ୍ଥାରେ ଅଛି ଏହା କେବଳ ସମ୍ବାଦକଙ୍କର ଉଦ୍ୟମ ଓ ଯତ୍ନର ଫଳ; କିନ୍ତୁ ତହିଁର ପାଠକସଂଖ୍ୟା ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ ଓ ଅର୍ଥବଳ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ।

ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବସ୍ଥା ମୁଁ ଯାହା କହିଲି ତହିଁରୁ ବରିଷ୍ଠ ଅନୁମାନ କରିବା ପ୍ରତି ମୁଁ ସମର୍ଥ ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ଜ୍ଞାନୀ ପଣ୍ଡିତମଣିଙ୍କର ଉକ୍ତି ଅଛି ଯେ, ଜଗତର ଅଧିବାସୀ ପ୍ରାଣୀ ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରାୟମୁକ୍ତ ଉତ୍କଳଶାଳ ଓ କମାରଗତ ଅଗ୍ରସର ହେଉଅଛି । ଅତଏବ

ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନ୍ୟଥା ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । ଅମ୍ଭେମାନେ
କ୍ରମଶଃ ଜ୍ଞାନ ହେଉଅଛି, ସମୀକ୍ଷାରେ ନାନାବିଧ ନୂତନ ଭାବମାନ
ପ୍ରବେଶ କରୁଅଛୁ; ସମନ୍ତ ସ୍ଥଳେ ସାହିତ୍ୟର ଜ୍ଞାନ ହେବାର ଯେ
ନିଶ୍ଚିତ ତାହା କିଏ ଅସ୍ୱୀକାର କରିବ ?

ଭ୍ରାତୃବୃନ୍ଦ, ମୁଁ ଏହିଠାରେ ଶେଷ କରିଥାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେଦିନ
ଭାରତ ଗର୍ବମେଣ୍ଡିଆର ଯେଉଁ ପଦ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଅଛି ତହିଁ
ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉପସଂହାର ସ୍ଥଳରେ କିଛି ନ କହି ରହିଗାରୁ ନାହିଁ ।
ଓଡ଼ିଶା ସହିତ ଗଞ୍ଜାମ ଓ ସମ୍ବଲପୁର ସମ୍ପର୍କିତ ହେଲେ ଅନ୍ୟ
କୌଣସିପ୍ରକାର ଜ୍ଞାନ ହେଉ କି ନ ହେଉ ଭ୍ରାତୃ ଓ ସାହିତ୍ୟର
ଯେ ପ୍ରଭୁତ ଉପକାର ସାଧିତ ହେବ ତହିଁରେ ଅଶ୍ରୁମାନ୍ତ ସନ୍ଦେହ
ନାହିଁ । ପାଠକସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ହେବ, ପାଠକଶ୍ରେଣୀର ଅଦର ବଢ଼ିବ,
ଲେଖକଗଣଙ୍କର ଯଶୋଲିପ୍ତା ବଳବତ୍ତା ହେବ ଓ ଅର୍ଥଲଭ
ନୋହୁଲେ ହେଁ ମୁଦ୍ରଣ ବ୍ୟୟଭାର ବହନ କରିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ଅପଣମାନେ ସକଳ ବିଭାଗର ପ୍ରଚଳନ ଉପସ୍ଥିତ ଅଛନ୍ତି;
ଥରେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରନ୍ତୁ ଯେ, ଦେଶୀୟ ସାହିତ୍ୟ ସମସ୍ତେ
ମନୋଯୋଗପୂର୍ବକ କେବଳ ପାଠ କରିବେ । ତାହାହେଲେ ଅବଶ୍ୟ
ବଞ୍ଚିତ ଫଳ ଲଭ ହେବ । ଯେଉଁ ଗର୍ବମେଣ୍ଡିଆ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର
ସକଳ ପ୍ରକାର ଜ୍ଞାନର ନିଦାନ, ଯେଉଁ ଗର୍ବମେଣ୍ଡିଆ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କୁ
ବର୍ତ୍ତମାନ ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚା ଶିକ୍ଷା ଦେଇଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁ
ଗର୍ବମେଣ୍ଡିଆ ଜ୍ଞାନ ସାହିତ୍ୟର ଜ୍ଞାନ ନିମିତ୍ତ ପ୍ରଣୟ ଉପାୟ
ଓ ସୁଯୋଗ ଦୃଷ୍ଟିର ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ
ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବା ଉଚିତ, ତାଙ୍କଠାରେ କୃତଜ୍ଞତା ସ୍ୱୀକାର କରିବା
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ଭ୍ରାତୃବୃନ୍ଦ, ମୋହର ସାମାନ୍ୟ ବକ୍ତୃତାକୁ ଯେ ଅପଣମାନେ
 'ଅନୁଗ୍ରହପୂର୍ବକ ଅବଧାନ କରିଅଛନ୍ତି' ସେଥି ନିମିତ୍ତ ମୁଁ ଅପଣମାନଙ୍କୁ
 ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଉଅଛି । ବକ୍ତୃତାରେ ମୋ ଜାଣିବାରେ ଅନେକ
 ଦ୍ରୁତି ହୋଇଅଛି । କାର୍ଯ୍ୟାନୁରରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ଥିବା ଯୋଗେ ଏଥିପ୍ରତି
 ବିଶେଷ ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାର ସୁବିଧା ମୋହର ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ ।
 ଅଶାବ୍ଦରେ ଅପଣମାନେ ନିଜ ଗୁଣରେ ମୋହର ଦୋଷ ମାର୍ଜନା
 କରିବେ ।

(ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ୭ମ ଭାଗ
 ପାଲ୍‌ଗୁନ ୧୩୧୧)

ସଦ୍‌ପତି ଅଭିଭାଷଣ

(ଶ୍ରୀ ଫକୀର ମୋହନ ସେନାପତି)

ସତ୍ୟ ମହାଶୟଗଣ,

ଏହି ସଭାରେ ଯୋଗ ଦେବା ସକାଶ ପଣ୍ଡିତ ମୁଖର୍ଜିୟଃ ରଥ
ବାଣୀଭୂଷଣ ମହାଶୟଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରଥମ ପଦ ପାଇ ଅଶ୍ରୁକ୍ତ ହେଲି—
ମନରେ ବିଚାର କରି କଟକରେ ମୋ ଠାରୁ ଶତ ଶତ ଗୁଣରେ ଅଧିକ
ବିଦ୍ବାନ୍ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଉପଯୁକ୍ତ ଅନେକ ଲୋକ ବିଦ୍ୟାମାନ ଅଛନ୍ତି ।
ସେମାନଙ୍କ ଯୋଗେ ସଭାର କାର୍ଯ୍ୟ ସୁଗୁରୁରୂପେ ନିର୍ବାହ ହୋଇପାରେ,
ତେବେ ମୋ ପର ଶ୍ରୀଶ୍ରୀକୁ ବିକଳେନ୍ଦ୍ରିୟ ଜଗଜ୍ଞୀର୍ଣ୍ଣ ଲୋକଟାକୁ
ଅଦ୍ଭାନ କି ସକାଶ ? ନିଶ୍ଚୟ ରଥ ମହାଶୟଙ୍କର ଲୋକ ନିର୍ବାଚନରେ
ସୁଟି ହୋଇଅଛି । ତେଣୁ ତାହାଙ୍କର ଭ୍ରମ ସଂଶୋଧନ ସକାଶ
ଅସ୍ପୀକାରସୂଚକ ପଦ ଲେଖିଲି, ମାତ୍ର ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟ ମୋ
ନିବେଦନ ପଦ ପ୍ରତିଦୃଷ୍ଟିପାତ ନ କରି ପୁନର୍ବାର ଦୃଢ଼ତା ସହିତ
ଅଦ୍ଭାନସୂଚକ ପଦ ଲେଖିଲେ । ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କ ପଦ ପାଠର
ଅବ୍ୟବହୃତ ପରେ ମୁଁ ଶକ୍ତିଏ ଶବ୍ଦର କାଗଜରେ ଗୁରୁତ୍ୱ
ମୁକାମରେ ବଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ମିଳନର ୪ମ ଅଧିବେଶନରେ
ବଙ୍ଗର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୁରୁଷ ମହାଶୟ ମନାନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ନନ୍ଦୀ ଏବଂ ଅବସର
ପ୍ରାପ୍ତ ହାଇକୋଟର ଜଜ ଏବଂ ତତ୍କାଳୀନ ମହାସାମାନ୍ୟର ଯୋଗଦାନ
ସଭାର କୃତକାର୍ଯ୍ୟତା ଏବଂ ବଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟ ଉନ୍ନତକଲ୍ୟେ ପ୍ରସାଶ
ସହିତ ଟଙ୍କା ସଂଗ୍ରହ ରତ୍ୟାଦି ଶିଷୟ ପାଠ କରନ୍ତେ ମନରେ
କେମନ୍ତ ଗୋଟାଏ ଚ୍ୟାକୁଳତା ଜାତ ହେଲା । ବିଚାର କରି
ଉତ୍କଳର ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ପ୍ରଧାନ ଲୋକମାନେ ମାତୃଭାଷାର ଉନ୍ନତ
କାମନାରେ କେବେ ଏକତ୍ରିତ ହେବେ । ଶ୍ରୀୟ ସେ ଶୁଭଦିନ କେବେ

ଆସିବ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୋ ମନରେ ଗୋଟିଏ ପୁଣି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ
 ଉପସ୍ଥିତ ହେବ । ଚିନ୍ତା କଲୁ ଯେଉଁ ଲୋକ ଉଚ୍ଚଳ ସାହିତ୍ୟ
 ସମାଜର ସାଦର ଆହ୍ୱାନ ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ପ୍ରତ୍ୟାଶ୍ୟାନ କରିପାରେ
 ତାହାର ସଂଗ୍ରାମ ଲପଟତାର ରୂପାନ୍ତର ବିନା ଅଭିକଣ ହୋଇପାରେ ।
 —ସୁପେତେ ଅଯୋଗ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟି ପଛରେ ମାତୃଭାଷା ଉଲ୍ଲେଖ ସମ୍ବନ୍ଧେ
 ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ମୋହର ତ ଗୋଟାଏ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି । ସେତୁବନ୍ଧରେ
 ଯୋଗ ଦେବା ସକାଶ ଗୁଣ୍ଡିଚିମୁଖା ମଧ୍ୟ ଅବହେଳା କରିନାହିଁ ।
 ନିଜର କିଛି ଅର୍ଥକ କ୍ଷତି ବା ପରିଶ୍ରମ ସ୍ୱୀକାର ନ କରି ଅନ୍ୟର
 ମୁଖାପେକ୍ଷୀ ହୋଇ ରହିବି ଏହା କେମନ୍ତ କଥା । ମୋ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ
 ଅତ୍ୟନ୍ତମାନବୀୟ ଦୋଷୀ କରିବାର ମୋହର କିଛିମାତ୍ର ଅଧିକାର
 ନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟିକ ଚର୍ଚ୍ଚା ତେବେ କିପରି ହେବ ? ଏହି ସମସ୍ତ କଥା
 ଚିନ୍ତା କରି ରଥ ମହାଶୟୀଙ୍କୁ ତତ୍ପରତା ସମ୍ପନ୍ନପୂର୍ବକ ପଢ଼ି
 ଲେଖିଲି ।

ସଭାରେ ଯୋଗଦାନ କରିବାର ମୋହର ଆନ୍ତରିକ ଅଗ୍ରହର
 ଅନ୍ୟତର କାରଣ ଏହିକି ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଶୁଣିଥିଲି ଏହି ସମିତି
 ଯୁବକମାନଙ୍କ ଯୋଗେ ଗଢ଼ାଯିବ ଏବଂ ଗୁଳିତ—ଉଚ୍ଚଳ ଭାଷା ଅଣା
 ଭରସାର ସ୍ଥଳ ଉଦ୍‌ଘାଟନ ସେହି ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ଏବଂ ମାତୃଭାଷାର
 ଉଲ୍ଲେଖାତ୍ମୀ ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କୁ ଏକତ୍ର ସମାବେଶ ଦେଖି ମୋହର
 ଶେଷପ୍ରାୟ ଜୀବନକୁ ଧନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ କରିବି । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବାକ୍-
 ଦେବୀର ଆରାଧନା ହୁଏ ସେ ସ୍ଥାନ ପୁଣ୍ୟସେବ-ଊର୍ଥସ୍ଥାନ ।
 ବେଦାଦିରେ ପାଠ କରିବାକୁ ପାଉଁ ମହର୍ଷିମାନେ ଏକତ୍ର ହୋଇ
 ବାକ୍‌ଦେବୀର ଆରାଧନା ଏବଂ ସ୍ଥଳଭାବେ ଊର୍ଥସ୍ଥାନ ଜ୍ଞାନ କରୁଥିଲେ ।
 ନୈମିଷାରଣ୍ୟ ସେହି ଭାବର ଊର୍ଥସ୍ଥାନ ।

ନିଶ୍ଚୟ କଥା ମାତୃଭାଷା ପ୍ରତି ଶିଷିତ ଲେଖମାନଙ୍କର ଅନ୍ତର
 ଗୋଟିଏ ନୈରାଶ୍ୟର କାରଣ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ଶିଷିତ
 ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କର ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ ସମବେଦି କର୍ମାନୁଷ୍ଠାନ ଦେଖି ମନ
 ମୁଖରେ ଅଶା ପୋଷଣ କରାଯାଇ ପାରେ । ମାତୃଭାଷାର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଅବ
 ଦାର୍ଦ୍ଦିକାଳ ସ୍ଥାୟିନୀ ନୁହେଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସଭାସ୍ଥ ମହାତ୍ମାମାନଙ୍କ
 ଉପାଦେ ଏବଂ ଯଦୁ ଦେଖି ଅଶା ଧ୍ରୁବ ଧାରଣାରେ ପରିଣତ
 ହୋଇଛି । ମୁଁ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଏବଂ ମୁକୁରରେ ଶିଷିତ ଯୁବକ-
 ମାନଙ୍କର ଲିଖିତ ଉପସ୍ଥିତିରେ କେତେଗୋଟି ପ୍ରବନ୍ଧ ଏବଂ କବିତା
 ମନୋଯୋଗ ସହିତ ପାଠ କରିଛି । ଶବ୍ଦ ବିନ୍ୟାସର ଶୃଙ୍ଖଳା,
 ଭାଷାର ପାରପାଟ୍ୟ—ଭାବର ପ୍ରଗାଢ଼ତା ଦେଖି ମୁଁ ମନରେ ନିଶ୍ଚୟ
 କରିଛି ଏହି ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଯୁବକମାନେ ସମୟରେ ଚିହ୍ନିତ ଗ୍ରନ୍ଥକାର
 ରୂପେ ପରିଚିତ, ଏ ଦେଶର ମୃଣୋଜ୍ଜ୍ୱଳଭାଷା ରୂପେ ବିଖ୍ୟାତ
 ହେବେ । ସେମାନଙ୍କଯୋଗେ ମାତୃଭାଷା ବିଶେଷ ଭଲ ଲଭ
 କରିବ, ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ରୂପେ ବୋଲି ଯାଇପାରେ । ସତ୍ୟତା
 ଅନୁରୋଧରେ ମୋତେ ନିତାନ୍ତ ସଙ୍କୁଚିତ ଭାବରେ ଏହା ମଧ୍ୟ
 ବୋଲିବାକୁ ହେଉଛି କେତେଗୁଡ଼ିଏ କବିତା ପାଠ କଲେ
 ଲେଖକ ଯେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ଭାଷା ଅଲୋଚନା କରିଅଛନ୍ତି ଏମନ୍ତ
 ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଯାହାହେଉ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥକାର
 ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ, ଦୀନକୃଷ୍ଣ, କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବା ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ଶବ୍ଦ
 ବିନ୍ୟାସ ବା ମାଳିକ ରଚନା ପ୍ରଣାଳୀ ଦେଖାଇ ଯାଇଛନ୍ତି,
 ନିଃସନ୍ଦେହ ସେ ସମସ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ନୂତନ ଗ୍ରନ୍ଥକାରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି
 ଅଦର୍ଶସ୍ଥଳ । ମୁଁ ପ୍ରଖ୍ୟାତନାମା କବି ରାଧାନାଥଙ୍କ ଯୌବନ ଜୀବନ
 ବିଷୟ ଜାଣେ, ସେ କବିତା ଲେଖିବା ପୂର୍ବେ କେତେ ବରଷ
 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ କାବ୍ୟ ବିଶେଷରେ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ କବିତା

ଅତି ମନୋଯୋଗ ସହିତ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଅନେକନା କରୁଥିଲେ ।
ମୁଁ ସମସ୍ତ ସମୟରେ କିଛି କିଛି ଖବରା ଲେଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁବା
ସମୟେ ଘାନକୃଷ୍ଣ ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥ ଦ୍ଵାସଙ୍କ ପଦାଙ୍କ ଅନୁସରଣ କରୁ
ଥାଏ । ଘାନକୃଷ୍ଣ ବା ଭଞ୍ଜ କବି ଅତି ଅଳ୍ପ ଅକ୍ଷରରେ ଯେଉଁ
ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତୃତ ଭାବମାନ ସଂସେପରେ ପ୍ରକାଶ କର ଯାଏ ଅତି
 ବର୍ତ୍ତମାନ ଭାବର ପ୍ରଚଳିତ ଯେ କୌଣସି ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ ଭାଷା
 ମଧ୍ୟରେ ବିରଳ ପ୍ରାପ୍ୟ ।

କି ଧର୍ମାନେକନା—କି ଜ୍ଞାନାର୍ଜନ—କି ବିଷୟ ଚର୍ଚ୍ଚା ଶେଷ—
 ସମସ୍ତ ସମୟରେ ସଦାୟ ଦୃଢ଼, ଏଥି ସବାଶ ଏହାର ନାମ ସାହିତ୍ୟ ।
 ସାହିତ୍ୟ ଜାତିର ଜୀବନ, ଜାତିର ବଳ, ଜାତିର ପଦି ମର୍ଯ୍ୟାଦା ରକ୍ଷାର
 ଏକମାତ୍ର ଅବଲମ୍ବନ । ଯେଉଁ ଦେଶର ଯେଉଁ ଜାତିର ସାହିତ୍ୟ
 ଉଲ୍ଲଟ ନୁହେଁ ସେ ଦେଶବାସିଙ୍କ ଏହି ସମସ୍ତ ମାର୍ଗ ଅତି ସଙ୍ଗର୍ଷ ।
 ନିଷ୍ଠୁର୍ଯ୍ୟ କଥାଭାଷା ବା ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଜନସମାଜର ଉଲ୍ଲଟ ପ୍ରତି
 ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭର କରେ । ଏକମାତ୍ର ସାହିତ୍ୟକୁ ସମ୍ମୁଖରେ ଧରି ଜନ-
 ସାଧାରଣରେ ଅସୁପ୍ରତିଷ୍ଠା ସ୍ଥାପନର ପ୍ରୟାସ ଜାତୀୟ ଜୀବନ
 ଜାତୀୟ ଉଲ୍ଲଟର ଅବସ୍ଥା ସ୍ଥିର କରାଯାଇ ପାରେ । ଯେଉଁ ଜାତିର
 ଭାଷା ଅବନତି ନିଷ୍ଠୁର୍ଯ୍ୟ ସେ ଜାତି ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ।
 ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ୟମଶୀଳତା ଅଭାବି, ପୁଣି ସେ ଜାତି ଅସୁନିର୍ଭର
 କରବାକୁ ସମମ ନୁହନ୍ତି । ନିଷ୍ଠୁର୍ଯ୍ୟ ସେ ଜାତିର ହୃଦୟ ବିଶେଷଜ୍ଞାନ
 ଭାବରେ ଉଦ୍ଘେଜନା ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇ ନାହିଁ । ସେ ଜାତି ଅସୁଗୌରବ
 ରକ୍ଷଣରେ ଅସମର୍ଥ । ସତ୍ୟ ଜନସମାଜରେ ସେ ଜାତିର ସ୍ଥାନ
 ସବୁ ନିମ୍ନ । ସେ ଜାତିର ପଦିମର୍ଯ୍ୟାଦା ନିତାନ୍ତି ପରିନତି । ସେ
 ଜାତି ସତ୍ୟ ଜାତି ମଣ୍ଡଳରେ ଭର ଉପହସିତ ଏବଂ ଅବଜ୍ଞତ ।

ମହୋଦୟଗଣ ! ଭ୍ରଷାପ୍ରତି ଚକ୍ଷୁ ଅବଲମ୍ବନରେ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜାତିକୁ
ଅନାଉନ୍ତୁ । ସତ୍ୟ ସମାଜରେ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ କେଉଁଠାରେ । ସତ୍ୟ
ମହୋଦୟଗଣ ! ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଜାତୀୟ ଭିନ୍ନତା କି ଉପାୟ ନାହିଁ—
ଅବଶ୍ୟ ଅଛି ତାହା ମଧ୍ୟ ସହଜ ସାଧ୍ୟ । ସେହି ଉପାୟ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ
ଶିକ୍ଷା-ଯତ୍ନ-କ୍ଷମ୍ଭିତ୍ ତ୍ୟାଗ ସ୍ୱୀକାର ପ୍ରତି ନିର୍ଭର କରେ । ଅଗଣା
ଭିନ୍ନତା ସାଧନରେ ଆପେ ଯତ୍ନ ନ କରି ଫଳ ପ୍ରତ୍ୟାଶାରେ ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି
ନିର୍ଭର କରିବା ବିଚିତ୍ର ନା ମାତ୍ର । ଅବଶ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅମ୍ଭେମାନେ
ପୃଥ୍ବୀ ବ୍ୟାପ୍ତା ବିଷୟ ସମ୍ପର୍କେ ଗରିଷ୍ଠା ଗଜଭ୍ରଷା ଇଂରେଜା ଭ୍ରଷା
ଅଧ୍ୟୟନରେ ବିଶେଷ ଯତ୍ନଶୀଳ । ମାତ୍ର ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିବେ ପ୍ରକୃତ
ସାହିତ୍ୟ ମାତୃଭ୍ରଷାର ସମ୍ପର୍କ । ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମତୃଭ୍ରଷାଭିନ୍ନତା ଲାଭ
କରି ନାହିଁ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରକୃତ ସାହିତ୍ୟର ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ
ବଞ୍ଚିତ । ଶତ ସହସ୍ର ରୂପେ ତେଜା କଲେ ମଧ୍ୟ ପରଜାୟ ଭ୍ରଷାକୁ
ଅସ୍ୱସାତ୍ କରିବାକୁ ତୁମ୍ଭେ ନିତାନ୍ତ ଅକ୍ଷମ । ପାର୍ଶ୍ୱବର୍ତ୍ତୀ ଘନୋବଳୀ
ପ୍ରତି ଦେଖନ୍ତୁ, ଏହା ଯେମନ୍ତ ପ୍ରକୃତର ଅମୋଘ ଅଦୈଶ୍ୟ ଭଗବାନ
ଯେମନ୍ତ ଭଲ ଭଲ ଜାତି ସକାଶ ଭଲ ଭଲ ଭ୍ରଷା ବିଧାନ କରି
ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ଏହା ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର କଳ୍ପନାସମୂହ କୃଥା ନୁହେଁ ।
ଇଂରେଜା ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର ବାଇବଲରେ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ ଲେଖାଅଛି—ପରମେଶ୍ୱର
ଲୋକମାନଙ୍କର ଭ୍ରଷା ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ ବିଧାନ କରି ଦେଲେ ।
ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ଅର୍ଥ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ କ୍ରିଷ୍ଟସ୍ୱରେ ଅନେକ ପ୍ରମାଣ
ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଅଛି । ଭଗବାନ ବୁଦ୍ଧଦେବ ବୁଝିଥିଲେ ଜଗତସ୍ଥ
ସମସ୍ତ ଲୋକ ଏକ ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କ ସନ୍ତାନ । ସୁତରାଂ ବ୍ରାହ୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ଅବିଦ୍ୟ ମାତ୍ର ଦେଶ ଭେଦେ ଜଳବାୟୁଭେଦରେ ଅକାର, ପ୍ରକୃତ
ଏବଂ ଭ୍ରଷା ପୃଥକ୍ ପୃଥକ୍ । ପୂର୍ବକାଳ ଭାରତବର୍ଷରେ ଏକମାତ୍ର ସମ୍ଭୂତ
ଭ୍ରଷା ଅଲୋଚ୍ୟ ଏବଂ ଧର୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥ ଲିଖିତ ଭ୍ରଷା ଥିଲା । ମାତ୍ର ଭଗବାନ

ସମ୍ପୃକ୍ତ ଭାଷା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ତାହାଙ୍କ ମାତୃଭାଷା ପାଲିଭାଷାରେ ଲିଖିତ ଉପଦେଶ ଦେଇଯାଇଅଛନ୍ତି । ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ପାଲିଭାଷାରେ ଲିଖିତ । ତାହାଙ୍କ ସମସ୍ତ ଠାରୁ ଭାରତରେ ପୌଣ୍ଡରୀ ମାଗଧ, ଦ୍ରାବିଡ଼ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାଦେଶିକ ଭାଷାମାନ ଲିଖିତ ଏବଂ ଅଲେଖ୍ୟ ଭାଷା ରୂପେ ପରିଣତ ହୁଏ । ଅନୁମାନେ ଅନୁମାନ କରୁଁ ଉତ୍କଳ ଭାଷା ବୌଦ୍ଧ ଯୁଗ ଠାରୁ ଲିଖିତ ଭାଷାରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଅଛି । ଉତ୍କଳର ନାନା ପ୍ରଦେଶରେ ତୁଳାଭାଷା ଶରୀରଭେଦ ବା ଶରୀରଭେଦ ଅସ୍ଥାନ ନାମକ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ପୁସ୍ତକ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ, ଦୀର୍ଘକାଳ ଯାବତ ଲେଖକ ଓ ପାଠକ ପରମ୍ପରା ଯେବେହେଁ ଏହାର ଭାବ ଓ ଭାଷା ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଅଛି ମାତ୍ର ମୂଳ ବିଷୟ ବୌଦ୍ଧ ଭାବରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ପୃଥ୍ବୀର ଇତିହାସ ଅଲୋଚନା କରି ଦେଖନ୍ତୁ କେନ୍ଦ୍ର ଜାତି ପରଜାୟ ଭାଷା ବଳରେ ପ୍ରକୃତ ଉତ୍କଳ ଲୋକ କରବାକୁ ସସମ ହୋଇନାହିଁ । ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ପରଜାୟ ଭାଷାର ପ୍ରଭାବ କିପରି ଜାଣନ୍ତି ନଦୀରେ ବଢି ପାଣି ପ୍ରବେଶ ପରି । ବଢି ପାଣି ନଦୀର ଗର୍ଭ ଓ କୂଳ ଏବଂ ନଦୀର ନିଜ ଜଳକୁ ଅନ୍ତର୍ଭାବିତ କରି ଉତ୍କଳ ଭାବରେ ଧାବିତ ହେଉଥାଏ; ମୂଳ ସ୍ରୋତ ରହିତ ହେଲେ ବଢିର ଚିହ୍ନ ମାତ୍ର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାପନ କରି ନିର୍ବାଣିତ ପାଣି ବହୁଯାଏ । ୫୦୭୦ ବରଷ ପୂର୍ବରେ ଏହି ଉତ୍କଳ ଦେଶରେ ପାରସ୍ୟ ଭାଷା ଶକ୍ତଭାଷା, ସୁଖରଂ ଅଲେଖ୍ୟ ଭାଷା ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ଲେଖକ ଘର ପିଲାମାନେ ବିଧି ରସା ପରି ଅବଧାନ ଗୁଡ଼ିଆଳୀରେ ଉଡ଼ାଳ ଫେଡ଼ାଳ ନଳ ଭିଅଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍କଳ ଭାଷାର ପାଠ ସମାପ୍ତ କରି ପାରସି ପଢ଼ିବା ପୂର୍ବ ଅଶୁନଜୀ ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଉଥିଲେ ।

ସେ ସମୟରେ ପାଣି ମିଶା ଓଡ଼ିଆ ବା ବଙ୍ଗଳାରେ କଥା କହିବା ଜ୍ଞାନବାନର ପରିଗ୍ରହର ସ୍ୱରୂପ ଥିଲା ବଡ଼ ଲୋକମାନେ ପାରସ୍ୟ ଭାଷାରେ ଘରର ଆସୁ ବ୍ୟସ୍ତ ହସାବ ରଖୁଥିଲେ । କେବଳ ଭାଗବତ ସମ୍ପାଦଣ ପ୍ରଭୃତି ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର ଉତ୍କଳ ଭାଷାକୁ ଧରି ରଖିଥିଲା । ହାସ୍, ଅନୁମାନଙ୍କ ପୂର୍ବ ପୁରୁଷମାନେ ରାଜଭାଷା ସହିତ ମାତୃ ଭାଷା ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଥିଲେ ଅନୁମାନଙ୍କ ପାଇଁ କେତେ ସମସ୍ତ ସହିତ ରହିଥାନ୍ତା ।

ଅଉ ଗୋଟିଏ କଥା ବର୍ତ୍ତମାନ କାଳରେ ରାଜଭାଷା ଚାରେଜାର କହୁଳ ଚର୍ଚ୍ଚା ହେଉଅଛି ସତ୍ୟ; ମାତ୍ର ଏହି ଦୃଷ୍ଟି ବିଦେଶୀୟ ଭାଷା ନିମ୍ନ ଶ୍ରେଣୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରବେଶ କରିବା ସହଜ ବ୍ୟାପାର ନୁହେଁ, ପୁଣି ସର୍ବସାଧାରଣ କନ୍ୟା ଉତ୍ତମାନେ ଏହି ଭାଷାକୁ ଆସୁଥିବାର ପାରିବେ ଏପରି ଅଶା କରିବା ବିଚ୍ଚମ୍ଭନା ମାତ୍ର । ବାଲ୍ୟ ଜୀବନର ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷାଦିକା ଉପଦେଷ୍ଟା ମାତାମାନେ ଶିକ୍ଷିତା ନ ହେଲେ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତ ଶିକ୍ଷା ବିସ୍ତାର କଦାଚ ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ, ଅନ୍ତତଃ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ମାତାମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷିତା କରାଇବା ନିମନ୍ତେ ମାତୃ ଭାଷାର ଉଲ୍ଲଭ ନିତାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ଅଟେ । ଅନୁମାନଙ୍କ ଭାଷା ପୁରୁଷ ପୁତ୍ର ପୌତ୍ର-ମାନଙ୍କ ପ୍ରତିପୋଷଣ ବା ସୁଖ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ବ୍ୟାଧି ନିମନ୍ତେ ଅର୍ଥୋ-ପାର୍ଜନ ବା ସମସ୍ତ ସକାଶ କେତେ ଯେ ଯନ୍ତ୍ର କରିଥାଉଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସତ୍ୟ ସମାଜରେ ଗଣ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଜ୍ଞାନାର୍ଜନର ମାର୍ଗ ପ୍ରଣୟ ନିମନ୍ତେ ଦୈନିକ ସାହିତ୍ୟସ୍ନାନ କି ପ୍ରୟୋଜନୀୟ ନୁହେଁ ? ଅନୁମାନଙ୍କ ନିକଟ ପ୍ରତିକାସୀ ବଙ୍ଗୀୟ ଜନ ସମାଜର ଅବସ୍ଥା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରନ୍ତୁ, ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସତ୍ୟ ସମାଜରେ ଗୌରବ ଲାଭ ନିମନ୍ତେ କେତେଦୂର ସମ ହେଲେଣି କର୍ତ୍ତମାନ ପୃଥିବୀରେ ଚିହ୍ନିତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଭାଷା ସହିତ

ବାହୁ ମିଳାଇ ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ ବଙ୍ଗ ଭାଷା ଲିଖିତ ପୁସ୍ତକ ନାନା
 ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦିତ, ସେଥି ସକାଶ ବଙ୍ଗ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କର
 ଜଗତରେ ଏତେଦୂର ପ୍ରତିଷ୍ଠା । ଯଦି ବଙ୍ଗ ଭାଷା ସେମାନଙ୍କ ଠାରୁ
 ବାହାରକୁ କିଛି ନିଆଯାଏ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ କେଉଁଠାରେ
 ହେବ ? ଅପଣମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି ସେମାନେ ଅଦମ୍ୟ ଉତ୍ସାହ
 ଅଭିଳାଷୀ ମାତୃଭାଷା ପ୍ରତି ପ୍ରୀତି ବଳରେ ଅଳ୍ପ କାଳ ମଧ୍ୟରେ
 ଏପରି ପୁସ୍ତକ ଅର୍ଜନରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି । ଜଗତରେ ଭାରତଭୂମିରେ
 ଯେ ଏତେ ଗୋରବ ସମ୍ବଳ ଭାଷା କି ସେଥିର ମୂଲ୍ୟାଧାର ନୁହେଁ ?
 ଭାରତରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ୩୨୪ ପ୍ରକାର ଭାଷା ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି । ସେଥି
 ମଧ୍ୟରେ ଯେତେ ପ୍ରକାର ଲିଖିତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଭାଷା ଅଛି, ପ୍ରାଚୀନଭାଷାରେ
 ଅଙ୍ଗ ସୌଷ୍ଟବ ଗୁଣରେ ଉତ୍କଳ ଭାଷା କାହାରଠାରୁ ନିଶ୍ଚୟ ନ୍ୟୁନ
 ନୁହେଁ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷଦ୍ୱାରା ମହା ପଣ୍ଡିତ ବେଣୁଲି ସାହେବଙ୍କ ମତରେ
 ପ୍ରାୟ ୪୨ ଶତ ବରଷ ପୂର୍ବେ ଲିଖିତ ମାନବ ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଉତ୍କଳର
 ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି, ଅନ୍ୟ କେତେଜଣ ମହାଜ୍ଞାନୀ ମାନବ ଧର୍ମ ଶାସ୍ତ୍ର
 ଛ ସହସ୍ର ବର୍ଷ ପୂର୍ବ ଲିଖିତ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରାଇବା ନିମନ୍ତେ
 ନାନା ପ୍ରକାର ଯତ୍ନର ଅବତାରଣା କରାଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ମହାଭାରତ
 ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁରାଣ ଏବଂ ସ୍କୃତ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଉତ୍କଳର ନାମ ପୁନଃ ପୁନଃ
 ଉଲ୍ଲେଖିତ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ । ୨୫ ଶତ ବରଷ ପୂର୍ବେ ଯୁଗତ
 ଶାକ୍ୟସିଂହ ଭାଷା ଶୁଣୁଛନ୍ତି ନିଜେହିଁ ଅମୃତବ୍ୟାସ ପରିଚୟ ଦେବା
 ନିମନ୍ତେ ଯେଉଁ ୨୪ ପ୍ରକାର ଅକ୍ଷର ଲେଖିଥିଲେ ସେଥି ମଧ୍ୟରେ
 ଉତ୍କଳାକ୍ଷର ଅନ୍ୟତମ ଅଟେ । ପଦ୍ମର ଶତ ବରଷ ପୂର୍ବେ
 ଉତ୍କଳରେ ଲିଖିତ ପୃଷ୍ଠିଙ୍ଗ ଭାଷା ବିଦ୍ୟମାନ ଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ।
 ହାୟ ! ଅମ୍ଭେମାନେ କି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ କି ଅଯତ୍ନଶୀଳ ଏମନ୍ତ ପ୍ରାଚୀନ
 ଏମନ୍ତ ଅଙ୍ଗ ସୌଷ୍ଟବ ଝମକା ଭାଷା ପ୍ରାୟ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ତାହାର

ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାରରେ ଉଦାସୀନ ହୋଇଅଛି । ଅଙ୍ଗ ପ୍ରସାଦନ ବିବଦ୍ଧତା ସ୍ୱଭାବ ସୁନ୍ଦରୀ ମଧ୍ୟ ସହଜ ଦୃଷ୍ଟିଦେଶିତାକୁ କୁସ୍ଥିତି ପରି ପ୍ରତୀୟମାନ ହୁଏ । ମଧୁମକ୍ଷିକା ନାନା ପୁଷ୍ପରେ କିରରଣ କରି ଅପଣା ପାଇଁ ଏବଂ ଭାବା ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ସକାଶେ ମଧୁଚକ୍ର ଉନ୍ନତରେ ମଧୁ ସ୍ପର୍ଶିତ କରି ରଖେ । ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କ ସାକ୍ଷାତରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଷୟ ବହୁଳା, ଅଙ୍ଗ ଶୌଣ୍ଡବ ଗରଷ୍ଟା ପୁପ୍ପସିଦ୍ଧ ଭାଷାମାନ ଏବଂ ଭାରତୀୟ ସମସ୍ତ ଭାଷାର ଜନନୀ ସ୍ୱରୂପା ସହୃଦ ଭାଷା ବିଦ୍ୟମାନ । ଅମ୍ବେମାନେ ସେଥିରୁ ଯାହା ଶମାନ ଗ୍ରହଣ କରି ମାତୃଭାଷାର ଉନ୍ନତ ବିଧାନ କରିବାକୁ ସହଜରେ କ୍ଷମ ହୋଇପାରୁ ।

ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କ ମାତୃଭାଷାର ଉନ୍ନତ ସକାଶ କିଏ ଦାୟୀ ?
ଦେଶର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ଦାୟୀ ଅଟନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ଅର୍ଥ କରି ଦେଶର ପନ୍ଦର ପଣ ଲୋକ ଅର୍ଥସିଦ୍ଧି, ସେମାନେ କିଛି ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ । ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କର ବୋଲିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ ଏଥିସକାଶ ଦାୟୀ । ସେମାନେ ଅପଣା ଅପଣା କର୍ମରେ ଅବହେଳା କଲେ ନିଜ ପ୍ରତି, ଦେଶ ପ୍ରତି, ଭାବା ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ପ୍ରତି, ନୟନ ପ୍ରତିମା ରୂପା କନ୍ୟା ଉତ୍ତମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅବହେଳା କରିବାର ହୁଏ । କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ଅବହେଳା ପ୍ରତ୍ୟେକାନ୍ତର ହେଉଥିବ କି ନାହିଁ ଅପଣମାନେ ବେଳେ ବିଚାର କରି ଦେଖନ୍ତୁ, ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କର ଏତିକି ମାତ୍ର ପ୍ରାର୍ଥନା ।

ଯେଉଁ ଲୋକ ମାତୃଭାଷା ଚର୍ଚ୍ଚା ଏବଂ ଉନ୍ନତ ସାଧନରେ ବିମୁଖ ତାହାଙ୍କ ମନରେ ସ୍ୱଦେଶପ୍ରୀତି ସ୍ୱଜାତିପ୍ରୀତିର ବିରଳ ସମ୍ଭାର ବୋଲି ନିଶ୍ଚୟରୂପେ ବୋଲି ଯାଇପାରେ । ସ୍ୱଦେଶ ସ୍ୱଜାତି ଅର୍ଥ ସ୍ୱଦେଶ ଭାଷା ଅର୍ଥାତ୍ ଭାଷାର ନାମାନୁସାରେ ଦେଶର ଏବଂ ଜାତିର

ନାମକରଣ ହୋଇଥାଏ । କେଉଁଟା ବଙ୍ଗ ଦେଶ ? ଅର୍ଥ—ଯେଉଁ ଦେଶରେ ବଙ୍ଗ ଭାଷା ଫୁଲିଲା । କିଏ ବଙ୍ଗାଳୀ ଜାତି—ଅର୍ଥ ଯେଉଁମାନେ ବଙ୍ଗ ଭାଷାରେ କଥୋପକଥନ କରନ୍ତି । ଭାଷା ବା ଦେଶର ଭିନ୍ନଭିନ୍ନବାସୀମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ପ୍ରତି ପ୍ରୀତି ପ୍ରୟୋଜନୀୟ । ‘

ଉପସ୍ଥିତ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ କିଛି ଦୂରବର୍ତ୍ତୀ କଥା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛି । କେତେକ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ବିଷୟ ବିଶେଷ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଉଲ୍ଲୀ ଏବଂ ବଙ୍ଗାଳୀ ଜାତି ମଧ୍ୟରେ କିଛି ମନୋମାଲିନ୍ୟର କାରଣ ଘଟିଥିଲା । କୌଣସି ଜଣେ ବଙ୍ଗବାସୀ ଉଲ୍ଲୀ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖ କରି ବହୁ ପସ୍ତକ କିଛି କଥା କହିବାରୁ ବାବୁ ମଧୁସୂଦନ ଦାସ ସ୍ଵାଭାବିକ ଭେଦବୃତ୍ତି ଭାଷାରେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ତୁମ୍ଭେ ମୋହର ନିନ୍ଦାବାଦ କରିପାର, ମୋତେ ଗାଳି ଦେଇପାର, ମାତ୍ର ମୋ ଦେଶର ନାମୋଲ୍ଲେଖ କରିବାର ତୁମ୍ଭର କିଛିମାତ୍ର ଅଧିକାର ନାହିଁ । ପାହାର ଏତେ ଦୂର ଦେଶପ୍ରୀତି ସେ ଦେଶ ପାଇଁ ସମସ୍ତ ଅର୍ଥ, ସମସ୍ତ ସ୍ଵାମର୍ଥ୍ୟ ସହଜରେ ସମର୍ପଣ କରିପାରେ । କେବଳ କଥାରେ ନୁହେଁ ମଧୁବାବୁ ଜୀବନରେ ସେଥିର ନିଦର୍ଶନ ଦେଖାଉ ଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ଦିନକ ପାଇଁ ଏ କଥା ଭୁଲିନାହିଁ, କେତେ ପୁଣ୍ୟ ବଳରେ କେତେ ଯୁଗଯୁଗାନ୍ତ ଉତ୍ତର ଉଲ୍ଲୀରୁ ମି ଏମନ୍ତ ଗୋଟିଏ ସନ୍ତାନ ଭାବେ କରୁଛନ୍ତି । ମଧୁବାବୁ ଗୋଟିଏ ଶାପକୁଷ୍ଠ ଦେବତା ।

ମାନବ ମାତ୍ରର ସ୍ଵାଭାବିକ ଧର୍ମଜନନୀ ବା ଚଳନ୍ତୁଥିବ ନିନ୍ଦାବାଦ ଅସହ୍ୟ—ହେଲେ ଯେଉଁମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଅଭାବ ମୋଚନରେ ତତ୍ପର ସେହିମାନେ କେବଳ ସୁସନ୍ତାନ ପଦବାଚ୍ୟ ।

ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକମାନଙ୍କର
ଗୃହଗୋଷ୍ଠି ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରିବାର ଉଚିତ—

୧ । ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ପାଠ କର;

୨ । ପାଠ କରାଅ;

୩ । ଲେଖ;

୪ । ଲେଖାଅ—

ମୋତେ ସଙ୍କୁଚିତ ଓ ଦୁଃଖିତ ଭାବରେ ବୋଲିବାକୁ ହେଉଛି,
ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ ମଧ୍ୟରେ ମାତ୍ରାସାର ଗୁରୁ
କିଣି ପଢ଼ିବାର ରୁଚି ଜାତ ହୋଇନାହିଁ ଅଥବା କଡ଼ କଡ଼ ଆକାର
ସୁନେଲି ବନ୍ଧାର ନାନା ଭାବପୂର୍ଣ୍ଣ ପୁସ୍ତକମାନ ସବରକର ସେମାନଙ୍କ
ହସ୍ତରେ ଥିବାରୁ ସାମାନ୍ୟ ବନ୍ଧାର ଚଠି ବହି ପ୍ରତି ଅବଶ୍ୟ ଜାତ
ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ହେଲେ ସେମାନଙ୍କର ବିଗୁର କରିବାର ଉଚିତ,
ଅନ୍ୟର ସୌଭାଗ୍ୟବତୀ ମାତାକୁ ଉକ୍ତ ଓ ପୂଜା କରିବା ସମୟରେ
ହେ ଦରଦ୍ର ସନ୍ତାନ, ସେହି ସମୟରେ ମାତାର ଅବସ୍ଥା ଉଲ୍ଲେଖ ସଙ୍ଗେ
ଯନ୍ତ୍ର କରିବାର ଅଥବା ଅବଶ୍ୟକତାରେ ତାହାକୁ ଢଳି ଦେବାର
ଉଚିତ ଏହା ଅପଣମାନଙ୍କର ବିଗୁର ବିଗୁରୁ ଅଟେ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଲୋକର
କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଇଚ୍ଛାର ସାଧାରଣେ ଅନୁକରଣ କରିଥାନ୍ତି । ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜରେ
ଯଦି ମାତ୍ରାସାର ଏପରି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ହୁଏ, ଇଚ୍ଛାର ସାଧାରଣତାରୁ
ଅଧିକ କଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ କରାଯାଇ ପାରେ । ଭ୍ରଷ୍ଟା ଚର୍ଚ୍ଚା, ସମ୍ପର୍କରେ
ଅପଣମାନେ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ ବା ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ ନାମ ଶୁଣିଲେ ହାତ
ତାଳି ଦେଇଥାନ୍ତି, ଅଥବା ବର୍ତ୍ତମାନ ଯୁଗର କବି ରାଧାନାଥର
ନାମ ଅପଣମାନଙ୍କ ଠାରେ କେତେ ଅଦର ସାମଗ୍ରୀ, ମାତ୍ର
ଅନ୍ୟେକଣ କରି ଦେଖନ୍ତୁ ତ ସେମାନଙ୍କ ରଚିତ ପୁସ୍ତକ ଅପଣମାନଙ୍କ

ଘରେ କେତେ ଖଣ୍ଡ ଅଛି, ସାହିତ୍ୟ କଥା ଗୁଡ଼ିକ ଦିଅ, ଧର୍ମ ଚର୍ଚ୍ଚା ଭାବରେ ଦେଖନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରୀମାନ ଘରେ କାରବେଲ ପୂଜିତ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁସଲମାନ ଘରେ କୋରାନ ବଢ଼ିମାନ, ଉତ୍କଳର ଜାତୀୟ ଧର୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥ କଳିଙ୍ଗାଧି ଦାସ ଭଗବତ ଅପଣମାନଙ୍କ ଘରୁ କାହାରିକ ତ ? କଟକ କଲେଜର ଭୁବନେଶ୍ୱର ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ନୀଳକଣ୍ଠ ମଜୁମଦାରଙ୍କ ସହିତ ମୋହର ବିଶେଷ ସଭାବ ଥିବାରୁ ମୁଁ ସତରଠର ତାହାଙ୍କ ବସାକୁ ଯାଉଥିଲି, ଦେଖେଁ ତାହାଙ୍କ ଘରର ରାଶିକୃତ ବଙ୍ଗଳା ପୁସ୍ତକ ସମୃଦ୍ଧ । ନୂତନ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରସାର ମାତ୍ର ସେ ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ କଣି ଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଦିନେ ପଚାରିଲି ଅପଣଙ୍କୁ ତ କେବେ ବଙ୍ଗଳା ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ିବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ; ତେବେ କି ସକାଶ କଣି ଥାନ୍ତି—ମୋ ପ୍ରଶ୍ନର ସେ ଠିକ୍ ଏହି ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ—

“ଅମର ମାତୃଭାଷାର ପୁସ୍ତକ ମୁଁ ଯଦି ନ କିଣେ ତେବେ ଅନ୍ୟମାନେ କାହିଁକି କିଣିବେ । ତାହାହେଲେ ମାତୃଭାଷାର ଉନ୍ନତ ହେବ ନାହିଁ । ଅପଣଙ୍କ ଦେଶର ଲୋକମାନେ ତାହା ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ । ତେଣୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଏତେ ଅବନତି ।”

କାର୍ତ୍ତବୀରରେ ବଢ଼ିମାନ ମୋହର ଦୁଇ ଜଣ ବଙ୍ଗାଳୀ ବନ୍ଧୁ ଅଛନ୍ତି । ରାଶିକୃତ ବଙ୍ଗଳା ପୁସ୍ତକ ସେମାନଙ୍କ ଘରେ ସମୃଦ୍ଧ, ଅଥଚ ପଢ଼ିବାର ସେମାନଙ୍କର ଅବକାଶ ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ମହାଶୟଗଣ, ଅନୁଗ୍ରହ କରି ଅପଣମାନଙ୍କ ଅଲମାର ପ୍ରତିଦୃଷ୍ଟିପାତ କରନ୍ତୁ କେତେ ମୂଲ୍ୟବାନ ଇଂରେଜୀ ଓ ସଂସ୍କୃତ ପୁସ୍ତକ ସଜ୍ଜିତ ଅଛି, ଥିବାର ମଧ୍ୟ ନିତାନ୍ତ ଅବଶ୍ୟକ ; ମାତ୍ର ସୌକନ୍ୟ ଭାବରେ କେତେ ଖଣ୍ଡ ବଙ୍ଗଳା ପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟ କଣି ରଖିଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ଓଡ଼ିଆ ପୁସ୍ତକ କିଛି କଣି ଅଛନ୍ତି କି ? ଅନାଦୃତ ବସ୍ତୁର ଉନ୍ନତ ସମ୍ଭାବନା ନିତାନ୍ତ ବିରଳ ।

ଉତ୍କଳ ସ୍ୱପ୍ନ ପରି ଉତ୍କଳ ସାମୟିକ ପରିଚାମାନଙ୍କର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ମଧ୍ୟ ତତ୍ତ୍ୱାତ୍ମକ । ବଙ୍ଗଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ୧୦୭ ଶତ ମାସିକ ପରିଚା ଉପାଦେୟ ଶୈଳରେ ଚଳୁଛି, ଉତ୍କଳର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖ । ମୁଁ ବାବୁ ବିଶ୍ୱନାଥ ଭର, ବାବୁ ନୁଜୁହର ଦାସ ମହାଶୟମାନଙ୍କୁ ଶତବାର ଧନ୍ୟବାଦ ପ୍ରଦାନ କରିଥାଏ । ସେମାନେ ଜୀବନ ବୃତ୍ତର ଉପଯୁକ୍ତ ଲଭର ପ୍ରତ୍ୟାଶା ପରିତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ ମନ ପ୍ରାଣ ସମର୍ପଣ କରି ନ ଥିଲେ ଉତ୍କଳରୁ ମାସିକ ପରିଚାର ନାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା । ମୁଁ ଏଥି ପୂର୍ବେ ଦୂର ଜଣ ଶିଷ୍ୟେ ପଦସ୍ଥ ଲେଖକଙ୍କୁ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଗ୍ରାହକ ହେବା ସକାଶ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲି, ଜଣେ ଉତ୍କର ଦେଲେ ‘ଓଡ଼ିଆ କାଗଜରେ କଣ ଅଛି ସେ ଟଙ୍କା ଦେଇ କଣିବୁ ।’ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଉତ୍କର ଦେଇଥିଲେ ‘ନିତାନ୍ତ ସ୍ୱଦେଶହୃଦୈର୍ଘ୍ୟତା ଦେଖାଇବାକୁ ନ ଗଲେ କି କେହି ଓଡ଼ିଆ କାଗଜ କଣେ ନାହିଁ ।’ ସେମାନେ କେବେ-ହେଲେ ସାହିତ୍ୟ ଓ ମୁକୁର ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିଲେ ନିଶ୍ଚୟ ବୋଲନ୍ତେ ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବଙ୍ଗଳାର ଅନେକ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀପରିଚାଠାରୁ ନ୍ୟୁନ ନୁହନ୍ତି । ସପ୍ତାହିକ ପରିଚାର ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ତଦ୍ୱୃଥ । ଦାୟିତା ବଙ୍ଗ ଦେଶର ସୋମ ପ୍ରକାଶ ଓ ଏଡୁକେଶନ ଗେଜେଟର ସମସାମୟିକ । ଅମୁମାନଙ୍କ ପରି ୪୦ ବାରଷ ପୂର୍ବେ ବଙ୍ଗୀୟ ବ୍ରାତ୍ତାମାନ ମାତୃଭାଷା ପ୍ରତି ଉଦାସୀନ ଥିଲେ, ସେହିବେଳେ ସୋମ ପ୍ରକାଶ ଓ ଏଡୁକେଶନର ଗ୍ରାହକ ସଂଖ୍ୟା ଦୁଇ ହଜାରରୁ ବେଶି ନ ଥିଲେ । ବଙ୍ଗଳାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସାମୟିକ ପରିଚା ଅସଂଖ୍ୟ, କେବଳ କଲିକତାରୁ ପ୍ରତି ସପ୍ତାହରେ ପ୍ରାୟ ୪ ଲକ୍ଷ ଶତ ପରିଚା ବାହାର ଥାଏ । ବଙ୍ଗଳାରେ ଗୋଟିଏ କଥା ଅଛି ‘ସବେ ଧନ ନୀଳମଣି’ । ଉତ୍କଳ ଦାୟିତା ଅବସ୍ଥାରୁ ଅପଣା ଜାତୀୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବୁଝନ୍ତୁ । ଅଥଚ ମୁଁ ଜାଣେ ଉତ୍କଳ

ଦାସିକାର ଦୁଇ ଗୁଣ ବଙ୍ଗଳା ପତ୍ରିକା ଉଲ୍ଲେଖ ଅସିଥାଏ । ଧନ ଯନ୍ତ୍ର ପରଶମ ବ୍ୟୟ ବିନା ଜଗତରେ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧ୍ୟତ ହୋଇ ନାହିଁ । ମହୋଦୟଗଣ, ଅପଣମାନେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାଗ୍ରସ୍ତ ଉଲ୍ଲେଖ ଭାଷା ଅଲୋଚନା ନିମନ୍ତେ ଅପଣା ଅପଣାର ଅନୁରୋଧ ସମୟ ବ୍ୟୟ କରନ୍ତୁ, ଏପରି ଅନୁରୋଧ କରବାକୁ ମୋହର ସାହସ ଅଛି ନାହିଁ, ମାତ୍ର ଜାତୀୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବର୍ଦ୍ଧନ ମାତୃଭାଷାର ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହ ଦାନ ସକାଶ ମାସିକ କିଛି କିଛି ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ ସ୍ୱୀକାର କରି ପତ୍ରିକା ଓ ପୁସ୍ତକ ଅନାୟାସରେ ଫଳ କରି ପାରନ୍ତି । ଦେଖିବେ ଅତୀତରେ କେତେ ଲେଖକ ବାହାର ପଡ଼ିବେ । ଇଂରେଜରେ ଗୋଟିଏ ଭାଗ ଅଛି, “whether there is a want there is a supply.” ଗୁରୁଲିଆଗଣ ଠାରେ ପୂର୍ବେ ପରସାକର ମୁଠି କଣିବାକୁ ମିଳୁ ନ ଥିଲା, ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନେକ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ଦୋକାନ ବ୍ୟବସାୟୀ । ସେହେତୁ ସେଠାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗ୍ରାହକର ଭଡ଼ ଲାଗିଛି । ମୁଁ ଜାଣେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବଙ୍ଗବାସୀମାନେ କନ୍ୟା ଓ ଉତ୍ତମାନଙ୍କ ସକାଶ ଗୋଟିଏ ଖରଚର ଦିଆ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରନ୍ତି ।

ମହୋଦୟଗଣ, ଅନୁମାନକ ଗୁହଲକ୍ଷ୍ମୀରୂପା କନ୍ୟା ଉତ୍ତମାନେ ଅବସର କାଳରେ ସେପରି ବୃଥା ଗଲ୍ଲ, ଅସାର ଚିନ୍ତା ବା ଅଳସ୍ୟରେ ସମୟ ନଷ୍ଟ ନ କରନ୍ତି ସେଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରସ୍ତବ ଓ ପତ୍ରିକା ସଂଗ୍ରହ କରି ରଖନ୍ତୁ । ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଅମେରିକାବାସୀ ଅତି ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଘର ଖର୍ଚ୍ଚ ତେଲ ଲୁଣ ପରି ପ୍ରତିଦିନ ପତ୍ରିକା ଓ ପୁସ୍ତକ କଣିବା ନିମନ୍ତେ କିଛି କିଛି ଅର୍ଥବ୍ୟୟ କରନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଜଗତ୍‌ବ୍ୟାପୀ ଅଧିପତ୍ୟ ଏହି ସମାଦର ।

ସମ୍ପ୍ରତି ଉତ୍କଳରେ ଅନେକ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକ ବଞ୍ଚିମାନ । ଇଚ୍ଛା କଲେ ସେମାନେ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଗ୍ରନ୍ଥ ଲେଖି ପାରିବେ । ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଅଭ୍ୟାସ କଲେ ସହଜରେ ସୁଲେଖକ ହୋଇପାରିବେ । ଅସଂଖ୍ୟ ଷ୍ଟୁଡ଼ିଉର କଣିକା କଣିକା ମାର୍ଟି ପକାଇ ଉକଟିକସ୍ (ଡୁଙ୍ଗା) ନିର୍ମାଣ କରନ୍ତି । ସମବେତ ଜନରେ କି କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧିତ ହୋଇ ନ ପାରେ । ସତ୍ୟ କଥା ବଞ୍ଚିମାନ ଉତ୍କଳର ଲେଖକମାନେ ନିତାନ୍ତ ଦରଦ୍ର, ସେମାନଙ୍କର ଅନେକ ଲେଖା ଅର୍ଥାଭାବରୁ ପଡ଼ି ବହିଅଛି, ଦୁଃଖର କଥା ଉତ୍କଳରେ ନିତାନ୍ତ ଅଭାବ, ଅତି ସୁନ୍ଦର ଲିଖିତ ଅତି ଉପଯୁକ୍ତ ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ ଅଭିଧାନ ଅର୍ଥାଭାବରୁ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମର୍ଥ ହେଲେ ନାହିଁ । ଏହି ସମସ୍ତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଅନେକ ସୁଲେଖକ ହାତ ଗୋଟାଇ ବସିଲେଣି । ନୂଆ ବା କିଏ ଲେଖିବ ? ମାତ୍ର ତୁମ୍ଭେ ଦୋକାନୀ ଗହକ ଦୁଇ ହୁଅ, ହାଟରେ ଉଡ଼ି ଭାଙ୍ଗି ହେବ ନାହିଁ ।

ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ବିଷୟ ଅଲୋଚନା ଏହି ସଭାର ଅନ୍ୟତମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଟେ । ଚରନ୍ତନ ପ୍ରଥାନୁସାରେ ସଭାର୍ଥକକୁ କିଛି ବୋଲିବାକୁ ହୁଏ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ସମ୍ମୁଖେ ବୌଦ୍ଧଜାତି ଅଲୋଚନା ଅଧ୍ୟାପାର ସଭାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏଥି ସମ୍ମୁଖେ ଗୋଟିଏ ଗୁଡ଼ ପ୍ରବନ୍ଧପାଠ କରିଛନ୍ତି । ଅତି ଅଧିକ କିଛି ବୋଲିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ଚରନ୍ତନ ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ସଂକ୍ଷେପରେ କେତେଟି କଥା ବୋଲି କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ।

ଅଜକୁ ୪୦ ବରଷ ପୂର୍ବେ ଜଣେ ବହୁଦର୍ଶୀ ୧୧ ଟା ଭାଷାରେ ସୁପରିଚିତ ଭାରତୀୟ ଯେ କି ନିଜେ ଶ୍ରୀଜ୍ଞାନ ଅଟନ୍ତି, ମୋତେ

କେତେ ଥର କହିଥିଲେ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ପୃଥିବୀରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ଧର୍ମ ।
 ଫକ୍ତ ଧର୍ମ ନାହିଁ ଶିକ୍ଷା କରବାକୁ ହେଲେ ବୌଦ୍ଧ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର
 ଅଧ୍ୟୟନ କରବା ଉଚିତ ।

ଉକ୍ତ ମହାତ୍ମାଙ୍କ ମୁଖରୁ ଯହିଁ କଥା ଶୁଣି ମୁଁ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ନାହିଁ
 ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ । ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ ନିମନ୍ତେ ପାଲି ଭାଷାରେ
 ଲିଖିତ ଲଳିତବିସ୍ତର ଯାକେ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଛନ୍ଦ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ ଅରମ୍ଭ
 କରୁଥିଲି । ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷକ ଅଭାବରୁ ଯଦିଓ ଉକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ
 ଭଲରୂପେ ଅନୁଦ୍ଧ କରବାକୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇନାହିଁ ; ମାତ୍ର ଯେତେ
 ଦୂର ପଢ଼ିଲି ସେଥିରୁ ଏତିକି ମାତ୍ର ଉପଦେଶ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛି,
 ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ବିଜ୍ଞାନମୟ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଧର୍ମର
 ପ୍ରଧାନ ଅଙ୍ଗ ଉଦାରତା, ଦୟା, ପରୋପକାରତା, ମୈତ୍ରି; ପ୍ରାଣୀ-
 ହତ୍ତେଷଣା ପ୍ରଭୃତି ଗୁଣମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷା ବୌଦ୍ଧ ଦର୍ଶନ ଶାସ୍ତ୍ର
 ପ୍ରଦାନ କରେ । ସେହି ଧର୍ମର ଏପରି ଗୋଟାଏ ମହାୟୁଗୀ ଶକ୍ତି ନ
 ଥିଲେ ସାମାନ୍ୟ ଭିକ୍ଷୁମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଏହି ଧର୍ମ ଜଗତବ୍ୟାପ୍ତ ହେବାକୁ
 ସମ୍ଭବ ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା । ସମସ୍ତ ଅସିୟା, ଯୁରୋପ, ଅଫ୍ରିକାରେ
 ଏହି ଧର୍ମ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ କଲିଫର୍ଣ୍ଣିଆ ଅବିଭାଜିତ
 ସହସ୍ରାବ୍ଦକ କରଷ ପୂର୍ବେ ବୌଦ୍ଧ ଭିକ୍ଷୁମାନେ କାମହୁଟ୍ଟା ବାଟରେ
 ଅନେରିକା ଯାଇଥିବାର ପ୍ରମାଣ ବିଦ୍ୟମାନ ରହିଅଛି । ଚର୍ଚ୍ଚିମାନ
 ଅବସାଦି ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀର ଲୋକ ସମଗ୍ରର ଏକ ତୃତୀୟାଂଶ
 ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ । ଏ କଥା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କରବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ,
 ଚର୍ଚ୍ଚିମାନ ପ୍ରଚଳିତ ପୃଥିବୀର ସମସ୍ତ ପ୍ରଧାନ ଧର୍ମ ମଧ୍ୟରେ ବୌଦ୍ଧ
 ଧର୍ମ ଅଗ୍ରଜ ।

ଭଗବାନ ବାସୁଦେବ ଅର୍ଜୁନଙ୍କୁ ବୋଲିଥିଲେ —
 “ଯଦା ଯଦାହୁ ଧର୍ମସ୍ୟ ଗ୍ଳାନି ଋବତ ଭବତ,
 ଅଭ୍ୟୁତାନଂ ମଧର୍ମସ୍ୟ ତଦାତ୍ମାନଂ ସୃଜାମ୍ୟହଂ ।”

ପୃଥ୍ବୀର ଧର୍ମ ଇତିହାସ ପାଠ କଲେ ଯୁସ୍ତୁଷ୍ଟଂ ଜଣାଯାଏ ।
 ଭଗବାନ ବାସୁଦେବଙ୍କ ଶ୍ରୀମୁଖ ବାଣୀ ଅକ୍ଷରେ ଅକ୍ଷରେ ‘ସତ୍ୟ’ ।
 ପୃଥ୍ବୀର ଅଦି ଧର୍ମ ସନାତନଧର୍ମ । କୌଦିବ ଧର୍ମରେ
 ଗ୍ଳାନି ଉପସ୍ଥିତ ହେବା ସମୟରେ ଭଗବାନ ଶାନ୍ତ ସିଂହଙ୍କର
 ଅବତାର । ଉତ୍କଳ ବିରାଜିତ ଜଙ୍ଗଲାଧିପତି କୌଦିବତାର
 ନାମରେ କଥିତ । କୌଦିବ ଧର୍ମର ପ୍ରବଳ ଶତ୍ରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣମାନେ ମଧ୍ୟ
 ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କୁ ଈଶ୍ଵରବତାର ବୋଲି ଅସ୍ଵୀକାର କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ—
 ଅଧିକନ୍ତୁ ବୋଲନ୍ତି ଜଗତର ଗୁଣସମାନଙ୍କ ଅର୍ଥାତ୍ କୌଦିବ ଧର୍ମ-
 ବଲ୍ଲମ୍ବୀମାନଙ୍କ ବିନାଶ ନିମନ୍ତେ କପଟରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
 ଭଗବାନ୍ ବୁଦ୍ଧରୂପେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲେ । ଶ୍ରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଗଣ—
 ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ବିଶ୍ଵ ସ୍ଵପ୍ନର ଉପାସ୍ୟ ଦେବତା ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ପ୍ରତି
 କପଟତା ଦୋଷ ଅଗ୍ରେପ ଲାଗି ଯେ କି ମହାପାପ ଅର୍ଜନ କରିଛ ସେ
 କଥା ଖେଳେ ଚନ୍ଦ୍ରାକର ଦେଖ । ଯେଉଁ ମହାପ୍ରାଣ ସାମାନ୍ୟ ପଶୁ-
 ପକ୍ଷୀର ମଧ୍ୟ କଷ୍ଟ ଅସହ୍ୟସ୍ତୁ ସେ କୋଟି କୋଟି ଲୋକ ବିନାଶ ନିମନ୍ତେ
 କପଟତା ଅବଲମ୍ବନ କରିଛେ, ଅପଣମାନଙ୍କ ବିନା ନିଜାନ୍ତ ବିଦ୍ରୋହ
 ଗୁଳିତ ହୋଇ ଅନ୍ଧ କିଏ ଏ କଥା କହିବୋର ମହାପାପ ଅର୍ଜନ
 କରିବାକୁ ସାହସୀ ହେବ ।

ଭାରତର ପରମ ସୌଭାଗ୍ୟ ଭଗବାନ୍ ବୁଦ୍ଧଦେବ ଜନ୍ମସ୍ଥଳୀ
 କରିଥିଲେ, ମହାଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଭାରତରୁ କୌଦିବଧର୍ମର ଉଦ୍ଧେଦନ । କି
 ଗୁଜନାତି କି ଧର୍ମନାତି କି ଭାଷା ବିପ୍ରାର ସମସ୍ତ ବିଷୟର ଜନତର

ପରାକାଷ୍ଠା କେବଳ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରଭାବରୁ ଭାବତ ଲଭି
 କରିଥିଲା । ଭାରତର ଏକତ୍ରତାକୁ ଅଶୋକ, ବିନ୍ଦୁସାର,
 ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ, ଶିଳାଦିତ୍ୟ ଚା' ଦର୍ଶକର୍ଚ୍ଚନ ପ୍ରଭୃତି ଅବଶ୍ୟ
 ସାବକୌର୍ ପ୍ରମାଣମାନଙ୍କର ଅବିଭାଜ୍ୟ ବୌଦ୍ଧ ଯୁଗରେ ହୋଇଥିଲା ।
 ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ବିନାଶ ସଙ୍ଗେ ଭାରତର ଏକତା ଏବଂ ସ୍ଵାଧୀନତା
 ଛିନିଭିଲ ଓ ଅନ୍ୟର କରାଯିବ । ଭାରତର ପ୍ରାଦେଶିକ ଭାଷାମାନ
 ବୌଦ୍ଧ ପ୍ରଭାବରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ଲଭି କରେ; ପ୍ରକୃତ ମାନବହୃଦୟେଣା
 ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ଭାରତକୁ ଅଥବା ପୃଥିବୀକୁ ଶିଷା ଦେଇଅଛି । ପାଣ୍ଡିତ-
 ମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଜଗଦ୍‌ବ୍ୟାପୀ ଔଷଧାଳୟ ଚିନ୍ତା, ସର୍ବସାଧାରଣରେ
 ଶିକ୍ଷା ଦାନ, ଧର୍ମପ୍ରଚାର, ପାତ୍ରିକାବାସ ସ୍ଥାପନ ପ୍ରଭୃତି ସୁମହତ୍ କାର୍ଯ୍ୟର
 ବୌଦ୍ଧ ଯୁଗରେ ଜଗତରେ ପ୍ରଥମ ସୂକ୍ଷ୍ମପାତ । ବୌଦ୍ଧ ଯୁଗରେ
 ପ୍ରଥମେ ଭାରତରେ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପିତ । ବିହାର ନାଲନ୍ଦାରେ
 ବାର ସହସ୍ର ଶିଷ୍ୟ ଗୁରାବାସରେ ରହି ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥିଲେ । ବୌଦ୍ଧ
 ଭିକ୍ଷୁମାନେ ତାତ୍କାଳିନ ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟ ଓ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁଗୁଣ୍ଠ ସମସ୍ତ
 ଏସିଆ, ଯୁରୋପ, ଅଫ୍ରିକା ମଧ୍ୟରେ ଗ୍ରମଣ କରି ପଶୁବତ୍ ଅସବ୍ୟ
 ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଯେ ଭାବରେ ଧର୍ମ ଓ ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷାଦାନ ଓ ପାଣ୍ଡିତ
 ଲୋକର ସେବା ଶୁଣୁଥା କରୁଥିଲେ, ତାହା ବିନ୍ଦା କଲେ ମନ ପ୍ରମୁତ
 ହୋଇପଡ଼େ । ଉତ୍କଳ ସମୁଦ୍ର ଲହରୀ ଲଂଘନପୂର୍ବକ କେବଳ ଜଣେ
 ଭଗ୍ନ ଡଙ୍ଗା ଶଶିକରେ ଚଢ଼ି ଜାପାନ ଯାଇଥିଲେ, ସେହି ଏକମାତ୍ର
 ଭଗ୍ନ ଜାପାନ ରାଜ୍ୟର ଧର୍ମ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଅଟନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ବୌଦ୍ଧ
 ଧର୍ମର ଅବସାଦି ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ପୃଥିବୀର ଲୋକ ସମଗ୍ରର ଏକ
 ତୃତୀୟାଂଶ ଲୋକ ଉକ୍ତ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ଅଟନ୍ତି । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଯୋଗେ
 କେତେ ଲକ୍ଷ ନାଗର ବୌଦ୍ଧ ଭିକ୍ଷୁଙ୍କର ମସ୍ତକ ଚୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛି ।
 ତହିଁରୁ ବଳି ଭାରତର ଗୁରୁତର ଯତି ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ବିନାଶ-

ପ୍ରାପ୍ତ । ଗୁରୁ ବିନାଶ ସମୟରେ କୌଣସି ସଦାଶୟ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଯୋଗେ
ଅମର ସୈନ୍ଦବ୍ୟ ଅଭ୍ୟାସ ରକ୍ଷା ପାରିଥିବାର କଥିତ ହୁଏ । ସମ୍ଭୂତରେ
ଶକାବଳୀର ନାମ ଲିଙ୍ଗାନୁଶାସନ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ଅତି ଦୁରୂହ
ବିଷୟ । କେବଳ ଅମରକୋଷରେ ସୁଗମ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ ବ୍ୟବସାୟ ।
ଅମରକୋଷ ସମ୍ଭୂତ ଭାଷାରେ ଅମଳ ନିଧି । ତାହା ଜଣେ ବୌଦ୍ଧ
ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କ ରଚିତ । ବଙ୍ଗ ବିଜେତା ନିରାକର ବଳଦେବୀଙ୍କ ଶିଳ୍ପୀ
ବିହାରୀ ନାଲନ୍ଦା ଅଧିକାରପୁରୀଙ୍କ ପୁସ୍ତକାଳୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରି
ପଚାରିଲେ, ଏ ସମସ୍ତ କୋଷଣ କି ନାହିଁ ? କୋଷଣ ନ ଥିବାର ଶୁଣି
ସମସ୍ତ ପୁସ୍ତକ ବିନାଶ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆଦେଶ କରିବାରୁ ତାହାଙ୍କ
ସମଭିଷାଦ୍ୱାରା ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ସେନା ସେହି ସମସ୍ତ ପୁସ୍ତକ ଦଗ୍ଧ କରି
ଏକ ମାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରୁଟି ସେକଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁସତ୍ୟ ଇଂରେଜ-
ମାନେ ବହୁ ପତ୍ର ଅସ୍ତ୍ରାସ୍ତ୍ରୀକାର ପୁରୀକୁ ବୁଝାମଣା ବୌଦ୍ଧ ଦର୍ଶନମାନ
ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯତ୍ନଶୀଳ ହୋଇଛନ୍ତି । ସତ୍ୟ ମହୋଦୟଗଣ, ଗୁଣ-
ଗ୍ରାସ୍ତ୍ରୀକା ସମ୍ବନ୍ଧେ ହିନ୍ଦୁ ମୁସଲମାନ ଇଂରେଜ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବୁଝନ୍ତୁ ।
ଭାରତରୁ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ବିତାଡ଼ିବା ମହାଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ବିଷୟ । ଗୋଟିଏ
ଅନ୍ୟତମ କାରଣ ଏହି କି ମୁସଲମାନମାନେ ଯେମନ୍ତ ଦୁର୍ବସ୍ତ୍ର ଅରବ
ପାରସ୍ୟ ନାମ ଉଦ୍ଧାରଣ କରି ଅସୁଗୌରବ ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି,
ତଦ୍ୱ୍ୟୁପ ଅମ୍ବେମାନେ ଚୀନ ଜାପାନ ବର୍ମା ପ୍ରଭୃତିକୁ ଧର୍ମ ବନ୍ଧୁ ଭାବେ
କରି କେତେ ଅସୁପ୍ରସାଦି ଅନୁଭବ କରୁଥାନ୍ତି ।

କଥିତ ହୁଏ ଭଗବାନ୍ ଶାକ୍ୟ ସୈନ୍ଦବ୍ୟ ଜୀବନକାଳରେ
କଳ୍ପଳରେ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରଣ ହୁଏ, ତାହା ସାତ ଶତ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଅସଫଳ ଭାବରେ ଅସଫଳ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲା । ତଦନନ୍ତର ଭାରତରୁ
ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶ ପରି ନିମଣ୍ଡଳ ବିତାଡ଼ିତ ହୁଏ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅଠ ଶତ

କରପରେ ଉତ୍କଳରେ ଅର୍ଦ୍ଧେକ ହୁଏ, ଅର୍ଦ୍ଧେକ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ବିଦ୍ୟମାନ ଥିବାର ଚୀନ ପରିବ୍ରାଜକ ସୁସ୍ଥନବସୁ* (ହୁଏନସାଂ) ଦେଖିଛନ୍ତି ।

ଉତ୍କଳରେ ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ପୀଠସ୍ଥାନ ଖଣ୍ଡଗିରି, ଜୈନମାନଙ୍କର ଉଦୟଗିରି, ସୌରମାନଙ୍କର କୋଣାର୍କ, ଶୈବମାନଙ୍କର ଭୁବନେଶ୍ୱର, ଶାକ୍ତମାନଙ୍କର ବିରଜା ଓ ବୈଷ୍ଣବମାନଙ୍କର ପୁରୀ ଶେଷ ଅଟେ । ସତ୍ୟ ମହୋଦୟଗଣ, ବିଗୁର କର ଦେଖନ୍ତୁ, ଭାରତପ୍ରଚଳିତ ସମସ୍ତ ପ୍ରଧାନ ଧର୍ମର ସମବେତ ଏତେ ସବୁ ପ୍ରଧାନ ପୀଠ ସ୍ଥାନ ଭାରତରେ ଅଥବା ସମସ୍ତ ପୃଥିବୀ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶ ଅଛି କି ନାହିଁ । ସମସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ଧର୍ମପ୍ରଚାରକମାନେ ଧର୍ମାଗୁରୁମାନେ ଉତ୍କଳରେ ଏମନ୍ତ ଚିତ୍ତ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ମହିମା ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ, ପହିଁରେ କି ସେମାନେ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ତପି ପରାମର୍ଶ କଲପରି ଏସ୍ଥାନରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପୀଠସ୍ଥାନ ସ୍ଥାପନ କରି ଯାଇଛନ୍ତି । ଚୈତନ୍ୟଦେବଙ୍କ ଜୀବନର ସାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅଂଶ ଉତ୍କଳରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ । ଉତ୍କଳ ରୁମି ପୁଣ୍ୟମୟ, ଏହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ରେଣୁ ପୁଣ୍ୟ ପ୍ରାବିତ ଭାରତର ସମସ୍ତ ଦିଗ ସୀମାନ୍ତଠାରୁ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ଅସି ଉତ୍କଳର ରେଣୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ଅପଣା ଅପଣା ଜୀବନକୁ ଧନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ କରୁଛନ୍ତି । ମହାରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଶିବାଜୀ ଦିନେ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଠାରେ ଠିଆହୋଇ କହିଥିଲେ, “ଉତ୍କଳ ଦେବନିନ୍ଦାସ ସ୍ଥାନ; ମାନବ ଏଥିରେ ବାସ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ ।”

ମହୋଦୟଗଣ !

ଅପଣାମାନଙ୍କୁ ଅନେକ କଷ୍ଟ ଦେଲିଣି—ଅଉଁ ବେଳ ନାହିଁ କେବଳ ମୋ ମନର କେତୋଟି କଥା ପୁନରାବୃତ୍ତି କରି ନିବୃତ୍ତ ହେବ :

ମହୋଦୟଗଣ, ଏହି ଶ୍ରୀଚୀନ ପୁଣ୍ୟମୟ—ନୈସର୍ଗିକ-
ଶୋଭା-ସମ୍ପଦ-ଭଣ୍ଡାରପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଶରେ କାସ କରି ମଧ୍ୟ ଅମ୍ଳେମାନେ
ସତ୍ୟ ସମାଜରେ କପର ଭାବରେ ପରିଚିତ ହେଉଅଛୁ—
ଅପଣମାନଙ୍କ ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କ ବାରଣ୍ଡା ଶିଳ୍ପକୌଶଳ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା,
ଧୀରତା ଚର୍ମାନୁସ୍ଥାନ ବିଷୟ କେଳେ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତୁ;
ଏହି ବଂଶ ଶତାବ୍ଦୀ ଛାନ ବିଛାନ ବାହୁଲ୍ୟ ପ୍ରଭୃତ ସମୟରେ
ଅମ୍ଳେମାନେ କେତେ ଦୂର ପଛରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ଏହା ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତାର
ବିଷୟ ଅଟେ । ଅଜ କଥାରେ ହେବ ନାହିଁ, ଅସନ୍ନ କାର୍ଯ୍ୟରେ
ନିୟନ୍ତ୍ର ହେଉଁ । ମିଷ୍ଟର ଦାସେ ଅମ୍ଳମାନଙ୍କୁ କାଳରାତ୍ରିରେ
କେତେଥର କହିଛନ୍ତି, “ଦିନମାନ ୨୪ ଘଣ୍ଟା ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ତତଃ
୪ ମିନିଟ ସକାଶ ହେଲେ ସ୍ବଦେଶ ବିଷୟ ଚିନ୍ତା କର ।” କେବଳ
ଚିନ୍ତା ନୁହେଁ ସ୍ବଦେଶ, ସ୍ବଜାତି ଓ ମାତୃଭାଷା ସକାଶେ କାର୍ଯ୍ୟ
କରିବାକୁ ହେବ; ତ୍ୟାଗ ସ୍ବୀକାର କରିବାକୁ ହେବ । ଅର୍ଥ ବିନା
କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ସିଦ୍ଧି ହୁଏନାହିଁ ।

ମାତୃଭାଷା ଉଲ୍ଲିଖିତ ସକାଶ ଅନ୍ତତଃ ଦିନକର ଅଳ୍ପ ଦାନ
କରିବା ପ୍ରସ୍ତାବ ହୋଇଥିଲା, ଅସନ୍ନ ଅଛନ୍ତି ସେ ପ୍ରସ୍ତାବ କାର୍ଯ୍ୟରେ
ପରିଣତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା । ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ଦଳ ସ୍ବଦେଶର
ଅଶା ଭରସା ପ୍ରଳ । ମୋହର ବିଶେଷ ପ୍ରାର୍ଥନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଶା, ଅଜଦନ
ଏହି ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତାରୁ ସେମାନେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବେ ।

(କଟକ ଆଲୋଚନା ସଭାର ଚତୁର୍ଥ ବାର୍ଷିକ
ଅଧିବେଶନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ)

ଅଭିଶ୍ଳେଷଣ

(ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସ)

×

×

×

×

ମୁଁ ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷାର କଥା କହୁଛି, ଏହା କେବଳ ସ୍କୁଲ
କଲେଜର ଶିକ୍ଷା ନୁହେଁ । ଭଲ ଭଲ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭଲ ଭଲ
କ୍ଷମାୟରେ ଏହି ଶିକ୍ଷାର ବିସ୍ତାର କରାଯାଇପାରେ । ଜାତୀୟ
ଯେଉଁସବୁ ପ୍ରାଚୀନ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଅଛି, ଧର୍ମକର୍ମରେ ଯେ ନାନାକେନ୍ଦ୍ର
ଅଛି ସେ ସବୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରରେ ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଚାର କରାଯାଇପାରେ । ଅଜ୍ଞ-
ବାଲି ଶିକ୍ଷାର ଭଲଟି ନିମନ୍ତେ ଭାରତରେ ନାନାବିଧ ଉଦ୍ୟମ
ଲାଗିଅଛି । କେଉଁଠାରେ ଶ୍ରମଜୀବିମାନଙ୍କର ନିମନ୍ତେ ନୈଶ୍ୟ
ବିଦ୍ୟାଳୟ କସୁଅଛି, କେଉଁଠାରେ ଜାତୀୟ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
ହେଉଅଛି, କେଉଁଠାରେ ବା ପୁରୀ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ବିଧାନର ପୁନରୁଦ୍ଧାର
କରାଯାଉ ଅଛି, ବୈଷୟିକ ଶିକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଶିଳ୍ପାଗାର ପ୍ରଦର୍ଶନାଳୟ
ପ୍ରାନ୍ତେ ପ୍ରାନ୍ତେ ଫିଟୁଅଛି; କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁରେ ଜାତୀୟ ଅବାଂଷ୍ଟା ପୂର୍ଣ୍ଣ
ହେଉନାହିଁ, ଜାତୀୟ ଅଭାବ ଦୂର ହେଉନାହିଁ, ଏ ଦେଶରେ
ଗଙ୍ଗାର ଅସ୍ଥାନ ଅବକାର ଏବଂ ଜଡ଼ତା ଯେପରି ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କୁ
ଗ୍ରାସି ରହିଅଛି ସେଥିରେ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଚାର ଲାଗି ଅନୁମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣାନ୍ତକ
ଯନ୍ତ୍ର ଏବଂ ଅଧିକସାୟ ସୁଦ୍ଧା ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ଭାରତର ଜଳଚତର
ପ୍ରଦେଶରେ ଯେତେବେଳେ ଏହି ଅବସ୍ଥା ସେଠାରେ ଓଡ଼ିଶାର
କଥା ବା କଣ । କେହି କେହି କହିଥାନ୍ତି ଓଡ଼ିଶାରେ ଅସର ଚିତ୍ତିକା
ଲୋକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଦେଶ ଭୁଲନାରେ ବେଶୀ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ-

ତା ୧୫। ୪ । ୧୯୧୯ ମସିହା ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନର ପ୍ରଦତ୍ତ ଅଭିଶ୍ଳେଷଣ
ଅର୍ଥବା 'ହେତୁ ସମଗ୍ର ଅଭିଶ୍ଳେଷଣଟି ଦିଆଯାଇ ପାରିଲା ନାହିଁ । ୧ ।

ମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଅସୁମାନଙ୍କର ଜାଗାୟ ଗୌରବର ପରିଚୟ ଦେଇବେଳେ କିମ୍ବା ସେହି ଗୌରବରେ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ କିଛି ଅଧିକାର ଦାବା କଲେବେଳେ ଏଭଳି କଥା କହି ପ୍ରୟୋଜନ ଥାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ବାସ୍ତବରେ ଅସୁମାନେ ଯାହା ଦେଖୁ ଦେଖି କୌଣସି କୌଣସି ପଞ୍ଜିପ୍ରାନ୍ତରେ ନିମାଗତ ଗ୍ରାମ ପରେ ଗ୍ରାମ ଅନ୍ତର୍ଗତ କରି ଚାଲିଯାଉଥିଲେ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ ସବୁ ଅସିରେ ପଡ଼େ ସେଥିରେ ଏ ଭଳି କଥା ସାନ୍ତ୍ବନା ଦିଏ କି ? ପଞ୍ଜିଗ୍ରାମରେ କୌଣସି ପଞ୍ଜିପ୍ରାନ୍ତର ସୃଷ୍ଟିହେଲା, ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥାନରେ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ-ଅଭାବରୁ ତହିଁର କି ଫଳ ଦେଉଥିଲା ତାହା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟବିଶାର ସାମାନ୍ୟ ନିୟମ ପାଳନ କଲେ ଲୋକେ କେତେ ଭୋଗ, ବ୍ୟାଧି ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ମୁକ୍ତ ପାଆନ୍ତି, ନିଜର ଅଧିକାର ଜାଣିପାରଲେ କେତେ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଲାଭନ୍ତି, ସ୍ତ୍ରୀ-ଅଭାବରୁ ଏହିପରି ପଦେ ପଦେ ଲୋକ-ସାଧାରଣକୁ ଯେ କେତେ ବିପଦ ନିର୍ଦ୍ଦୀର୍ଘନା ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା ତାହାର ଉପଶ୍ମ ନାହିଁ । ସରକାର ମଧ୍ୟ ଲୋକସ୍ତ୍ରୀର ପ୍ରୟୋଜନାୟତା ଦୃଢ଼ଦିନ ଅଧିକ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରୁଥିଲେ । ଶାସନର ଉଦାରତା ନିମନ୍ତେ ସ୍ଥିତି ପ୍ରଜାମାନେ ତାହା କର ପାରନ୍ତି, ମାତ୍ର ଅସ୍ଥିତି ପ୍ରଜାମାନେ ତହିଁରୁ ଉଲ୍ଲଟରେ ଅନ୍ତରାୟ, ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ବିପଦର ଅଶଂକା । ସିଂଗଲି ଅର୍ଥକ ସାହାଯ୍ୟ ସରକାର ନିମେ ଚାହାନ୍ତିବା ସୁଖର କଥା, ତଥାପି ଯେଉଁ ଗଡ଼ରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲୁଛି ସେଥିରେ ପ୍ରୟୋଜନ ପ୍ରବଣ ହେବାକୁ କେତେ ସମୟ ଚାଲିଯିବ ! ସରକାରଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ସହଯୋଗିତା ଦେଖାଯିବା ଅବଶ୍ୟକ । ସେ ଦିନ ଚିନ୍ତାରେ କୌଣସି ବକ୍ତୃତାରେ ଭରତ ସେତେବେଳେ ମଣ୍ଡାଗୁ ସାହେବ କହିଥିଲେ, “ସିଂହା, ସିନ୍ଧୁ,

ବାଣିଜ୍ୟପ୍ରଭୃତି ଦିଗରେ ଭାରତୀୟମାନଙ୍କ ଶକ୍ତି ନିୟୋଜିତ ହେବାଲାଗି ପ୍ରଶସ୍ତ ଶେଷ ପଡ଼ି ରହିଅଛି ଏବଂ ଏଥିରେ ଉଲଟ ଲାଭ କଲେ ଭାରତବାସୀ ଯେ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ସ୍ୱାୟତ୍ତଶାସନର ଉପଯୋଗୀ ହେବେ ତହିଁରେ ସନ୍ଦେହ କଣ ?”

ସୁଖର କଥା ଓଡ଼ିଶାରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରତି ନିମ୍ନ ଲୋକଙ୍କର ଅନୁରାଗ ଦେଖା ଯାଉଅଛି । ନାନାସ୍ଥାନରେ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନର ଉଦ୍ୟମ ହେଉଅଛି । ମାତ୍ର ଉପଯୁକ୍ତ ସହଯୋଗିତା, ପ୍ରପରମର୍ଣ୍ଣ ଏବଂ ସାହାଯ୍ୟ ବିନା ଅନେକ ଉଦ୍ୟମ ବିଫଳ ହେଉଅଛି । ଲୋକ ସାଧାରଣଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଏହିପରି ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଯେ ଶିକ୍ଷାର ଉଦ୍ୟମ ହେଉଅଛି ସେ ସବୁ ଏକ ସ୍ଥାୟୀ ସୁଗଠିତ ଓ ସୁପରିଚାଳିତ ସଂଘ ବା ସମିତିର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଲେ ଅଧିକ ଫଳଲାଭର ଆଶା ବୃଦ୍ଧିପାଇଁ । ଏଥିଲାଗି ଅନୁମୋଦନ ଏକ ବିଶ୍ୱଜନୀନ ଶିକ୍ଷା ସଂଘ (Universal Education League)ର କଲ୍ପନା କରିଅଛୁ । ସତ୍ୟବାଦୀ ସ୍କୁଲର ଗୁପ୍ତା ରିପୋର୍ଟରେ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧେ କେତେକ ଅଭିପ୍ରାୟ ଦିଆଯାଇଅଛି । “ସହଜଃ କାର୍ଯ୍ୟସାଧୁର୍ତ୍ତା” ଜଣେ କହୁପତ୍ରକର ଏକସ୍ଥାନରେ ଯାହା କବିବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଉ ନାହାନ୍ତି, ସଂଘର ଉଦ୍ୟମରେ ତାହା ଅପେକ୍ଷାକୃତ ସହଜ ହେବ । ଏହି ସଂଘରେ ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ସଭ୍ୟ ରହିବେ ଯେଉଁମାନେ ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ଏବଂ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନାର ଭାର ନେବେ, ଅଉ ଏକ ଶ୍ରେଣୀର ସଭ୍ୟ ରହିବେ ଯେଉଁମାନେ ସଂଘ ଅଧୀନସ୍ଥ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଲୋଡ଼ିଂ, ବର୍ଷିକ ଶିକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟ କରିବେ । ସକଳ ପ୍ରକାର ଶିକ୍ଷାବିଦ୍ୟା ଗ୍ରନ୍ଥା ଲେଖକ ଏବଂ ସକଳ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କୁ ସମାନ ସୁଯୋଗ ଓ ଅଧିକାର ଦିଆଯିବ । ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ବିଦେଶରେ ଶିକ୍ଷା ଦେବାବ

ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ରହିବ । ଏହି ସଦ୍‌ ଅଧୀନରେ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା ନିମନ୍ତେ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀଙ୍କୁ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଅନ୍ତରାଳ ରହିବ । ସଦ୍‌ ଗଠନ ସ୍ଥିର ହେଲେ ବିପ୍ଳାବର ନିୟମ ଓ ନିୟମାବଳୀ ପରେ ସ୍ଥିର ହୋଇ ପାରିବ । ଏହି ଚଳିତ ଶିକ୍ଷା ସଦ୍‌ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲେ ସତ୍ୟବାଦୀ ବିଦ୍ୟାଳୟକୁ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଏହା ଅଧୀନରେ ଦେବା ନିମନ୍ତେ ଅନୁମୋଦନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛି ।

ସ୍ତ୍ରୀ ଶିକ୍ଷା ଦେଉ, ନୈଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟାଳୟ ବସୁ, କପାଶୁଷ ଦେଉ ଏହିପରି ଦେଉକୁ ନ ଲାଗିବାକୁ କେବଳ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରସ୍ତାନରେ ଅନୁମାନଙ୍କର ଉଦ୍ୟମ ଶେଷହେଲେ କାର୍ଯ୍ୟ ହେବ କାହିଁ ? ଏହିକି ଶୁଦ୍ଧାବଳୀ ଭାବରେ କୌଣସି ସୁନିଶ୍ଚିତ କାର୍ଯ୍ୟର ପଦ୍ଧତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବ । ଶିକ୍ଷାର ଅନ୍ତର ପ୍ରୟୋଜନୀୟତା ଦୃଷ୍ଟିରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଏ ବିଶ୍ୱଜ୍ଞାନ ଶିକ୍ଷା ସଦ୍‌ ଗଠନ କରିବାକୁ ଉପରେ ଶିକ୍ଷା ଭାର ଦେବା ଅସମ୍ଭବ ଦେବ ନାହିଁ । ନିଷ୍ଠା ଏବଂ ଦୃଢ଼ତାର ସହିତ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଲାଗି ଲାଗି କର୍ମୀ ଓ ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କର ଅଭାବ ହେବ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଅର୍ଥଭାବ ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ପଥରେ ବାଧା ଦେବ ନାହିଁ ।

ପଞ୍ଜୀର ଭାଗବତ ଘର ଅନୁମାନଙ୍କ ଜାତୀୟ ଶିକ୍ଷାର ଅନ୍ୟ ଏକ କ୍ଷେତ୍ର । ସରକାର ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ବଢ଼ାଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଓଡ଼ିଶାରେ ଅକ୍ଷର ଚିହ୍ନା ଲୋକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଗଲେ ସେନସର୍ବ ପୂର୍ବେ ଯାହା ଥିଲା ଗଲି ସେନସର୍ବରେ ତହିଁରୁ ଲୋକସଂଖ୍ୟା ଅନୁପାତରେ ବଢ଼ିବା ହୋଇଅଛି । ଏହାର କାରଣ କଣ ? ରତ୍ନପୁର ଶୁକ୍ଷାଳୀମାନଙ୍କରେ ଯେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିଲା ତେବେ, ସେଥିରେ

ଚର ଅଭ୍ୟାସ ହେଉଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଧର୍ମରେ
 ବିଶେଷ ଆସ୍ଥା ଥିଲା । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷିକ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁରାଣର ବହୁଳ
 ପ୍ରସାର ଥିଲା । ପୁଅର ବର୍ଣ୍ଣପରିଚୟ କରାଇ ଭାଗବତ ପଢ଼ିବାଲାଗି
 ତାକୁ ସମ୍ପର୍କ କରାଇବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ପିତା ଆପଣାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମଣୁଥିଲେ ।
 ଏମନ୍ତକ, ଉପେକ୍ଷିତ ଅସ୍ପର୍ଶ ବର୍ଣ୍ଣମାନେ କେବଳ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
 ପିଲାଙ୍କୁ ପଢ଼ାଉଥିଲେ । ବାଉର କଣ୍ଡର ସାହାଯ୍ୟରେ ଲେକେ
 ଭୁଲସୀଗତ ମୂଳରେ ଭାଗବତ ବୋଲୁଥିଲେ । ବର୍ଣ୍ଣମାନ
 ସୁଦ୍ଧା ଏହା କୃଷିର ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ଦେଖାଯାଏ ।
 ଜୀବନର ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମୃତ୍ୟୁଶୟ୍ୟାରେ ପୁଅ ମୁହୂର୍ତ୍ତ
 ଭାଗବତ ଶୁଣି ପାରିଲେ ଓଡ଼ିଆ କୃଷକ ପରମଶାନ୍ତି ଲଭି
 କରୁଥିଲା । ଗ୍ରାମେ ଗ୍ରାମେ ଘରେ ଘରେ ଭାଗବତ ପୁସ୍ତକ ପାଠ ଓ
 ପୂଜା ହେଉଥିଲା । ପାଠ ପଢ଼ି ଚାହିଁବା କରା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ
 ସାଧାରଣ ଓଡ଼ିଆ ପୁଅ ପୁରୁଷଙ୍କୁ ପଢ଼ାଇ ନ ଥିଲେ—ପଢ଼ାଇ ଥିଲେ
 କେବଳ ଭାଗବତ ଶୁଣିବାଲାଗି । ଅଧୁନିକ ସତ୍ୟତା ଓ ଶିକ୍ଷା
 ପ୍ରଣାଳୀରେ ଏ ଧର୍ମସ୍ତରର କୌଣସି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ପ୍ରାଥମିକ
 ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ଭାଗବତ ଅତି ପଢ଼ା ହୁଏ ନାହିଁ । ଏଥିଲାଗି
 ଅନେକେ ପିଲାଙ୍କୁ ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ପଢ଼ାଇବାକୁ ନାସ୍ତିକ । ଅଗେ
 ଗ୍ରାମରେ ସ୍କୁଲ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେଠାରେ ପୁଅକୁ ନ ପଢ଼ାଇ ଅନେକ
 ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଅବଧାନ ରଖି ପଢ଼ାଉ ଥିଲେ; ମାତ୍ର ଅଳ୍ପକାଳ କ୍ରମେ
 ଧର୍ମସ୍ତର କମି ଯାଉଛି । ଭାଗବତ ପଢ଼ି ପୂର୍ବର ତେବେ ଅଦର
 ନାହିଁ । ଗ୍ରାମରେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ପୂର୍ବେ ଭାଗବତପୂଜାରେ ମୁଖ୍ୟତା
 ହେଉଥିଲା ଅଳ୍ପ କଳହ ବିବାଦ, ମାମଲା ମୋକଦ୍ଦମାରେ ସେ ସ୍ଥାନ
 ଗରମ । ସୁତରାଂ, ଭାଗବତ ପାଠ ଲାଗି ଶିଶୁସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ
 ଚାଟଶାଳୀନର ଲେକେ ଅଗେ ଯେପରି ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ

ଏବେ ଅଉ ସେପରି କେଣି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ପୁଣି ବଞ୍ଚିମାନ ସମୟର ନୂତନ ଶିକ୍ଷାରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତା ଲାଗି ସେମାନେ ଶ୍ରେୟ ବା ସ୍ୱାର୍ଥ ତେତେ ଅନୁଭବ କରୁନାହାନ୍ତି । ଏ ଅବସ୍ଥାରେ ସାପର ଲୋକଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କମିବା ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ ।

x

x

x

*x

ଭାଗବତଘର ଓଡ଼ିଶା ଗ୍ରାମୀୟ ଜୀବନର ଏକ ବିଶେଷତ୍ତ୍ୱ । ପୂର୍ବେ ଭାଗବତ ଘର ନ ଥିବା ଗ୍ରାମ ପ୍ରାୟ ନ ଥିଲା । ଅଜିକାଲି ଅନେକ ଗ୍ରାମରେ ଭାଗବତ ଘର ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଭାଗବତ ଗାଦି ପୂଜା ପାଉଛନ୍ତି । କେହି ଶୁଣନ୍ତୁ ବା ନ ଶୁଣନ୍ତୁ ସେଠାରେ ପ୍ରତି ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଅଧ୍ୟାୟ ଗୀତ ହେଉଛି । ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଏଥିରୁ ଏତାଦେଲତେ ଅସ୍ଥା ଏବଂ ବିଶ୍ୱାସ ତୁଟି ନାହିଁ । ଭାଗବତ ଓଡ଼ିଆ ହୃଦୟରେ କି ଅପ୍ରତିହତ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଅଛିଅଛି ଭାବିଲେ ଅଶ୍ରୁ ଲାଗେ । ଓଡ଼ିଶା ଅଳ୍ପ ଶକ୍ତି ବିଶ୍ଳେଷ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି; କିନ୍ତୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କର ମଧୁମୟ ପ୍ରାଣପୁର୍ଣ୍ଣ ଭାଗବତ ପଦାବଳି ଓଡ଼ିଆପିଣ୍ଡର ଏକତା, ଓଡ଼ିଆ ଭାବର ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଅସ୍ପଷ୍ଟ ରଖିଅଛି । “କବିର ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ” ଏହି ଦୁହା ମହେନ୍ଦ୍ର ସିଂହରୁ ରୁପନାବୟୁଣ କଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶାଳ ଭୁଭାଗରେ ସର୍ବତ୍ର ଧ୍ୱନିତ ହେଉଅଛି । ମେଘନିପୁରର ଓଡ଼ିଆମାନେ ଶାସନ ପ୍ରଭାବରୁ ମାତୁରାଷା ଭାବି ଯାଇଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଗବତ ବଙ୍ଗଳା ଅକ୍ଷରରେ ଗୁପ୍ତା ହୋଇ ସେଠାରେ ପଠିତ ହେଉଅଛି । ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରେ ଓଡ଼ିଆ ବାଧ୍ୟହୋଇ ହିନ୍ଦ ପଢୁଅଛି, ମାତ୍ର ଭାଗବତ ଗୁଡ଼ି ନାହିଁ । ଏହିପରି ସେହିଠାରେ ଓଡ଼ିଆ ସେଠାରେ ଭାଗବତର ଧ୍ୱନି । ଭାଗବତ ଓଡ଼ିଆ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଦେବତା । ଏହାହିଁ କେବଳ ଓଡ଼ିଆର ଜାତୀୟତା ରଖିଅଛି କୋଇଲେ ଅନ୍ୟତ୍ର ହେବନାହିଁ । ଏହି ଭାଗବତ ଅମ୍ବମାନଙ୍କର

ଜାତୀୟ ଏକତା ଚିନ୍ତାରେ ପ୍ରଧାନ ଅବଲମ୍ବନ ହେବା ଉଚିତ ।
 ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରେ ଯେ ସବୁ ଭାଗବତ ମନ୍ଦିର ଗଣ୍ଡିମାନ ଅଛି ତହିଁର
 ଫିକ୍ସର ହେଉ, ଯେଉଁଠାରେ ନାହିଁ ସେଠାରେ ନୂତନ ସ୍ଥାପିତ
 ହେଉ । ଭାଗବତ ପ୍ରତି ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ଯେପରି ଭକ୍ତି ସେଥିରେ
 ଏ କବ୍ୟମ ଅନାୟାସରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହେବା ସମ୍ଭବନା । ଭାଗବତ-
 ଘରକୁ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜୀବନର କେନ୍ଦ୍ରଭୂମି କରିବାକୁ ହେବ । ଧର୍ମଚର୍ଚ୍ଚା
 ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହା ଗ୍ରାମର ପରାମର୍ଶ ସ୍ଥାନ ହେବ । ଗ୍ରାମର ବିବାଦ
 ଏହିଠାରେ ମେଣ୍ଟିବ । ଗ୍ରାମର ହିତାହିତ ଚର୍ଚ୍ଚା, କୃଷି ଶିଳ୍ପର ଉନ୍ନତି,
 ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସାମାଜିକ ଭଲ ମନ୍ଦ କଥା ଏହିଠାରେ ପଡ଼ିବ । ଫଳରେ
 ଗ୍ରାମର ଲୋକ ସାଧାରଣଙ୍କର ସକଳ ଇଷ୍ଟରେ ଏହା ଶିକ୍ଷାର ସ୍ଥାନ
 ହେବ । ମୁଁ ଭାଗବତଘରର କଥା କହୁଲାବେଳେ ଓଡ଼ିଶାର କେବଳ
 ହିନ୍ଦୁ ଗ୍ରାମର କଥା କହୁ ନାହିଁ । ମୁସଲମାନ ଗ୍ରାମର ମସଜିଦ୍,
 ଖ୍ରୀଷ୍ଟାନ ଗ୍ରାମର ଚର୍ଚ୍ଚା ମଧ୍ୟ ଭାଗବତଘର । ଯେଉଁଠାରେ ଭଗବାନ-
 ଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନା ହୁଏ ତାହାହିଁ ଭାଗବତ ମନ୍ଦିର । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ,
 ଭାଗବତ ବିସ୍ତାର ନିମନ୍ତେ ଉପଯୁକ୍ତ କବ୍ୟମ ହେଲେ ଅନେକ-
 ବୟସ୍କ ଲୋକ ମଧ୍ୟ ଭାଗବତ ପଢ଼ିବାଲାଗି ବର୍ଣ୍ଣପରିଚୟ କରିବାକୁ
 ପ୍ରୟାସୀ ହେବ । ଭାଗବତଘର ସଲଗ୍ନରେ ସେଥିଲାଗି ନୈଶ
 ବିଦ୍ୟାଳୟ ଖୋଲିବାକୁ ହେବ । ନାନାଧର୍ମ ଓ ବର୍ଣ୍ଣର ଲୋକଙ୍କର
 ସମ୍ମିଳନା ତୋଳି ଏଥିରେ "ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ଧର୍ମର ଅଲୋଚନା ହୁଏ
 ନାହିଁ । ଏ ନୀତି ସୁସଙ୍ଗତ, ମାତ୍ର ମୋ ମତରେ ତାହା କେବଳ
 ଏହି ସମ୍ମିଳନା ମଣ୍ଡପରେ ପରିପାଳନୀୟ । ଦେଶର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ
 ମଧ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କର ନିଜ ନିଜ ଧର୍ମର ଅଦ୍ଭୁତ ସବିଧା ବାଞ୍ଛନୀୟ ।
 ବୈଦିକ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମରୁ ଅବମ୍ବ ତର ଭ୍ରମା ଭୋରଙ୍କ ମହିମା ଧର୍ମ
 ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅସଂଖ୍ୟ ଶାଖା ସମ୍ପ୍ରଦାୟଙ୍କର ଓଡ଼ିଶାରେ ସ୍ଥାନ ରହିଅଛି ।

ଅଥଚ ଓଡ଼ିଶାର ଇତିହାସରେ କେବେହେଲେ ଧର୍ମବିପ୍ଳବ ଘଟିନାହିଁ ।
ସାମ୍ୟବାଦ ଓଡ଼ିଆର ଜାତୀୟତା ୧୫ରପ୍ପର ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ, ସହାନୁଭୂତି,
ଅସ୍ଥା ଏବଂ ଅନୁରାଗ ରଖି ଭଲ ଭଲ ଧର୍ମବିପ୍ଳବୀ ଓଡ଼ିଆମାନେ ନିଜ
ନିଜର ଧର୍ମ ଅଲୋଚନା କରନ୍ତୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣରୁ ନ
ହେଲେ କେବଳ ସେହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଶିଷିତ ହୁଅନ୍ତୁ । ଏହା ମୋହର
ଏକାନ୍ତ କାମନା । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଧର୍ମକଳରେ ବଳୀୟାନ ନ ହେଲେ
ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଦୈଶ୍ୱନ୍ୟରୁ ବା ଜାତୀୟତାର କୌଣସି ଶକ୍ତି ନାହିଁ ।
ବହୁତଃ ଜାତୀୟତାହିଁ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କର ଧର୍ମ । ଇଶ୍ୱର ଅମ୍ଭର ଜାତ-
ରୂପରେ ଅମ୍ଭ ନିକଟରେ ଉପସ୍ଥିତ । ନବନାଗୟଣଙ୍କ ରୂପ ଛଡ଼ା
ଅନ୍ୟ କୌଣସିପ୍ରକାରେ ତାଙ୍କର ଧାରଣା ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ
ଅସମ୍ଭବ ।

x

x

x

x

(ଭକ୍ତଲ ସମ୍ମିଳନୀ ୧୯୫୩ ଅଧିବେଶନ)

—

ଅଭିଭାଷଣ

(ଶ୍ରୀ ରାଜକିଶୋର ଦାସ)

ସରସ୍ୱତୀଦେବୀ !

ଅଜ୍ଞ ଏହି ସରସ୍ୱତୀ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିବାପାଇଁ ମୋତେ ସରସ୍ୱତୀ ନିର୍ବାଚନ କରିବାଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଦେଇଅଛନ୍ତି, ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୃତଜ୍ଞ; କିନ୍ତୁ କେଉଁ ଗୁଣର ମୋହ ମଥାରେ ଯେ ଅଜ୍ଞ ସୁନାକଲସ ତଳା ହେଲ, ତାହା ମୁଁ ବୁଝିବାକୁ ଅକ୍ଷମ । ଯଦି “ଏରଣ୍ୟୋଽପି ଦ୍ରୁମାୟତେ” ଏହି ଉକ୍ତିର ଅନୁସରଣ କରି ଦୋଷଥାଏ, ତେବେ ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟଟା ଠିକ୍ ହେବା ପରି ବୋଧ ହେଉନାହିଁ । କାରଣ, ଉତ୍କଳର ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବନତି ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ସାହିତ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦ୍ରୁମ ବିଦ୍ୟମାନ; ଅଥଚ ସେ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୁଁ ଏବଣ୍ଡ ହେବା ଭେଣ୍ଟିକି ଥାଉ, ସାମାନ୍ୟ ଜଣ ଅଣ୍ୟାର ମଧ୍ୟ ଅଧିକାରୀ ନୁହେଁ । ଅଜ୍ଞାନ ମମତାପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାର୍ଥ ସେବାରେ ବ୍ୟାପୂତ ରହି ସାହିତ୍ୟ ସେବାରେ ଅବସର ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମନ ବଳାଇନାହିଁ ଏବଂ କୌଣସି ସାଧାରଣ ସଭାରେ ସରସ୍ୱତୀ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିବା ଅଜ୍ଞ ମୋ ପକ୍ଷରେ ଏକପ୍ରକାର ନୂତନ । ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ଅପରିମାଣେ ଅଜ୍ଞ ମୋତେ ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବସାଇ ଯଦି ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ‘କୌଣସି ସାରଗର୍ଭ ଓ ମନୋରମ କଳ୍ପନା ଶୁଣିବାର ଅଶା ପୋଷଣ କରିଥାନ୍ତି, ତେବେ ସେ ଅଶା ଦୁର୍ଗମା ମାତ୍ର । ଅପରିମାଣ ଅଶା ପୂରଣ କରିବା ମୋ ଶକ୍ତିର ଅଭାବ । କେବଳ ଚିରନ୍ତନ ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ମୋତେ କିଛି କହିବାକୁ ହେବ, ଏଥିପାଇଁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଅସମ୍ଭବ ଓ ଅସମ୍ଭବ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖି

ଅପଣମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରି ଅପଣମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ପଦ୍ମର ମିନିଷ୍ଟ୍ର ସବାଣେ ଉଦ୍ଦ୍ୟୁକ୍ତ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟହେଲି । ଅଶା କରେ, ଅପଣମାନେ ନିଜ ଗୁଣରେ ମୋହର ଦୋଷ ମାର୍ଜନା କରିବା ହେବେ ।

“ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟସମାଜ” ଏହି ନାମରୁ ସଦ୍‌ବଳରେ ଅନୁମିତ ହୁଏ ଯେ, ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟର ରକ୍ଷଣ, ପୋଷଣ ଏବଂ ଉଲ୍ଲାସ ପ୍ରଦାନ ସବାଣେ ଏହି ସମାଜର ଅବିଭାବ ଓ ସ୍ଥିତି । ଏହା କପର ସାହିତ୍ୟ ହେବ, ଏହା ଅଲୋଚନା କରିବାକୁ ଗଲେ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟର ନିମନ୍ତକାଶ ଓ ଚର୍ଚ୍ଚିତମାନ ଅବସ୍ଥା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅତି ସଂକ୍ଷେପରେ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋଟିଏକଥା କହିଲେ ବୋଧ ହୁଏ ଏ ସ୍ଥଳରେ ନିତାନ୍ତ ଅସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ । ଅନନ୍ତପୂର୍ବକାଳରେ ଏ ଦେଶରେ ସାହିତ୍ୟ ଲେଖକେବଳ ଦେବଭାଷା ସଂସ୍କୃତ ପ୍ରତି ପ୍ରଯୋଜ୍ୟ ଥିଲା । ଏ ଦେଶରୁ ବିଦ୍ରୁମଶ୍ରୀ ପ୍ରାକୃତ ଉତ୍କଳ ଭାଷାକୁ ଗ୍ରାମ୍ୟଭାଷା ବୋଲି ଡାକୁଥିଲେ । ଯେଉଁ ସମୟରେ ଉତ୍କଳୀୟ ପଣ୍ଡିତମାନେ “ସାହିତ୍ୟ ଦର୍ପଣ” ଓ “ଗଦାଧରପଦ୍ମ” ପ୍ରଭୃତି ରଚନା କରି ଅସୀମ ବିଦ୍‌ବତ୍ତର ପରିଚୟ ଦେଉଥିଲେ, ସେ ସମୟର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଅବସ୍ଥା ପୋରୁଣ ସ୍ତରର ଅବସ୍ଥା ପରି ଥିଲା । କେବଳ ସାଂସାରକ କାର୍ଯ୍ୟନିବାହ ସବାଣେ ତାହା ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ସେ ସମୟରେ ଯଦି କେହି ଉତ୍କଳ-ଭାଷାରେ କିଛି ରଚନା କରୁଥିଲେ, ତାହା କେବଳ ନିରକ୍ଷର ଗ୍ରାମ୍ୟ ଲୋକଙ୍କ ନିକଟରେ କିଛି କିଛି ଅଦର ପାଉଥିଲା । ଏ ହେତୁରୁ ଏ ସମୟର ଲେଖା ସାଧାରଣତଃ ଅତି ସରଳ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଭାଷାରେ ରଚିତ । “ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ରଗାଥା”, “କମଳଲୋଚନ ଚଉତିଶା” ପ୍ରଭୃତି ସେହି ସ୍ତରର ଅଦମ ରଚନା । ଶୁଦ୍ରମୁକ୍ତି ସାରଳା ଦାସଙ୍କ

“ମହାଭାରତ” ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ଲେଖାର ପରିଣତ ସ୍ୱରୂପ ବୋଧ ହୁଏ ।

ତମେ କାଳକଳରେ ସାଧାରଣ ଛାତ୍ରର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିବାରୁ ସଂସ୍କୃତ-ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ-ଅଭିମାନଗିରିର ପରିସ୍ୱରୂପ ଭଣ୍ଡି କରି ଉତ୍କଳମାତାଙ୍କ ଅଙ୍କ ଅଳିଂକୃତ କଲେ । ଏହି ଶ୍ରେଣୀଜନ୍ମା କରିବାର ଅଜସ୍ରପ୍ରସାଦିନୀ ଲେଖନୀପ୍ରସୂତ କାର୍ଯ୍ୟମାନ ଅଲୋଚନା କଲେ ସେ ସଂସ୍କୃତରେ ଓଡ଼ିଆ ଲେଖିଥିଲେ, କି ଓଡ଼ିଆରେ ସଂସ୍କୃତ ଲେଖିଥିଲେ, ଏହା ଠିକ୍ କରିବା କଠିନ । କିନ୍ତୁ ଏହାଙ୍କ ଅସୀମ ପ୍ରତିଭାକଳରୁ ଯେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବିଦ୍ୟୁନ୍ମୁଖିଣୀରେ ପୋଇଲା ପଦରୁ ସାଧାରଣୀ ପଦକୁ ଉଲ୍ଲୀତ ହୋଇଥିଲା, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏହା ପ୍ରାୟ ଅଜକୁ ୩୦ ଶତ ବର୍ଷର କଥା । ଏହି ସମୟର ଶତାଧିକ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଶ୍ରୀମନ୍ମହାପ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଦୈତ୍ୟଦେବ ଏହି ଉତ୍କଳକୁ ଚରଣରେଣୁ-ଦ୍ୱାରା ପବିତ୍ର କରି ଏ ଦେଶରେ କୃଷ୍ଣଭକ୍ତର ଉତ୍ସ ପ୍ରବାହିତ କରି-ଥିଲେ । ତହିଁର ଫଳସ୍ୱରୂପ ଯେ ସମସ୍ତ ଭାବନାମୂଳ ଏବଂ ଅତି ମଧୁର କୃଷ୍ଣବିଷୟକ ରଚନାମାନ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟଭଣ୍ଡାରକୁ ରଞ୍ଜିତ କରିଥିଲା, ତାହା ଉତ୍କଳର ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପତ୍ତି । ସ୍ଥାଗୀନ ଗଙ୍ଗାୟ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଧାନ ବିଚରକସ୍ୱରୂପ ଯେଉଁସବୁ ମହାଜନ ପଦାବଳୀ ରସିକ ଭକ୍ତ ହୃଦୟର ହାଁର ହୋଇଅଛି, ତହିଁରୁ ଏ ସମସ୍ତ ଯେ କୌଣସି ଗୁଣରେ ଭଣା, ଏହା କୁହାଯାଇ ନ ପାରେ । ଉତ୍କଳ-ଗୌରବ ପ୍ରାଞ୍ଜୟରଣୀୟ ଭକ୍ତକବି ସାମନ୍ତସିଂହାରଙ୍କ “ବିଦଗ୍ଧବିନ୍ଦୁ-ମଣି” ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ଲେଖାର ପରିଣତ । ଶ୍ରୀମନ୍ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ସମସାମୟିକ ମହାପୁରୁଷ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାଶ ପ୍ରମୁଖ ପଞ୍ଚସଖାଙ୍କ ଅବିଭାବ ନାନାପ୍ରକାର ଧର୍ମସନ୍ତରେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଭଣ୍ଡାରକୁ ପରିପୁରଣ କରିଥିଲା । ଏ ମହାସାମାଜିକର “ଗୀତା”, “ସହିତା” ପ୍ରଭୃତି

ଅଧିକାଂଶ ଗୁଣମାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସରଳ ଓ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ଲିଖିତ ହେଲେହେଁ କେତେକ ସାବ୍ୟସ୍ତ ଓ ପାରିସ୍ରାବିକ ଶବ୍ଦକୁ ଥିକାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅଲେଚନା ଓ ସଂସ୍କୃତ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଥାୟୀ ଅବୋଧ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି ।

ମହାରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଦ୍ରୁତ ଉଦ୍‌ଘାଟନ ଓ ପତନ ଭାରତରେ ଯେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ରବିପ୍ଳବ ଘଟାଇଥିଲା, ତହିଁର ଫଳ ଉତ୍କଳରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥିବା ଅସ୍ପର୍ଶ ନୁହେଁ । ଏହି ସମୟରେ ସାହିତ୍ୟ-ଚର୍ଚ୍ଚା ଏତେଦୂର ଉଠି ପଡ଼ିଥିଲା ଯେ, ପୁନର୍ବାର ଯେତେବେଳେ ସଦାଶିବ ବ୍ରହ୍ମା ଗର୍ଭସ୍ଥମେଶ୍ଵର ପ୍ରଭାବରୁ ଶାନ୍ତ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା, ତେତେବେଳେ ଉତ୍କଳ ଭାଷାକୁ ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ର ହୋଇ ବହିଷ୍କୃତ କରିବାକୁ କେତେକ ଲୋକ ପ୍ରୟାସୀ ହୋଇଥିଲେ । ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ କୃପାରୁ ଉତ୍କଳଜନନୀ ଏହି ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇ ଯେତେବେଳେ ଅନୁକୂଳ୍ୟରେ ପୁନର୍ବାର ମୁଣ୍ଡ ଟେକିବାକୁ ଚେଷ୍ଟିତ ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ବ୍ରହ୍ମା ଗର୍ଭସ୍ଥମେଶ୍ଵର ପ୍ରଭାବରୁ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ଶାନ୍ତ ଓ ମୁଦ୍ରାୟତ ପ୍ରଭୃତି ଅଧିକାରୀ ଗୈରଯୁକ୍ତ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଯେଉଁ ଉପ-କରଣମାନ ଲୋକସମାଜରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲା, ଗାଁଦା ସାହିତ୍ୟ-ରାଜ୍ୟରେ ଏକପ୍ରକାର ଯୁଗାନ୍ତର ଘଟାଇଲା । ପୂର୍ବଜନ ସାହିତ୍ୟସେବିମାନେ ସାହିତ୍ୟାନୁସର, କୃତଜ୍ଞତା ବା ଯଶୋଲିପ୍ତସାରେ ପ୍ରଶୋଦିତ ହୋଇ ରଚନାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଉଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟ ରଚନା କର୍ମ ନିକାଳେ ଅର୍ଥକଷା ନ ଥିଲା । ମୁଦ୍ରାୟତର ଅବସ୍ଥାକୁ ଅର୍ଥଲିପ୍ତକୁ ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚାର ଅନ୍ୟତମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା । ଅବଶ୍ୟ ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ସତ୍ୟ ଯେ, ମୁଦ୍ରାୟତ ସାହିତ୍ୟ-ଚର୍ଚ୍ଚାର ଅନୁପମ ସହକାରୀ, ଏପରି କି, ତାହାର ଜୀବନ କହିଲେ

ଚଳେ । ମୋର କହିବାର ଅଭିପ୍ରାୟ ଏହି ଯେ, ସାହିତ୍ୟିକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ଏହି ଅନ୍ୟତମ ଓ ସମୟ ସମୟରେ ପ୍ରଧାନତମ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟରାଜ୍ୟରେ ଯୁବାନ୍ତର ଘଟାଇବା । ମୋହର ଜୀବନରେ ଦେଖିଅଛି, ଏହି ନଗରରେ ଦୃଢ଼ ଗୋଟିଏ ଛାତ୍ରାଶାନା ଥିଲା ଏବଂ ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ କମ୍ପାନୀର ବହୁ ଦୋକାନ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଦୋକାନ ନ ଥିଲା, ମାତ୍ର ସମ୍ପ୍ରତି ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ର ଅନେକ ଓ ବହୁ ଦୋକାନ ପଣ ପଣ । ହାତରେ ବାଟରେ ଯାହାରେ ଯେଉଁଠାରେ ଦେଖି ବହୁ ଦୋକାନ ଏବଂ ଯାହା ତାହା ହାତରେ ଦେଖି ଶକ୍ତି କରୁ । ତେବେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଯେ କ୍ରମବିକାଶବା ଉଲ୍ଲସ ହେଉ ନାହିଁ, ଏହା କିଏ କହିବ ? କିନ୍ତୁ ଏହି ଦୋକାନମାନଙ୍କରେ ବା ଲେକକ ହାତରେ ଅଧିକାଂଶ କି କି ବହୁ ଅଛି, ଦେଖିଲେ ସାହିତ୍ୟିକର୍ତ୍ତା ଉଲ୍ଲସ ବା ଅବନତି ଆଡ଼କୁ ଯାଉଅଛି, ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଘୋର ସନ୍ଦେହ ଉପସ୍ଥିତ ହୁଏ । ‘ଶାଶୁବୋହୂକଳି’, ‘ଗୁଲ୍‌ଦେଇ କାନ୍ଦ’, ଧୋବାଧୋବଣୀ ସୁଅଙ୍ଗ’, ‘ମାଲ୍‌ସୁଅଙ୍ଗ’ ପ୍ରଭୃତି ରଚନାଦ୍ୱାରା ସାହିତ୍ୟିକର୍ତ୍ତାଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେହାଠାରୁ ବୋଧ ହୁଏ ଶାଲି ହେବା ଭଲ । ଅଧୁନିକ-ଯୁଗରେ ଯେ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଲେଖକ ଜାତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି, ଏହା ଏହି ମନ୍ଦରସ୍ଥ ପୁଣ୍ୟଶ୍ଳୋକ ମହାଶୟୀ ପ୍ରତିକୃତିକୁ ଗୁରୁ କିଏ କହି ପାରେ ? କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟସେବକ ଗୁରୁତ୍ୱରେ ବାହ୍ୟାବଶି ପରି ଦିଶେ, ଯାହା ବା ଧ୍ୟାନପ୍ରାପ୍ତ ଅଛି, ତାହା କେଉଁଠାରେ ଦିଶୁଅଛି ବା କେଉଁଠାରେ ଦିଶୁନାହିଁ । ପୁରୁଣା ବହୁ ଯାହା କିଛି ଉତ୍କଳରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଛାତ୍ରାଶାନାରେ ପ୍ରବେଶ ଲାଭ କରିଅଛି, ତାହା ଛାତ୍ରାଶାନାରୁ କିମ୍ବଦ-କମ୍ପାନୀର ରୂପରେ ବାହାରୁ ଅଛି । ନୂତନ ରଚନା ଯାହା ବାହାରୁଅଛି ଶତକଡ଼ା ଅନେକ ପ୍ରାୟ “କପର ବେଶି କିନ୍ତି ହେବ” ଏହି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ରଚିତ ଓ ପ୍ରକାଶିତ

ହେଲାପରି ଜଣାଯାଏ । ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତ ଯଦି ଏହି ସମାଜର
 ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଦ୍ଵୟ ତେବେ ସାହିତ୍ୟସମାଜରେ ଏହି ଦୁର୍ନୀତି ବା ଚ୍ୟୁତର
 ସଂଯମନ ଏହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଧ୍ୟାନକ୍ଷେତ୍ରରେ ବାଳୁଙ୍ଗା ହେଲେ ଉପାଦ୍ରବୀ
 ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ଉପାୟ, କିନ୍ତୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାହା ସମ୍ଭବପରି ନୁହେଁ ଏବଂ କେହି
 କେହି ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମତରେ ତାହା ବାଞ୍ଛିନୀୟ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ ।
 ସେମାନେ କହନ୍ତି ଯେ, ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ର ସାହାଯ୍ୟରେ ସାହିତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚାର ଯେ
 ପ୍ରସାର ହେଉଅଛି, ତାହାର ଉପକରଣ ଭଲ ହେଉ ବା ମନ୍ଦ ହେଉ,
 ସାଧାରଣ ଲୋକ ମଧ୍ୟରେ ପଢ଼ିବାର ରୁଚି ଜନ୍ମାଉଅଛି । ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ର
 ଅବିଭାବର ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରେ ଏହିପରି କେତେକ ବାଳୁଙ୍ଗା ଅବଶ୍ୟ-
 ମ୍ଭାବୀ, ତହିଁର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ—କଲିକତାର “ବଟକଲ”ର ବହି ସବୁ ।
 ତେବେ କଣ ସାହିତ୍ୟସମାଜର ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କୌଣସି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ
 ନାହିଁ ? ମୁଁ ସ୍ଵୀକାର କରୁଁ ଯେ ଅସତ୍ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରକାଶ ବନ୍ଦ
 କରିବା ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟସମାଜର ଶକ୍ତିର ଅତିରିକ୍ତ ଏବଂ ବୋଧହୁଏ
 ବାଞ୍ଛିନୀୟ ମଧ୍ୟ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ମୋର ସାମାନ୍ୟ ବିବେଚନାରେ
 ଯେପରି ଏହାର ଅତିର ସାଧାରଣ ଲୋକରେ ଉଠିବା ଦ୍ଵୟ, ତହିଁର
 ଚେଷ୍ଟା ସମାଜର କରିବା ଉଚିତ ଏବଂ ଏହା ସମାଜର ଅସୂଚ୍ୟଧୀନ ।
 ଏଥିର ଉପାୟ ସତ୍-ସାହିତ୍ୟର ବହୁପରିମାଣରେ ରଚନା ଓ ପ୍ରକାଶ
 ଓ ଚତୁର୍ପ୍ରତି ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର ରୁଚିର ଅବର୍ଷଣ । ବୋଲିବା
 ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ, ଏ ଦୁଇ ପରସ୍ପର ସାପେକ୍ଷ । କୈଶ୍ୟଭବପ୍ରସଙ୍ଗ ଏହି
 ଉପସ୍ଥିତ ଯୁଗରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ “ପ୍ରତ୍ୟାକ୍ତ ଅପ୍ରାକ୍ତ” ବସ୍ତୁର ଅଧୀନ;
 ପ୍ରତ୍ୟାକ୍ତ ରହିଲେ ଅପ୍ରାକ୍ତ ରହିବ । ଅବଶ୍ୟାମ୍ଭାବୀ ।
 ବଳି କହିଲେ ତହିଁର ବହୁ ପରିମାଣରେ ରଚନା ଓ ପ୍ରକାଶ
 ସମ୍ଭବପରି ହୋଇପାରେ । ଅଥବା ସତ୍-ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କର
 ରୁଚିପ୍ରବର୍ଦ୍ଧିତ ହୁଏ ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ । ଏଥି ସତ୍ୟେ କି ଉପାୟ
 ଅବଲମ୍ବନ କରିପାର ପାରେ, ତାହା ବୁଝିମାନ ବିବେଚ୍ୟ ।

ପ୍ରଥମେ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଗୁଡ଼ିଲେ ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସମାଜର ଚର୍ଚ୍ଚିତ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛି । ଏହି ସମାଜର ଦ୍ଵାଦଶବର୍ଷିକ ଅଧିବେଶନରେ ଉତ୍କଳର ଅବପତ୍ତି ବନ୍ଧୁ ପୂଜ୍ୟପାତ୍ର ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ଗୌରୀଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ରାୟ ମହାଶୟ ତାହାଙ୍କ ଅଭିଭାଷଣରେ ଉଦ୍‌ବେଶ ଦେଇଥିଲେ ଯେ—“ମୋର କ୍ଷୁଦ୍ର ବିବେଚନାରେ ତାହା (ପ୍ରାଚୀନ କାବ୍ୟ) ପାଠ କରିବା ସମସ୍ତଙ୍କର ଚର୍ଚ୍ଚିତ୍ୟ ଏବଂ ତହିଁର ଉତ୍ସାହ ଦେବା ସାହିତ୍ୟସମାଜର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ । ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗୀତଶିଳ୍ପ ଏବଂ ଚର୍ଚ୍ଚା କରାଇବା ପ୍ରତି ମନୋଯୋଗୀ ହେବା ସମାଜର ଚର୍ଚ୍ଚିତ୍ୟ ଅଟେ । ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରେମ, ଭକ୍ତି, ସୁନାତ ଓ ସ୍ଵଚ୍ଛବିର ଉଦ୍ରେକ ଓ ପ୍ରସାରର ଉଚ୍ଚତ୍ତମ ପନ୍ଥା ଏବଂ ନାଟକ, ଯାତ୍ରା ଓ କାର୍ତ୍ତିନାଟ୍ୟର ତାହାହିଁ ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସାହିତ୍ୟପ୍ରେମିଙ୍କର ଏହା ଉପେକ୍ଷଣୀୟ ନୁହେଁ । ପୈତୃକ ସମ୍ପର୍କର ସରସତା ଏବଂ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏବଂ ତଦ୍ଵାରା ସାଧାରଣ ହିତସାଧନ ସ୍ଵପ୍ନସର ଲକ୍ଷଣ । ପୂର୍ବପୁରୁଷଙ୍କ ଠାରୁ ଉଦ୍‌ଭବିତ୍ୱାଗ୍ରାୟ ଯୁବରେ ପ୍ରାପ୍ତ ଅମୂଲ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ-ଧନର ଉଚିତ ବ୍ୟବହାର ନ କଲେ ଅନେମାନେ ଯେତେବେଳେ ଅଖ୍ୟାୟ ଯୋଗ୍ୟ ହେବୁ ନାହିଁ ।” ଏହି ସାରତର ଉପଦେଶ ସମାଜ ଯେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ବିଶେଷ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି, ଏପରି ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ । ଶୁଣିଲି, ସମସ୍ତ ଖଣ୍ଡେ ଦୁଇ ଖଣ୍ଡି ପୁରୁଷନ ଗ୍ରନ୍ଥ ସଗ୍ରହ କରି ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ସମାଜ ଯତ୍ନବାନ୍ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଏହା ଅବଶ୍ୟ ସୁସମ୍ଭାବ, ମାତ୍ର ଏହା ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ । ଯେଉଁସବୁ ଅମୂଲ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ ବହୁକାଳରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ମୁଦ୍ରାସ୍ପଷ୍ଟ ଅନୁଗ୍ରହରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରାୟ ଅବୋଧ ଓ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଉପନୀତ ହୋଇଅଛି, ତହିଁର ବିଶୁଦ୍ଧ ସ୍ଵରୂପ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସମାଜର ପ୍ରାଥମିକ ଚର୍ଚ୍ଚିତ୍ୟ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରୁଛି । ମୁଁ ଉଚ୍ଛ୍ଵସ ହେବ ମହାତ୍ମା ଜଗନ୍ନାଥ

ଦାଶଙ୍କ କୃତ ଶ୍ରୀମଦ୍ରାମକବିର ଅଲେକନାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ଏପରି ପକୋକାର ବା ଜାଣିଦେବାର ବାଣୀର ଅବଶ୍ୟକତା ବୁଝେଷରୁପେ ଉପଲବ୍ଧି କରିଅଛି । “କମ୍ପ” ସ୍ଥାନରେ “କୃମ୍ପ”, “ରୁରଣ” ସ୍ଥାନରେ “ଅରୁଣ”, “ସୁରଣ” ସ୍ଥାନରେ “ଶରଣ”, “ବାକବାଣୀ” ସ୍ଥାନରେ “ବାକ୍ୟବାଣୀ”, “ଉମ୍ପି” ସ୍ଥାନରେ “ରୁମ୍ପି” ଏବଂ “ମକ୍ତିଶ” ସ୍ଥାନରେ “ମଳିନ” ଇତ୍ୟାଦି ଦ୍ଵାରା ଯେ କପରି ଅର୍ଥବିପ୍ଳବ ଘଟିପାରେ, ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । ଏପରି ଦୋଷ ଯେ କେବଳ ମୁଦ୍ରାଙ୍କନ ଦୋଷରୁ ଘଟିଅଛି, ତାହା ନୁହେଁ; କେତେକ ଅବଶ୍ୟ ହସ୍ତଲିଖିତ ପୋଥି ଅନୁଲେଖନରେ ଘଟିଅଛି, କିନ୍ତୁ ପରତାପର ବିଷୟ ଯେ, ଅଧିକାଂଶ ଅନୁଲେଖକଙ୍କ ଦୋଷ ସଂଶୋଧକ ଗୁପ୍ତାଶାସନାରେ ନିୟୁତ ପଣ୍ଡିତ ମହାଶୟଙ୍କର ଦାୟିତ୍ଵଭାର ଅଭାରୁ ଘଟିଅଛି । ସମସ୍ତ ଉତ୍କଳଭାଷିଙ୍କ ଘରେ ଘରେ ବ୍ୟବହୃତ ଏବଂ ଅଭ୍ୟାସ ସରଳ ଭାଷାରେ ରଚିତ ଏହି ଅନୁଗମ ଗ୍ରନ୍ଥର କି ଏହି ଦଶା, ଅତି ଅନ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥ କଥା ପରୁରେ କିଏ ? ଭୁବନେଶ୍ଵର ଏବଂ କୋଣାର୍କ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳୀୟ ଜାତୀୟମାନଙ୍କ ଜାଣିଦେବାର ସତାଶେ ଅନୁମାନେ ଗର୍ଭସ୍ଥମେଷ୍ଠ ଏବଂ ଭାରତୀୟ ଲେକସାଧାରଣଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଲେଉଟି ଥାଉଁ; କିନ୍ତୁ ତହିଁରୁ କୌଣସି ଅଂଶରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଏହି ଉତ୍କଳୀୟ ସାହିତ୍ୟଜାତୀୟଗୁଡ଼ିକର ଜାଣିଦେବାର ପାଇଁ କାହାର ସାହାଯ୍ୟ ଲେଉଟିବା ? ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗର୍ଭସ୍ଥମେଷ୍ଠ କିଛି କରି ପାରିବେ ନାହିଁ, କି ଉତ୍କଳଭାଷାନାୟକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମଧ୍ୟ କିଛି କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ଅତିଏବ ଏହି ପ୍ରାଚୀନ ଜାତୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ଜାଣିଦେବାର ସମାଜର ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ହୋଇ ମୁଁ ମନେ କରେ । ଏହି ସମସ୍ତ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଧିକାଂଶ ଗୀତିକାବ୍ୟ, ନାଟାପ୍ରକାର ଅଳଙ୍କାର ବିମଣ୍ଡିତ ଓ ନାନାପ୍ରକାର ଛନ୍ଦରେ ରଚିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏଥିରେ କଠିନ

ଚଠିନ ଶବ୍ଦର ସମାବେଶ ଦେଖାଯାଏ ଏବଂ ଏହାର ଅର୍ଥ ଗ୍ରହଣ
 କରିବା ସହଜ ନୁହେଁ; କେବଳ ଶବ୍ଦାର୍ଥ ଜାଣିଲେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ
 ସମୟରେ ଭ୍ରମାର୍ଥ ଧରା ପଡ଼େ ନାହିଁ । ପୁରୁଷ ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ
 କରିବାରୁ ଅତୀତ ଅର୍ଥର ଥିବାରୁ କେତେକ ଲୋକ ଥିଲେ,
 ଯେଉଁମାନେ କି ଛନ୍ଦ ଅର୍ଥ କରିବା ଓ ଗାଇବାରେ ବିଶେଷ କୃତିତ୍ବ
 ଲାଭ କରିଥିଲେ, ଏପରି କି, ଏ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସେମାନେ ବିଶେଷତ୍ବ
 ଥିଲେ କହିଲେ ଚଳେ । କର୍ତ୍ତୃମାନ ଏ ଶ୍ରେଣୀୟ ଲୋକ ଅତି ବିରଳ,
 ଏପରି କି ଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଛନ୍ଦ ପ୍ରାୟତଃ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ
 ରାଗରାଗିଣୀର ବିଶ୍ଳେଷ ଥିଲେହେଁ ସେ ସମସ୍ତ ଜାଣୁଥିବା ଲୋକ
 କର୍ତ୍ତୃମାନ ପାଇବା ପ୍ରାୟ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି । ଏହିସବୁ ଗ୍ରନ୍ଥର
 ବିଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ଇଲେ ତହିଁରେ ବିଶଦ ଟୀକାର
 ସାମ୍ବେଦନ ଅବଶ୍ୟକ ଏବଂ ସମ୍ଭବ ହେଲେ ରାଗରାଗିଣୀର ସ୍ବରଲିପି
 ମଧ୍ୟ ଦେବା ଅବଶ୍ୟକ । ଆପଣମାନେ କହି ପାରନ୍ତି ଯେ, ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ
 ବହୁ ଶ୍ରମସାଧ୍ୟ ଓ ବ୍ୟୟସାପେକ୍ଷ । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ସହିତ ଯେ ଏହି
 କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେବେ, ତାହାର ପଟରେ ଏହି ଶ୍ରମ ଅକ୍ଷୁଦ୍ର ।
 ଏପରି ବିଶୁଦ୍ଧ ସଂସ୍କରଣ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ଯଦି ଅର୍ଥର ଅଭାବ ହୁଏ,
 ତେବେ ମୋହର ବିଶ୍ବାସ ଯେ, ଯେଉଁ ଉତ୍କଳୀୟ ରାଜନ୍ୟ ଓ ଧନାତ୍ୟ-
 ବର୍ଗ ମାତୃଶ୍ରୀର ଉଦ୍ଧୃତକୃତ୍ୟେ ପଦ୍ମକାନ୍ତ ପୁରସ୍କାର ବା ଅନ୍ୟ
 ପ୍ରକାର ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ଆଧୁଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ
 ଦେବାକୁ ବଦାପି କୁଣ୍ଠିତ ହେବେ ନାହିଁ । ସାହିତ୍ୟସମାଜର ଯେଉଁ
 ବିଶ୍ଳେଷ ଖଣି ଅଛି, ତହିଁରୁ ମଧ୍ୟ କେତେକ ପରିମାଣ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ
 ନିଯୋଗ କଲେ ତହିଁର ଉପସ୍ଥାପନ ସମୟରେ ପାଣି ପରିପୁଷ୍ଟ ହେବା
 ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମୋହର କ୍ଷୁଦ୍ର ବିବେଚନାରେ ସମାଜ ଏହି
 କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅକ୍ଷେପ ଭାବରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଲେ ଅତି ଉଚ୍ଚକାଳ ମଧ୍ୟରେ

ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଅଦୂର ଲେଖକମାନଙ୍କରେ ବୁଦ୍ଧି ବରଦାୟୀ ସେମାନଙ୍କ ଛବିର ପରିଚିତ ଘଟଣା ପାରନ୍ତି ।

ନୂତନ ସାହିତ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଚାହିଁଲେ ତହିଁର ପ୍ରସାରିଣ କିଛି କିଛି ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଅଶାନ୍ତରୂପ ନୁହେଁ । ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଲେଖକ ଦେଶରେ ଜାତ ହେବା ଉଚିତ୍ତପା ସାପେକ୍ଷ । ସେପରି ଲେଖକ ପ୍ରଗତିବାଦର ଅପେକ୍ଷା କରେ ନାହିଁ । ସମାଜ ଶତଚେଷ୍ଟା କଲେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱାଧୀନାଥ, ମଧୁସୂଦନ ବା ଫକୀରମୋହନ ଗଢ଼ି ପାରିବେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ଲେଖକ ଅଦୂର ବଢ଼ାର ପାରିଲେ ସମୟରେ ଯେ ସେପରି ଲେଖକ ସ୍ୱତଃ ଉଦ୍‌ଘାଟନ ହେବେ, ଏହା ନିତାନ୍ତ ଦୁର୍ଘଟା ନୁହେଁ । ଅବଶ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରଣୟନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏ ସମାଜର ଅଧିକାଂଶ ସଭ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗତଭାବରେ ଉଦ୍‌ଘୋଷ କରୁନାହାନ୍ତି, ମଧ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି; ମାତ୍ର ଏହା ସମାଜର ସମବେତ ଚେଷ୍ଟାର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ; କିନ୍ତୁ ଏହି ଶ୍ରେଣୀୟ ଲେଖକ ଅଦୂର ସର୍ବସାଧାରଣରେ ବୁଦ୍ଧି ବରଦାୟୀ ପ୍ରତି ସମାଜ ମନୋଯୋଗୀ ହେଲେ ଅନେକ ସୁଫଳ ଫଳିବା ସମ୍ଭବପର । ପୂର୍ବେ ଏ ଦେଶରେ ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଠ ଗ୍ରାମରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଭାଗବତ ଟୁଙ୍ଗି ଥିଲା, ଯେଉଁଠାରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଲୋକମାନେ ପ୍ରତିଦିନ ଭାଗବତ ପ୍ରତି ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ରର ଅଲୋଚନା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସର୍ବପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସନ୍ଧ୍ୟା ଅତିବାହିତ କରୁଥିଲେ । ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟର ଚିଷ୍ଟ ଯେ, କାଳକଳରୁ ଏହି ଟୁଙ୍ଗିଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମେ ଅବନତିକୁ ଉଠି ବର୍ଦ୍ଧିମାନ ଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ । ପୂର୍ବାକାରରେ ହେଉ ବା ନ ହେଉ, ଏହି ପ୍ରଥାର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ଯେ-ନିତାନ୍ତ ବାଞ୍ଛନୀୟ, ଏଥିରେ ବୋଧ ହୁଏ ଦ୍ୱିମତ ହେବନାହିଁ । ଅଜିକାଲି ପ୍ରାୟ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଗ୍ରାମରେ ଅଧୁନିକ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ପାଠ୍ୟ

ବା ଅଧ୍ୟାପକ ଲୋକ କିଛି କିଛି ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସାଧାରଣ ଗ୍ରାମ୍ୟ-
 ବେଳେ ସହିତ ମିଳାପିଣ୍ଡା ପ୍ରତି 'ସମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଘଣ୍ଟା ଥିଲା,
 ଶାନ୍ତ ସମ୍ପର୍କ ଲୋପ ପାଇଅଛି ।' ବର୍ତ୍ତମାନ ସମାଜ ଯଦି ସମସ୍ତଙ୍କୁ
 ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଚେଷ୍ଟାଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ସମାଜର ଶାନ୍ତସ୍ୱରୂପ
 ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସମିତି ସ୍ଥାନରେ ଉଦ୍‌ଯୋଗୀ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ
 ଅନେକ ପରିମାଣରେ ବୃତ୍ତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବେ, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ
 ନାହିଁ । ସତ୍ତ୍ୱାଦୃତ୍ୟ ପ୍ରତି ସାଧାରଣ ରୁଚି ଅକୃଷ୍ଟ ହେବାର ସେ
 ଏହା ଗୋଟିଏ ପ୍ରକୃଷ୍ଟ ପଦ୍ଧତି ଏହା ମୋହର ବିଶ୍ୱାସ ଏବଂ ମୋପ୍-
 ସଲରେ କୌଣସି କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଏପରି ସମିତି ସ୍ଥପନ
 ଚେଷ୍ଟାରେ କେହି କେହି ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତି ହୋଇଥିବାର ଦେଖି ମୁଁ
 ଅଶାନ୍ତି ହୋଇଅଛି । ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ତେବେ ବ୍ୟୟସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ,
 ମାତ୍ର ଧାର୍ଯ୍ୟବୃତ୍ତି ଶିକ୍ଷାର ଉଦ୍ୟମ ଅବଶ୍ୟକ । ଏହି ସମାଜ ସନ
 ୧୯୦୩ ମସିହାରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ବର୍ତ୍ତମାନ ନାବାଳକ ଅବସ୍ଥା
 ଅତିକ୍ରମ କରି ବର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପନୀତ, ଅତିଏକ ଶୈଶବସୁଲଭ
 ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଚେଷ୍ଟା ପରିହାର କରି ଏପରି ଧାର୍ଯ୍ୟବୃତ୍ତି ଉଦ୍ୟମରେ
 ଲଗିପଡ଼ିବା ସମାଜ ପକ୍ଷରେ ବୋଧ ହୁଏ ଅସ୍ଥିତ ଶୋଭନୀୟ ହେବ ।

ମୋହର ଅତି କିଛି କହିବାର ନାହିଁ, କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଅସାର
 ଓ ଅସଲରୁ କଥାରେ ଅପରିମାଣଙ୍କର ବହୁମୂଲ୍ୟ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରି,
 ଏଥି ସକାଶେ ଅପରିମାଣଙ୍କଠାରେ କ୍ଷମା ଉଷା କରୁଅଛି ଏବଂ
 ମୋତେ ଅତି ଯେଉଁ ସମ୍ମାନ ଦିଅ ହେଲା, ସେଥିମାରି ପୁନର୍ବାର
 ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀଙ୍କର ଅପରିମାଣଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ଲେଖିଅଛି ।

(୨୩୩୧୨୨ ତାରିଖରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ
 ସମ୍ମାନର ସପ୍ତଦଶ ସାମ୍ବରକ ସଭାରେ ପଠିତ)

ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି

(ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ଵନାଥ କର)

ଉତ୍କଳର ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ-ସମ୍ପାଦରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ
ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର ଲେଖକ ଦୃଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି । ଏକ ଶ୍ରେଣୀକୁ
ପୌରାଣିକ ଅନ୍ୟା ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇପାରେ । ସେମାନେ ସମ୍ଭୁତରେ
ବିଶେଷ କୌଶଳୀ ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଖି ସାହିତ୍ୟ ସେବାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ
ନ ଥିଲେ—ସାହିତ୍ୟ ପାଠଦ୍ଵାରା ଜନସାଧାରଣଙ୍କର କି ଉପକାର
ସାଧିତ ହେବ ବା ସମାଜର କି ପରିମାଣରେ ମଙ୍ଗଳ ବା ଅମଙ୍ଗଳ
ଘଟିବ ଏ ଚିନ୍ତା ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଅଦୌ ପ୍ରବେଶ କରିଥିବାର
ବୋଧ ହୁଏ ନାହିଁ—କେବଳ ନିଜର ଓ ପାଠକ ସାଧାରଣଙ୍କର
ଆତ୍ମମାନ ପ୍ରମୋଦ ସ୍ଫୁଟା କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ
ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ସୁତରାଂ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ରୁଚିକୁ ଅନୁକରଣ କରି
କାବ୍ୟାଦି ପ୍ରଣୟନ କରିବା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସ୍ଵାଭାବିକ । କବି
ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜ, ବଳଦେବ ରଥ ପ୍ରଭୃତି ଏହି ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଗତ ।
ଅପର ଶ୍ରେଣୀର ଲେଖକଗଣ ଭକ୍ତ । ସ୍ଵାୟ ସ୍ଵାୟ ରସଦେବତାଙ୍କ
ମହିମା ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ହୃଦୟରେ ପ୍ରସ୍ଫୁଟ କରିବା ଏବଂ ରସ-
ଦେବତାଙ୍କ ଗୁଣ ଗାଉଁନ କରିବା ଏମାନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ସେବାର
ମୂଳ । କବି ବଳରାମ ଦାସ, ଦାନକୃଷ୍ଣ ଦାସ ପ୍ରଭୃତି ଏହି ଶ୍ରେଣୀରେ
ଗଣ୍ୟ । ଏହି ଉଭୟ ଶ୍ରେଣୀର ଲେଖକଗଣ ହିଁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ
ସାହିତ୍ୟର ଜନ୍ମଦାତା ଓ ଗଠନକର୍ତ୍ତା । ଉଭୟ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରେ
କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଲେଖକ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରି ଉତ୍କଳ
ସାହିତ୍ୟର ବିଶେଷ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ସାଧନ କରି ଯାଇଅଛନ୍ତି । ଯେ ଯେହି

ଭାବଦ୍ରାସ୍ତ୍ର ଗୁଳିତ ହୋଇ ସାହିତ୍ୟ ସେବାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତୁ । ସେମାନେ କହୁ ଅସ୍ପାଷ ସ୍ତ୍ରୀକାଞ୍ଚର ଅନୁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଯାହା ରଖିଯାଇଅଛନ୍ତି, ସେଥିନିମନ୍ତେ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଅନୁମାନଙ୍କର ଚର କୃତଜ୍ଞ ରହିବା ଉଚିତ—ସେମାନଙ୍କର ଏହିପ୍ରକାର ଚେଷ୍ଟା ଓ ଯତ୍ନ ନ ଥିଲେ ଉତ୍କଳ ଭାଷା ଯେ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟଶାଳିନୀ ଏ କଥା ଅଜ୍ଞ ଅନୁମୋଦନେ କହିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୁଅନ୍ତୁ ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଅନୁମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ ଏବଂ ତାହା ବଞ୍ଚିମାନ କାଳରେ ଅନୁମାନଙ୍କର ଅଦର୍ଶ-ଗୁଣାୟ ମଧ୍ୟ ହୋଇ ନ ପାରେ; ଯେହେତୁ ସଙ୍ଗୀତୀନ ସାହିତ୍ୟ-ସଂଗଠନ-ସ୍ପୃହା ପ୍ରାଚୀନ ଲେଖକମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ଉଦ୍ବିତ ହୋଇ ନଥିଲା । ପାଣ୍ଡାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଅନୁମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ତେଣିକି ଫେରାଇ ଅଛି । କେବଳ କାବ୍ୟକୁ ଅନୁମୋଦନେ ସାହିତ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରି ନ ପାରୁଁ । ବିଜ୍ଞାନ, ଦର୍ଶନ, ଇତିହାସ, ଜୀବନଚରଣ, ଶିକ୍ଷା, ଶିଳ୍ପ-ଜୀବନର ସବୁବିଧ ବିଷୟ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ । ପାଣ୍ଡାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ଗୁଣରେ ଏହି ପ୍ରକାର ସାହିତ୍ୟ-ସଂଗଠନ-ସ୍ପୃହା ଅନୁମାନଙ୍କ ଦେଶରେ କିଛିତ ଜାଗତ ହୋଇଅଛି । ସାହିତ୍ୟର ଉତ୍କଳ ଜାତୀୟ ଉତ୍କଳ ପ୍ରଧାନ ସହାୟ, ଏହା ଅନୁମୋଦନେ କିଛିତ ଉପଲବ୍ଧି କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇଅଛି । ଏହି ଭାବ ପ୍ରକଳି ନ ହେଲେ ଏବଂ ଏହି ପ୍ରକାରେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି କରିବାକୁ ଯତ୍ନଶୀଳ ନ ହେଲେ ଅନୁମାନଙ୍କର ଜାତୀୟ ଉତ୍କଳ ଅସମ୍ଭବ ।

ଦୁଃଖୀର ସହିତ କହିବାକୁ ହେଉଅଛି ଯେ, ଉତ୍କଳଭୂମିରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯଥାର୍ଥ ନିଷ୍ଠାବାନ ସାହିତ୍ୟସେବକ ପ୍ରାୟ କେହି ଦେଖା-ଯାଇନାହାନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉତ୍କଳ ଜାତିର ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ପାଠ

କଲେ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ସମୟବିଶେଷରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ନିଷ୍ଠାବାନ୍ ସାହିତ୍ୟସେବକ ଏକାଗ୍ର ପ୍ରାଣରେ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ସାହିତ୍ୟରେ ଜୀବନ ସମ୍ଭାର କରିଦିଅନ୍ତି; ସେହି ଜୀବନ ପ୍ରବାହ ନିମ୍ନେ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ଭାବିତ ହୋଇ ଚିହ୍ନିତ ପ୍ରାଣରେ ସାହିତ୍ୟ ସେବାର ଭାବ ଉଦ୍‌ଘାଟିତ କରିଦିଏ । ପରତତ୍ତ୍ୱୀ କାଳରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା ବହୁ ଗୁଣରେ ଅଧିକ ଶକ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ ଲେଖକ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ପ୍ରଥମୋକ୍ତ ଦିନର କଠୋର ସାଧନାର ଫଳ । ଏହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଅନେକଜଣ କବିଙ୍କୁ ବହୁଦୂର ନ ଯାଇ ଅମୁମାନଙ୍କର ପ୍ରତିବେଶିନୀ ସୌଭାଗ୍ୟତତ୍ତ୍ୱ ବଙ୍ଗଭାଷାର ବିଷୟ ଅଲୋଚନା କଲେ ବୋଧହୁଏ ଅସଙ୍ଗତ ବା ଅନୁଚିତ ହେବନାହିଁ ବରଂ ପ୍ରାଚୀନ ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରାଚୀନ ବଙ୍ଗସାହିତ୍ୟର ବିଶେଷ ସୌସାଦୃଶ୍ୟ ଥିବାରୁ ଏ ପ୍ରକାର ତୁଳନା ବା ଅଲୋଚନା ବିଶେଷ ଉପଯୋଗୀ ବୋଧ ହେଉଅଛି ।

ବଙ୍ଗଦେଶରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ କାବ୍ୟ ଓ କବିତାରେ ଅବଦାନ ଥିଲା ଏବଂ ସାଧାରଣତଃ ଦୁଇ ଶ୍ରେଣୀର ଲେଖକ ଉକ୍ତ ସାହିତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ଓ ପରିପୋଷକ ଥିଲେ । ମହାସ୍ତ୍ରା ରାଜା ରାମମୋହନ ରାୟ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଗତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ଗଦ୍ୟ ରଚନାର ପ୍ରଣାଳୀ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରି ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଅବତାରଣା କଲେ । ତତ୍ପରେ ସୁଗ୍ରୀବ ଅକ୍ଷୟ କୁମାର ଦତ୍ତ ଓ ଈଶ୍ଵରଚନ୍ଦ୍ର ବିଦ୍ୟାସାଗର ପ୍ରଭୃତି କେତେକ ଜଣ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି କଠୋର ସାଧନାରେ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ବଙ୍ଗସାହିତ୍ୟରେ ନବଜୀବନ ସମ୍ଭାର କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ମହର୍ଷି ଦେବେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଠାକୁରଙ୍କ ଯନ୍ତ୍ର ଓ ଉତ୍କଳରେ “ଉତ୍କଳୋତ୍ଥାନ” ପଦ୍ଧତି ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ

ବିବିଧ ଚକ୍ର ପ୍ରଭୃତି କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ବଳିମ
ଚକ୍ର ପ୍ରଭୃତି ସାହିତ୍ୟ ରଥମାନେ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ
ବଙ୍ଗସାହିତ୍ୟକୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଗୁଣରେ ସମୃଦ୍ଧ ଓ ସୁଶୋଭିତ କରିଅଛନ୍ତି
ସତ୍ୟ, ମାନ୍ଦି ଅଶ୍ରୁ କୁମାର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର କଠୋର ସାଧନା ଯେ
ଏଥିରେ ପ୍ରାଣ ସଞ୍ଚାର କରିଅଛି, ଏଥିରେ ମତଦ୍ୱୈଧ ଥାଇ ନ
ପାରେ । ସେହିମାନଙ୍କ ସାଧନାର ଫଳରେ ଅଳ୍ପ ବଙ୍ଗସାହିତ୍ୟର
ଏତେ ସମୃଦ୍ଧି ଓ ଏଡ଼େ ଗୌରବ—ଅଳ୍ପସୁଦ୍ଧା ଜୀବନ ପ୍ରୋତ ପ୍ରବଳ
ବେଗରେ ସଞ୍ଚାରିତ ହେଉଅଛି—ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀର ସାହିତ୍ୟସେବକ-
ମାନେ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ନାନାସ୍ଥାନରେ ସଭା ଫରଠନ କରି
ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତସାଧନ କରୁଅଛନ୍ତି—ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀର
ପଞ୍ଚିକାମାନ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇ ଏ ପଥରେ ପ୍ରଭୃତି ସହାୟତା କରୁଅଛି
—ଭଲ ଭଲ ବ୍ୟକ୍ତି ସାହିତ୍ୟର ଭଲ ଭଲ ବିଭାଗରେ ପ୍ରବେଶ
କରି ବିଶେଷ କୃତିକୁ ଲାଭ କରୁଅଛନ୍ତି । ସ୍କୁଲରେ ବଙ୍ଗ ସାହିତ୍ୟର
କାର୍ଯ୍ୟ ଜୀବନ୍ତରୂପରେ ପରିଚାଳିତ ହେଉଅଛି । ମାନ୍ଦି ସେହି
ପ୍ରାଥମିକ ସାଧନାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ କିଏ ? କେବଳ ଉଚ୍ଚ ଅକାଂକ୍ଷା ଓ
ଉତ୍ସାହରୁ ଏହାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ । ଦେଶର କତିପୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ
ଏହିପରି ରୁଚି ଓ ଅକାଂକ୍ଷା ଜାଗ୍ରତ ହେଲେ ସେମାନେ ସ୍ୱତଃ
ପ୍ରୟୋଜନାନୁରୂପ ସାଧନାମାର୍ଗ ଅବଲୁମ୍ବନ କରିନ୍ତି । ମହାତ୍ମା ରାମ-
ମୋହନଙ୍କ ପ୍ରାଣର ମହୋତ ଅକାଂକ୍ଷା ତାଙ୍କୁ ବଙ୍ଗସାହିତ୍ୟ ଫରଠନ
କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଥିଲା । ସମସ୍ତବାପନ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଉଚ୍ଚ-
ମନା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ସମ୍ମିଳନ ଓ ବିବିଧ ବିଷୟକ ଗୁରୁତ୍ୱନାହିଁ ତତ୍ତ୍ୱ-
ତୋୟନା ପଦ୍ଧତିର ଜନ୍ମ । ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧର୍ମପ୍ରାଣ ଦେବେନ୍ଦ୍ରନାଥ ବଙ୍ଗସାହିତ୍ୟ
ପ୍ରତି ଅପୂର୍ବ ପରିଚ୍ଛଦ ଦେଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି, ତାହାର ଭୁଲନା ନାହିଁ ।

ଅତଏବ ଦେଶାଧୀକାରୀ ଯେ, ଉକ୍ତ ଅଭ୍ୟାସ ଓ ଉଲ୍ଲଭ
 ରୁଚି ଏବଂ ଚୋରାଧର୍ମିକ ବିବିଧତ୍ୱାଭୋଗନା ସାହୁତ୍ୟ ସଙ୍ଗଠନ
 ଓ ସାହୁତ୍ୟୋଲ୍ଲଭର ସର୍ବପ୍ରଧାନ ଉପାଦାନ । ଦୁଃଖର ସହିତ
 କହିବାକୁ ହେଉଅଛି ଯେ, ଉଲ୍ଲଭରୁମ୍ଭରେ ସେପ୍ରକାର ଅଭ୍ୟାସ
 ବା ଭାବ ସମୟ ପରିମାଣରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇନାହିଁ; ସୁତରାଂ,
 ନିଷ୍ଠାବାନ୍ ସାହୁତ୍ୟସେବକ ଜନ୍ମିବେ କିପରି ? ବର୍ତ୍ତମାନ ଅମ୍ଭମାନଙ୍କୁ
 ଟିକିଏ ଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରସାରଣ କରିବାକୁ ହେବ, ଟିକିଏ ସ୍ୱାର୍ଥ ବିସର୍ଜନ କରି
 ସାହୁତ୍ୟ ସଙ୍ଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଗୁଡ଼ି ହେବାକୁ ହେବ । ଅମ୍ଭମାନଙ୍କ
 ମଧ୍ୟରେ ଯେ କିଛି ପରିମାଣ ଜାଗରଣ ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଅଛି
 ତଦ୍ୱାରା ଯଥେଷ୍ଟ ଫଳ ଲଭ ହେଉନାହିଁ, ହେବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।

ଏହା ସମସ୍ତେ ସ୍ୱୀକାର କରିବେ ଯେ, ମାସିକ ପତ୍ରିକା
 ସାହୁତ୍ୟୋଲ୍ଲଭର ଗୋଟିଏ ଉଲ୍ଲଭ ମାର୍ଗ; କିନ୍ତୁ ଉଲ୍ଲଭରୁମ୍ଭରେ ସେହି
 ମାସିକ ପତ୍ରିକା ଏଡ଼େ ଅନାଦର କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରିୟ ? ତାହାର କାରଣ ଏହି
 ଯେ, ଦେଶର କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ ସାହୁତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚାର ଯେଉଁ
 ଅଭ୍ୟାସ କିଛି ପରିମାଣରେ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଅଛି ତାହା ସର୍ବ-
 ସାଧାରଣରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇନାହିଁ । ଯୁକ୍ତି ଅଳ୍ପ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶସ୍ତ
 ଦ୍ୱାରା ସଂକ୍ଷିପ୍ତ । ତାହାପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲଭବାସୀ ସମୁଦାୟ ଆତ୍ମା ପ୍ରଦର୍ଶନ
 କରିପାରି ନାହାନ୍ତି । ଏହି ଭାବ, ଏହି ଜଡ଼ତା ବା ଉଦାସୀନତା ଦୂର
 ହେବା ଏକାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ । ଅବସରଦିନେ କିଛି ସାହୁତ୍ୟଚର୍ଚ୍ଚା-
 କରି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହିବା ଚଳିବ ନାହିଁ । ଭଲ ଭଲ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଭଲ
 ଭଲ ବିଭାଗରେ ପ୍ରବେଶ କରି ବିଶେଷ ସାଧନ ଅବଲମ୍ବନ
 କରିବାକୁ ହେବ — ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗକରି ସାହୁତ୍ୟର ସେବା
 କରିବାକୁ ହେବ । କେବଳ ଏତିକି ନୁହେଁ । ନାନା ଉପାୟରେ

ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ସାହିତ୍ୟରତ୍ନ ଅତୀତ ପ୍ରେମରତ୍ନକୁ ହେବ
—ଅମୃତାନନ୍ଦର ପ୍ରାଣର ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପର ସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରାଣରେ
ପ୍ରଦେଶ ନିରାଶରାକୁ ହେବ । ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ବଦ୍ବ
ଭାବ, ଦୁଃଖ ଓ ଦୋଷ ଉଦ୍ଧାରଣ ଅପ୍ରତିହତ ଅର୍ଥପଦ୍ୟ
କଳ୍ପଥର, ଅଥଚ ଅମୃତମାନେ ଅବସରହୀନେ ଟିକିଏ ଅଥେ ସାହିତ୍ୟ
ଅଲୋଚନା କରି କହିବ୍ୟ ଶେଷ କରିବୁଁ, ଏହା ନିତ୍ୟ ଲଜ୍ଜା ଓ
ପରାଧାରର ବିଷୟ ।

ଏହି ଅଲୋଚନାସଭା ଉପଯୁକ୍ତ ଶେଷରେ ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇ-
ଅଛି—ନର୍ମାଲ୍‌ସ୍କୁଲ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାଳୟ, ଏହାର
ଛାତ୍ରମାନେ ଉତ୍କଳଭୂମିର ନାନାସ୍ଥାନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯିବେ ।
ସେମାନେ ଯେବେ ସାହିତ୍ୟସେବାର ଉତ୍କଳ ଭାବ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ
ପ୍ରାଣରେ ପୋଷଣକରି ସ୍ବୀୟ ସ୍ବୀୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନରେ ତପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି,
ତାହାହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ବାରା ଦେଶର ଅଶେଷ କଲ୍ୟାଣ ସାଧିତ
ହୋଇପାରିବ—ସେମାନେ ନିଜେ ସାହିତ୍ୟସେବା କରି ଜୀବନ
କୃତାର୍ଥ କରିପାରିବେ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଶତ ଶତ ପ୍ରାଣରେ ସାହିତ୍ୟସେବାର
ଭାବ ଜାଗ୍ରତ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବେ ।

—X X X X

ଅମୃତାନନ୍ଦ ଦେଶରେ ଏପରି ମୃତଭାବ କାହିଁକି ? ଏକଶେ
ଅମୃତମାନେ ଯେବେ ନିଜ ନିଜ ଜ୍ଞାନତା ସୁରଣ କରି ଜାଗ୍ରତ ହେଉଁ,
ଉତ୍କଳ ଓ ମାର୍ଜିତ ରୂପର ଅନୁସରଣ କରି, ଉତ୍କଳ ସହକାରେ
ଅଲୋଚନାର ଶେଷ ବିସ୍ତାରିତ କରୁଁ, ତାହାହେଲେ ଦେଶରେ
ଅଲୋଚନା ମଧ୍ୟରେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ମୁଖ୍ୟତା ପରିବର୍ତ୍ତିତ
ହୋଇଯିବ—ଜୀବନସ୍ରୋତ ଖରବର ବେଗରେ ସମଗ୍ର ଉତ୍କଳ-

ଭୂମିରେ ପ୍ରବାହିତ ହେବ—ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କର ଜାତୀୟ ଗୌରବ ବହୁ
ପରମାଣରେ ବଢ଼ିତ ହୋଇଯିବ । ନଚ୍ଛୁବା ବର୍ତ୍ତମାନର ମୃଦୁମନ୍ଦ
ଚେତନା ସଥାର୍ଥ ସାହିତ୍ୟ ଫରଠକ ଏକପ୍ରକାର ଅସୁସ୍ଥ । ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ
ସିଂହା ଲଭ କରି, ଭଲତ ଜାତିମାନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟକଣ୍ଠର ସଫର୍ଷନ
କରି ଅଜି ଯେବେ କେହି କେହି ମନେ କରନ୍ତି ଯେ, ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କର
ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ଅଥବା ଏ ତାତତ୍ଵ ଅମ୍ବୁମାନେ ଯାହା କରୁଅଛୁ
ତାହାହିଁ ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଯଥେଷ୍ଟ, ତାହାହେଲେ ସେ ନିତାନ୍ତ
ଭ୍ରାନ୍ତ—ତାଙ୍କର ସେ ଭାବ ଅଳ୍ପ କଲ୍ଲନା ମାତ୍ର । ଶିଶୁର ଦେଶକୁ
ଅମ୍ବୁମାନଙ୍କର ସୁଖର ନିଦ୍ରା ଓ ମୋହର ଅବସରତା ଦୂର ହେଉ,
ଅମ୍ବୁମାନେ ଜୀବନର ଉଚ୍ଚ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟମୂର୍ଖମ କରି ଜାଗ୍ରତ ଓ
ସଞ୍ଜୀବିତ ହେଉ ।

୯

(କଟକ ଆଲୋଚନା ସଭାର ଚୂଷା
ସାମ୍ବାରକ ଅବବେଶନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ
ବକ୍ତୃତାର ସାରାଂଶ—୧୩୦୪ ସାଲ)

ଅଭିଭାଷଣ

(ଶ୍ରୀଗୋପାଳ ଚନ୍ଦ୍ର ପ୍ରହରାଜ)

ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ନମସ୍ୟ ସଭାପତି, ସଭ୍ୟବୃନ୍ଦ ଓ
ଭ୍ରାତୃମଣ୍ଡଳ,

ଅଳ୍ପ ଅପଣମାନେ ଏହି ଅଧିବେଶନରେ ମତେ ସଭାପତି
ଅସନ ମାଡ଼ିବାକୁ ଅନେକ ଦେବାରୁ ମୁଁ ଭୟା ନିତମସ୍ତକରେ
ଗ୍ରହଣ କରୁଅଛି । ମୋର ଏ ଭାର ଗ୍ରହଣ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟତା ବା
ଅଯୋଗ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗୁଡ଼ିଏ କଥା କଥା ଅପଣମାନଙ୍କ ଛମୁରେ
ପେଟ କରି ମୋ ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରଘଟ କରିବାକୁ ମୋ ମନ ଯାଉ ନାହିଁ ।
ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଗଭୀର ଚିନ୍ତା ଓ ଗବେଷଣା ଏବଂ
ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରବନ୍ଧ ଅପଣମାନଙ୍କୁ ଶୁଣାଇବାକୁ ମୋର ଯୋଗ୍ୟତା
ନାହିଁ ।

“ଉତ୍କଳ-କମଳା-ବିଳାସ-ଦୀର୍ଘିକା,
ମରାଳ-ମାଳିନୀ-ମାଳମୂ-ଚିଲିକା ।”

ମଧ୍ୟସ୍ଥ

‘କାଳିଜାଲଗଣ୍ଡେ ପଡ଼ିଲେ ନଉବା
ହଲପଟା ପାଇଁ ଥାଏ ଯହିଁ ଦବା ।’

ଏପରି ଗଭୀର ଓ ଶ୍ଵପତ୍ସଙ୍କୁଳ ଗଣ୍ଡରେ ଭ୍ରମ ପାଲଟାଯିବ,
ଦିବ୍ୟସିନ୍ଦୁ ବାହାନଳୀୟ, ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ ପଶ୍ଚିମୁକବାଟଙ୍କ ପରି ଯୋଧୀ
ନାଉରମାନଙ୍କ ଅକଲ ଗୁମ୍ ହୋଇ ଯାଏ, ଏହି କାଳିଜାଲ
ଂଶରେ ସନ୍ନିଅକୁ ବାହାଣିକାରୀ ପଦରେ ବରଣ କରି ଯେବେ

ଦୀର୍ଘ ଦେହ ସମସ୍ତ ଅଭିଭାଷଣର କେତେକାଂଶ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା—ସ ।

ମହି ଗଣ୍ଡରେ ହଲପଟା ହେବ, ସେଥିପାଇଁ ସାନ୍ତିଆକୁ ଦୋଷ ଦେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ମୋ ଭଳି ଲୋକକୁ ଉତ୍ତଳ ସାହୁକ୍ୟ-ସମାଜର କାର୍ଯ୍ୟିକ ଅଧିକେଶନରେ ଅପଣମାନେ ମଙ୍ଗଧର କରି ବସାଇଲେ ଓ ମୋହର ଉପରେ ସୁନା ବଳସ ଜାଲ ଦେଲେ—ଏପରି କରି ଅପଣମାନେ ସମାଜର ଓ ସାହୁକ୍ୟକୁ ବି ଉପକାରଣୀ କଲେ, ତାହା ଅପଣମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଓ ମୋ କସରତ୍ତ୍ୱେ ଦେଖିବେ, ଶୁଣିବେ ଓ ପଢ଼ିବେ, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଠକିବେ; କିନ୍ତୁ ଏଡ଼େ ଶଯ୍ୟାରେ ଓ ଶୁଦ୍ଧିକର ଗନ୍ଧ ଚକିଆ ଲୁଗା ମିଶ୍ରଣରେ ମୋ ନାଆଁଟା ଉତ୍ତଳର ସମ୍ବାଦପତ୍ର ମହଲରେ ବାଜି ଯିବ, ଏହି ପ୍ରଲୋଭନକୁ ମୁଁ ଏଡ଼ି ନ ପାରି ଅପଣମାନଙ୍କ ଅଦେଶ ପାଳନ କରିଅଛି । ଅଶା କରେ ଅପଣମାନେ ମୋର ଏ ଦୁର୍ବଳତାକୁ ମାର୍ଜନା କରିବେ । ମୁଁ ଅପଣମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ସାନ ଭାଇ, ମତେ ଅଦେଶ ଦେବାରୁ ମୁଁ ଏଠାରେ ବସିଅଛି । ମୁଁ ଯାହା କହୁଅଛି, ତାହା ଅପଣମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଦେଶକୁ ନିବେଦନ କରୁଅଛି, ଚୈତ୍ତବ୍ୟ ସମା କରିବେ ।

ଚଉଁଥାନ ସଭା ସମିତିରେ, ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ, ହାଟ ଚାଟରେ ଗୋଟାଏ ତୁଅ ଅମ ମୁହଁରେ ଶୁଣାଯାଏ । “ଅମର ପୂର୍ବପୁରୁଷେ ଭୁବନେଶ୍ୱର, ବୋଣାର୍କ ଅଦର ଶ୍ରଦ୍ଧା ଓ କଳାପୁର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ଦରମାନ ଗଢ଼ିଥିଲେ । ଅମର ପୂର୍ବପୁରୁଷେ ଚିତିଦେହାଶିଳାସ, ତିଶୋରା ଚମ୍ପୂ, ଭାଷା ରାମାୟଣ, ଭାଷା ମହାଭାରତ, ଭାଷା ଭଗବତ ଅଦି ରଚନା କରୁଥିଲେ । ଅମର ପୂର୍ବପୁରୁଷେ ଦେଶ ଦେଶୀନ୍ଦ୍ରରେ ବଣିଜ ବେପାର କରି ସାତ ସମୁଦ୍ର ଲଙ୍କା ପାର ହୋଇ ଅମର ହାତଶାଳରେ, ଅମର ଅସ୍ତ୍ରାବଳୀରେ ହାତୀ ଘୋଡ଼ା ସୁଜିଉଥିଲେ ।

ଅମର . ପୂର୍ବପୁରୁଷେ ହିମାଳୟଠାରୁ କୁମାରବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ
 ବିସ୍ତାର କରି ଭାରତର ଗୁରୁ ଖୁଣ୍ଟରେ ବାମା ପୋତିଥିଲେ । ଅମର
 ବଡ଼ ବଡ଼ କେଶରୀରକ, ମାନସିକ; ସାମାଜିକ, ରାଜନୀତିକ, ସାହିତ୍ୟିକ
 ଐତିହାସିକ, ପାଞ୍ଜିବିଦ୍, ଇତ୍ୟାଦି ସବୁପ୍ରକାର ଜ୍ଞାନର କର ନାହିଁ କରିଥିଲେ ।
 ଅମେ ଦ୍ଵାବର ଜଥାରି ଜଥାବସ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ କାଏମ୍ ମୁକାଏମ୍
 ହୁଲାରିଲେ ଅଟୁ । ଅତଏବ ଅମେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବଡ଼ ଓ ଶାନ୍ଦାନ
 ଲାଭ । ଏ ସବୁ ତୁମ୍ଭ ଶୁଣି ମୁଁ ମନରେ ପାଶେ ଯେ, କପୁର ତ
 ଗଲଣି, ତୁଛା କନାଟାକୁ ନିଜେ ଶୁଦ୍ଧି ଓ ମର ନାକରେ ଗୁଞ୍ଜି ଅଜ
 କେତେକାଳ ଅମେ ଏ ଟେକକୁ ବିଜାୟ ରଖିବା ଓ ଅମ ଶାନ୍ଦାନୀ
 ଜାହାରି କରିବା ? ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ତା ପିତୃପିତାମହଙ୍କ ଗଚ୍ଛିତ ଧନକୁ
 ଏ ସଂସାରରେ ଯେତେ ଖେଳାଇ ଯେତେ ଧୋଇ ଶୁଖାଇ କାମରେ
 ଲଗାଇ ପାରେ, ସେ ସିନା ସେତକ ପାରିଲାତ ପୁଅ; ଦେଖିଲା
 ବେଳକୁ ମୋ ପେଟକୁ ଦାନା ନାହିଁ କି ପିଠିକି କନା ନାହିଁ, ଅମେ
 ବୀର ଶ୍ରୀ ଗଜପତି ଗଡ଼ଡ଼େଶ୍ଵର ନନକୋଟି କଣ୍ଠିଟି କଳବଗେଶ୍ଵର
 ବାସୁଦେବର ମହାବଳାଧିପତିଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠାପ୍ରାପ୍ତ ରାଜଗୁରୁ
 ସାମନ୍ତ ଅଶନାତିଙ୍କ ପଶନାତିଙ୍କ ସାକ୍ଷିତ ଭାବ ! ଏହି ଅଲଗା
 ବାଲିକିରେ କେତେ ଦାନ ଗୁଜ୍ଞବନ ଚଳିବ ? ନିଜ ଜାତିର ପ୍ରାଚୀନ
 ବିଭବ, ପ୍ରାଚୀନ ଗୌରବ, ପ୍ରାଚୀନ କୀର୍ତ୍ତି, ପ୍ରାଚୀନ କରମତ
 ସମ୍ମୁଖରେ ଗର୍ବ ଅନୁଭବ କରିବାର ମନୁଷ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ସ୍ଵାଭାବିକ,
 କିନ୍ତୁ ସେହି ଗର୍ବ ଅନୁଭୂତି ଯେବେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଜ୍ଞାନତମାର୍ଗରେ
 ଅଗ୍ରସର କରିବ ନ ପାରିଲା, ତେବେ ସେହି ଅଗ୍ରସର ବିଭବ
 ଧାର କେତେ, ନ ଆଉଁ କେତେ ? ଅମର ଅତ୍ତ ସବୁ ବିଭବ ଓ
 ପ୍ରାଚୀନ ସମ୍ପଦ ସମ୍ମୁଖରେ ଏଠାରେ ଅଲେଟନା କରିବାର ଅବସର
 ନୁହେଁ । ଚିକିତ୍ସାଳରେ ଡେଇଁନାଳ ଚିନ୍ତା ନ କରି ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ

ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପଦେ ଅଧେ ଅପଣମାନଙ୍କ ଗୁମୁରେ ନିବେଦନ କରିବି,
ଶୁଣିବାକୁ ସାବଧାନ ମଣିମା !

ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଭ୍ରାନ୍ତଶେଷରେ
ଯେଉଁ ଭଲଭାବେଷ୍ଟା ଓ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଯେଉଁ ଗୁଣସ୍ୱ
ପ୍ରମାଣମାନ ଦେଖୁଥାଉଁ, ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଓ ଭ୍ରାନ୍ତଶେଷରେ ତାହା
କି ପରିମାଣରେ ଅମ ଅସିରେ ପଡ଼ୁଅଛି, ଏହା ଦେଖିବାର କଥା ।

ବଙ୍ଗଳା, ଦୁଇ, ଗୁଜରାଟୀ, ମରହଟ୍ଟା ଅଦି ଭ୍ରାନ୍ତ ଓଡ଼ିଆ
ଭାଷା ପରି ସମ୍ବନ୍ଧରୁ ମାଗଧୀ ପ୍ରକୃତ ବାଟେ ଅସିଅଛି । ଭୈରବୀ,
ଭାମିନୀ, ମାଳସୀ, କାଳାହୀ ଅଦି ଭ୍ରାନ୍ତମାନ ବହୁ ପରିମାଣରେ
ସମ୍ବନ୍ଧଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ । ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଭ୍ରାନ୍ତ ଅରବୀ ଓ ପାରସୀ ଭ୍ରାନ୍ତରୁ
ଅସିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ବହୁ ପରିମାଣରେ ସମ୍ବନ୍ଧଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ।
ଏତଦେକ ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଭ୍ରାନ୍ତ ଓ ସାହିତ୍ୟମାନ
ଏକା ଘରେ ବଢ଼ିବା ପିଲାଙ୍କ ପରି । ଅମ ପ୍ରତିବେଶୀ ଭ୍ରାନ୍ତମାନଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଓଡ଼ିଆ ଭ୍ରାନ୍ତ ଭୂଳନାରେ ନବ୍ୟ । ପଣ୍ଡିତମାନେ
କଲ୍ୟାଣ କରନ୍ତି ଯେ, ଶ୍ରୀଷ୍ଠ ଦୃଶ୍ୟ ଶବ୍ଦାଦି ବେଳକୁ ଓଡ଼ିଆ ଭ୍ରାନ୍ତ
ମାଗଧୀ ପ୍ରାକୃତଠାରୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭ୍ରାନ୍ତରୂପେ ଚଳିଥିବା ଓ ସେହି ଯୁଗରେ
ଅଧୁନିକ ଅନେକ ଭ୍ରାନ୍ତ ଚଳୁଥିବାର ଗଢ଼ି ସୁଦ୍ଧା ବାରି ହୋଇପାରୁ
ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ଭ୍ରାନ୍ତ ଓ ସାହିତ୍ୟମାନ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେଉଁପରି
ଭଲଭାବରେ ଅଗ୍ରରେ ହେଉଅଛନ୍ତି, ତହିଁର ଭୂଳନାରେ ଓଡ଼ିଆ
ଭ୍ରାନ୍ତ ଓ ସାହିତ୍ୟ ସାଧାରଣରେ ପଡ଼ୁଅଛି ବୋଲି ବାରି ହୋଇ
ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ । ଭ୍ରାନ୍ତ ଓ ସାହିତ୍ୟର ଭଲଭାବ
ଅମେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ଓ ସମସ୍ତ ଭାବରେ କଥା କରୁଥାଉଁ,

ଏହାହିଁ ସମସ୍ତେ ହିସାବ କରୁବା ଉଚିତ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କୃତାୟ ଓ ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥାବଦ୍ଧ ଯେଉଁ ଭାଷା ମାତାପି ପ୍ରାକୃତଠାରୁ ପ୍ରଥମ ଅବିକାଶିତ ଧାରଣା କରି ‘ବିଭାଷା’ ଅନ୍ୟା ପାଇଥିଲା ଓ ଗୀତପରିଚାଳକ ହୁଏନସାଁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଯେଉଁ ସ୍ୱଳ୍ପେ ଭାଷା ଚିହ୍ନିଥିଲେ, ସେ ଭାଷା ଅନ୍ୟ ହଳେତ ଭାଷାୟ ଭାଷାମାନଙ୍କ ତୁଳନାରେ ୧୫୦୦ ବର୍ଷ ପରେ ଚର୍ଚ୍ଚିତମାନ ଅନୁନତ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଅଛି—ଏହା ଭାବିଲେ ମନରେ ଯୋଗ୍ୟ ଜାତ ହୁଏ ।

ଉତ୍କଳଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳ ରାଜନୈତିକ ଘଟଣାକ୍ରମେ ଚର୍ଚ୍ଚିତମାନ ବଙ୍ଗ, ବିହାର, ମାଦ୍ରାଜ ଓ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ଏପରି ଗୁରୁଗୋଷ୍ଠି ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଦେଶରେ ଶାସନାଧୀନ । ଏପରି ଅଙ୍ଗଭେଦଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଜାତୀୟ ଉନ୍ନତ ଓ ବୃଜନୈତିକ ମଙ୍ଗଳ କେତେଦୂର ହୋଇଅଛି, ଏହୁ ଅବସ୍ଥା ରହିଲେ କେତେଦୂର ମଙ୍ଗଳ ହେବ ତା ଅଲୋଚନା କେବାର ଏଠାରେ ଅବସର ନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ମେଘ ଘେଉଡ଼ିଆ ଅନ୍ଧାର କିର୍କିଟ୍ ଶିଶିରରେ ବୃଷକ ବିଜୁଳି ପରି ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ଅଲେକରେଣା ଅମ ଅଞ୍ଜରେ ପଡ଼ିଅଛି । ଭୁଲ ଭୁଲ ପ୍ରଦେଶବାସୀ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ (dominant) କାଳ୍ପନିକ ଭାଷାର ଗୁମ୍ଫା ଓ ପ୍ରଭାବରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଦୈନିକ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ବଢ଼ିଅଛି, ଏହା ଭାବିଲେ ହୁଏତ ସେବାକୁ ହୁଏ । ସମ୍ଭୂତ ଓ ଭୁବନୀ ଭାଷାର ପ୍ରତିଦ୍ୱେ-ବହୁଳତା ସେହି ସେହି ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟର କ୍ରିକାଶ ପକ୍ଷରେ ବିଶେଷ ସାହାଯ୍ୟ କରିଅଛି । ଯେଉଁ ଭାଷା ଗୋଟିଏ ଦେକୁ ଯେତେ ବେଶୀ ଭୁଲ ଭୁଲ ପ୍ରତିଦ୍ୱେଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ, ସେ ଭାଷା-ସାହିତ୍ୟ ମୁଖ୍ୟତା ବେଶୀ ବିକଶିତ ହେବାର ସୁବିଧା ପାଏ ।

ଏହି ପ୍ରକଳ୍ପବସ୍ତୁ ଯୋଗୁଁ ଉତ୍ପନ୍ନବ୍ରତ, କବିତ୍ୱ, ଅଭିମନ୍ୟୁ
 ଅଦି ବିବିଧ ଗୁଣମାନ ରଚନା କରି ପାରିଥିଲେ । ମୋଗଲବଳରେ
 ପ୍ରକଳିତ ଗୋଟିଏ ଶବ୍ଦ ଗଡ଼ଜାତ, ସମ୍ବଲପୁର, ମେଦିନୀପୁର,
 ଗଞ୍ଜାମ, ସିଂହଭୂମ, ବସ୍ତରରେ ପ୍ରତିବେଶୀ ଭାଷାମାନଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ରକ ଓ
 ପ୍ରଭାବରେ ଓ ଜଳବାୟୁର ଫଳରେ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ନାମ ଓ ଉଚ୍ଚାରଣ
 ପାରିଣ କରିଅଛି । ଏପରି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଅନୁସାରେ ଭେଦ ଓ ସଂଗ୍ରହ
 କରି ପାରିଲେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଶବ୍ଦବସ୍ତୁ ଭାରତର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ
 ଜାତିର ଭାଷାମାନଙ୍କରେ (Vernacular) ମିଳିବ ନାହିଁ ବୋଲି
 ଘୋର ଧାରଣା । ଏହି ପ୍ରକଳ୍ପମାନଙ୍କୁ Dialect ବା
 Provincialism (ଦେଶରେ ଫାକ୍ ଗାନ୍ଧିଲି ଭାଷା) କହି ଉଡ଼ାର
 ଦେଲେ ଜଳିବ ନାହିଁ । ଯଦି ଅସ୍ଥିର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶରେ ବ୍ୟବହାର
 ଶବ୍ଦର ବିଭିନ୍ନ ରୂପକୁ Dialect ଅର୍ଥାତ୍ ଦିଅଯାଇ ପାରେ; କିନ୍ତୁ
 ସେହି ଶବ୍ଦଟି ଅନ୍ୟ ପ୍ରତିବେଶୀ ଭାଷାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ଯେଉଁ
 ଅବାର ପାରିଣ କରେ, ତାକୁ Provincialism ବା Dialect
 ନ କହି ଏକ ଶବ୍ଦର ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକଳ୍ପ ବୋଲିବାକୁ ସଙ୍ଗତ ।

କଟକ ପ୍ରକଳିତ ଭାଷାକୁ ଅଦୃଶ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା (standard
 language) ବୋଲି ଧରି ନେଇ ଅନ୍ୟ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀ ଅଞ୍ଚଳର
 ଭାଷାକୁ (provincial) ଦେଶୀ-ଗ୍ରାମ୍ୟଜନିତ ଓ ସାହିତ୍ୟରେ
 ଅବ୍ୟବହାରୀ ଭାଷା ବୋଲି ଭୁଲ୍ଲଭାର ଦେବାଦ୍ୱାରା ଅମେ ଭାଷାର
 ଉପକାର କରୁଥାନ୍ତି କି ଅନିଷ୍ଟ କରୁଥାନ୍ତି, ତାହା ଆପଣମାନେ ଅବେଷ୍ଟିତ
 ଭାବରେ ଭାବନ୍ତୁ । ଏଠାରେ ଉଦାହରଣ ଦେଇ ଏ କଥା ବୁଝାଇବାକୁ
 ମୋର ବେଳ ନାହିଁ, କି ଆପଣମାନଙ୍କ ଧ୍ୟେୟ ରହିବ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ
 ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ୧୫ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଏ ବିଷୟ ସ୍ପେଷିକ ସମ୍ମାନ କରିଅଛି,

ସେତକ ମୋର ମନରେ ଏ ଦୃଢ଼ ଆରଣ୍ୟ ଦୃଢ଼ତର ହୋଇଅଛି ଯେ ମଧ୍ୟସ୍ତଦେଶ, ବୁଝ, ଶ୍ରେଷ୍ଠନାଗପୁର, ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଅଫ ଅଞ୍ଚଳରେ ବାସ କରୁଥିବା ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ବ୍ୟବହୃତ ଶବ୍ଦମାନ ସଂଗ୍ରହ କରି ତାହା ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଅବସର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ଭାବରେ ଅନ୍ୟ କିଛି ଭାଷାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା ଅବସରରେ ନ ଦେଖି ଅନ୍ତରା ଏକାଦଶରେ ବସାଇ ପାରିବେ । ଅତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଚାରଭାଷୀ ବିଚାର ଅଞ୍ଚଳରେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କଦ୍ୱାରା କଥିତ ଶବ୍ଦମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବିସ୍ତାରିତ କେତୋଷ ସଂଗ୍ରହ ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଗୋଟିଏ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭିଧାନ ନାହିଁ । (ଶ୍ରୋତବୁଦ୍ଧ ! ମୋର ଏ ବାକ୍ୟକୁ ମୋ ସଙ୍କଳିତ ଅଭିଧାନର ନୋଟିସ ବୋଲି ଧରିବେ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେଉଁ ଅଭିଧାନ ଓ ଶବ୍ଦକୋଷର ଅଭାବ ପ୍ରତି ଅପଣମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରୁଅଛି, ତାହା ମୋ ଭଳି ଜଣେ ପେଟବିଚଳିତ ମୂର୍ଖର କାମ ନୁହେଁ । ଏଥିପାଇଁ ସମଗ୍ର ଜାତିର ସମୂହ ତେଣୁ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ଶାସ୍ତ୍ର ଅଦର୍ଶ ଶବ୍ଦକୋଷର ସଂଗ୍ରହକୁ ମୋ ସଂଗ୍ରହ ଶବ୍ଦମାନ କେତେ ପରିମାଣରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ମାତ୍ର । ଛଡ଼ନ୍ତୁ ସେ କଥା ।)

ଓଡ଼ିଶାର ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରର ନାମା ପାଞ୍ଜିରେ ଯାହାପାଇଁ ବିଦେଶୀୟ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବା ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ସୁଦୃଢ଼ ହୋଇଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ, ଅଥଚ ଅତିପୂର୍ବ ଶତାବ୍ଦୀର ଗୋଟିଏ ଧାରାବାହିକ ଲିପିବଦ୍ଧ ସଂଗ୍ରହ ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ ।

ହରି, ଶ୍ରୀଅରସନ୍, ମନମୋହନ, ଭାଲିଙ୍ଗ, ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର ଅଫ ଅମରପୁର ଓ ସଂଗ୍ରହରେ ବ୍ୟସ୍ତ; କିନ୍ତୁ ଅମର ସେ ଦିଗକୁ

ଯଥୋଚିତ ଦୃଷ୍ଟି ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କର ଯେଉଁ
 ତାଲିକା ହସ୍ତର ସାହେବ ଓ କାଲିକତାର ଅସିଅଟିକ ସୋସାଇଟି,
 ଫଗ୍ରହ କର ଯାଇଅଛନ୍ତି, ସେଥିରୁ ଅଧିକାଂଶ ପୁସ୍ତକ ଅମେ ସଂଗ୍ରହ
 କରି ପାରି ନ ଥାନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ଶତ ଶତ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ସଂଗୃହୀତ
 ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧର ରତ୍ନସେପ, ବାଲୁଣ, ଜର୍ମାନୀ ଅଦି ଦେଶରେ ସାଧାରଣ
 ପୁସ୍ତକାଗାରରେ ସାବିତା ହେଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ଶବ୍ଦର ରଖିବାକୁ ଅମକୁ
 ସମୟ ନାହିଁ । ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦୀ, ତେଲଗୁ, ତାମିଲ, ମରହଟ୍ଟୀ, ଗୁଜରାଟୀ
 ଅଦି ଭାଷାର ପଣ୍ଡିତମାନେ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ, ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ପ୍ରାଚ୍ୟ ବିଜ୍ଞାନର
 ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଶାଖାମାନ ଅଲୋଚନା କରି ସହସ୍ର ସହସ୍ର ପାରାଭାଷିକ
 ଶବ୍ଦମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିଜ ନିଜ ଭାଷାକୁ ପୃଷ୍ଠ ଓ ମାର୍ଜିତ କରିବାରେ
 ଲାଗିଅଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଅମର ତଥ୍ୟ ପହଞ୍ଚି ଶୁଣୁ ନାହିଁ । ଅଜ ସବୁ
 ଅଭାବ ଦେଖିବା ଥାଉ, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଗଣିତ ବ୍ୟାକରଣ ଅବଧୂ
 ହୋଇ ପାରି ନାହିଁ । ସମ୍ଭୂତ ବ୍ୟାକରଣ ପଦ୍ଧତି ଅମେ ଓଡ଼ିଆ
 ବ୍ୟାକରଣରେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଲଭି କରୁଥାନ୍ତି । ଯୋଗଶାସ୍ତ୍ର ଓ ଯୋଗ-
 ସାଧନକୁ ଅପାମର ସାଧାରଣଙ୍କ ବୋଧଗମ୍ୟ କରିବା ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମ ଓ
 ହିନ୍ଦୁ ଦର୍ଶନ ସଙ୍ଗେ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ଓ ଦର୍ଶନର ସମନ୍ୱୟରେ ଯୋଗ-
 ସାଧନାମାର୍ଗକୁ ସାଧାରଣଙ୍କର ସୁଗମ କରିବା ବିଷୟରେ ଓଡ଼ିଆ
 ସାଧକମାନେ (ଯଥା:—ଅନ୍ତ୍ୟାତ୍ମାନନ୍ଦ, ଚଳରାମ, ଯଶୋବନ୍ତ, ଦ୍ୱାରକା
 ଦାସ) ଯେତେଦୂର ଚୁଚକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ,
 ଭାରତର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଅଧୁନିକ ଜାତି ତାହା ପାରି ନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁ
 ଓ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ସମନ୍ୱୟ ସାଧନ କରି ବଡ଼ ଦେଉଳରେ ବଡ଼
 ଠାକୁରଙ୍କୁ ସମଗ୍ର ଭାରତୀୟ ହିନ୍ଦୁଙ୍କର କୋଠ ଦିଅଁ କରିବାକୁ
 ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ମୁଣ୍ଡସ୍ଥର କାହାରଥିବ ଓ ଅଜକୁ ହଜାରେ ବର୍ଷ ହେବ
 “ବଡ଼ ଦେଉଳରେ ବସିଛି କାଳିଆ ଟେକ ଦେଇଦୁଇ ବାହୁକୁ,

ପାପୀ ତାପୀ ଜନମାନଙ୍କୁ ଠାରୁ ଯେଉଁ ନ କର କାହାକୁ ।”
 ଭୀଷଣର ପର ଅଧ୍ୟାତ୍ମିକ ରହସ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ସଦ୍‌ଜନବୋଧ
 କରିବାରେ ଜଟିଳାଧିକ ଯେଉଁ ଭାଷାର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇଅଛନ୍ତି, ତାହା
 ଭାଷାରେ ଓ ଅରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ଭାଷାବଦକୁ ଦାସଙ୍କ ଭାଷାବଦ ସଙ୍ଗେ
 ମୁକାବିଲା କରି ଦେଖିଲେ ପ୍ରମୁଖରୂପ ହେବାକୁ ହୁଏ । ଧରାକୋଟର
 ରାଜା କୃଷ୍ଣ ସିଂହ ପ୍ରକାଶ ମହାଭାରତ ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ଓ ବିଶେଷତଃ ଭଗବତ୍-
 ଗୀତାକୁ ଓଡ଼ିଆ ପଦ୍ୟରେ ଯେଉଁପରି ସରସ ଓ ସୁଲଳିତ କରିଅଛନ୍ତି,
 ତାହା ମୁଅଜା କଲେ ମନ ଉଡ଼ୁଅଛି ହୋଇ ଉଠେ ।
 ନବିତାରେ ଉପେନ୍ଦ୍ର, ଅଭିମନ୍ୟୁ, ପୁରାଣ ଅନୁବାଦରେ
 କୃଷ୍ଣ ସିଂହ, ଜଳୋଥ, ବଳରାମ, ବିଶ୍ଵନାଥ ଶୁଣିଆ, ହଳଧର
 ଅଦି, ସଙ୍ଗୀତରେ ଭଞ୍ଜ ଓ କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ, ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ,
 ବନମାଳୀ ଅଦି, ଭକ୍ତି ଓ ପ୍ରେମ ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ରୂପକ, ଦାନକୃଷ୍ଣ,
 ଭକ୍ତଚରଣ, ରାମ ଦାସ, ଭ୍ରମ ଭୋଗ, ଦ୍ଵାରକା ଅଦି ଯେଉଁ କୃତିତ୍ଵ
 ଓ କବିତ୍ଵ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି, ତାହା ଯେ କୌଣସି ଉଲ୍ଲେଖ ସାହୃଦ୍ୟ
 ପକ୍ଷରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଗୌରବର ବିଷୟ ହୋଇଥାନ୍ତା । ଏଗୁଡ଼ିକ ଅମ
 ବାପା ବଡ଼ବାପାଙ୍କ ଅମଳରେ ପେଡ଼ିଲୁଗା ଓ ସିକୁକସାଇତା
 ପାଟକନାଗୁଡ଼ିଆ ରତ୍ନ ବୋଲି ମୁହଁରେ ଅସ୍ଥାନନ କରି କିଛି ଫଳ
 ନାହିଁ । ଏକଦଗରେ ଯେଉଁଠିକି ଏ ସବୁର ଅଥବା ପ୍ରଶଂସା, ଅନ୍ୟ
 ଦିଗରେ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କର ଅଥବା ନିନ୍ଦା କରିବା ରୋଗ ମଧ୍ୟ
 ନବ୍ୟ ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ଘୋଟିଅଛି । ପ୍ରାଚୀନ ସାହୃଦ୍ୟ କ୍ରିଷ୍ଣର ଓ ଅଶ୍ଵିନିଦା-
 ପୂର୍ଣ୍ଣିବୋଲି ଏହାକୁ ଶତେଦମ୍ ଦ୍ରୀପାନ୍ତରିତ କରିବାକୁ ସବୁ ଦେବା
 ଲେବେ ଅମ ପାଠୁଅଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାରିଲ ନୁହନ୍ତି । ସେ କାଳର ଉଚ୍ଚ,
 ସେକାଳର ରୁନାଗୁରୁରା, ସେକାଳର ଲେକରରା ଓ ସିଂହା ଦାସା
 ପ୍ରଭୃତି ଦୃଷ୍ଟି ନ କରି ଏପରି ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା ସମୀଚୀନ ନୁହେଁ ।

ଉଦାହରଣସ୍ବରୂପ ଦେଖାଯାଉ ଯେ ଯେଉଁ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟକୁ ଖଜରଦାରେ ମାଡ଼ିବାକୁ ପରାମର୍ଶ ଦେବାପାଇଁ ଅମେ ଦ୍ଵିଧା ହୋଇ କର୍ମ ନାହିଁ, ତହିଁ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକଶ୍ରୀ ଗ୍ରନ୍ଥ ପୋଥି ସଙ୍ଗେ ଅମର ମୁଦ୍ରାକାଳ ବା ଚନ୍ଦ୍ରା ପରଚୟ ଅଛି ? ଯେଉଁମାନେ ଯାହା ପ୍ରାଚୀନ ଭାଷା ଦେୟ ଓବର୍ଜନୀୟ ବୋଲି ରାଏ ଦିଅନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସ୍ବୟରୁ କେତେ ଜଣ ମୂଢ଼ମତା ସମାଲୋଚକ ଓ ଭ୍ରଷାବିଜ୍ଞାନ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ଅଧ୍ୟୟନ କରିଅଛନ୍ତି ? କେବଳ ‘ହୋ’ ରେ ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ଭୂଅ ଧରଣା ଭାବ ସଜ କଥା—ରାଜା ମହାରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଅରମ୍ଭ କରି ସଜ କଥା—ରାଜା ମହାରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଅରମ୍ଭ କରି କୁଟୀରବାସୀ ଗଣା ଭୂଷା, ଧୀର, ବୀର, ବୀର ଜାତି ତେଜ ଗୋଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ବାହୁଣ ପଣ୍ଡିତଙ୍କଠାରୁ ଅରମ୍ଭ କରି ଅନ୍ତଃପୁର-ବାସିନୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯେଉଁ ଭ୍ରଷା ଅମୂଲ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥମାନ ରଚନା କରି ଯାଇ ଅଛନ୍ତି, ସେହି ଭ୍ରଷା ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବନତି, ଲୁପ୍ତ ଓ ଅବହେଳିତ ହେବାର ଦେଖିଲେ ମନ ଶୋକୋଦ୍ବେଳିତ ହୁଏ ।

ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ସତ୍ୟତା, ସିଦ୍ଧା ଓ ସାହିତ୍ୟମାନଙ୍କ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ ଅସି ଯେବେ ତହିଁର ଅମୃତଯାକ ଅମେ ଲୁଚି ଅଛି ଅମ ଉନ୍ମାଦରେ ସାବଧାନ ନପାରିବା, ତେବେ ସେ ସବୁ ସତ୍ୟତାର ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଅମେ ରୁଗ୍ନ ହେଉଥାଇଁ ବୋଲି କହିବାକୁ ହେବ । ଏ ‘ପର-ଲୁଗା ପିନ୍ଧି ପାତକୁ ପିନ୍ଧି କାମଟା ତୁଲ୍ୟରା ସହଜସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ଏବେ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟାକାଶରେ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ଚଉକ ଉଠାଇ-ଅଛି । ସେ ଚଉକଶ୍ରମାନ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ ସାହିତ୍ୟିକ ଭ୍ରଷା ଓ ଭ୍ରଷଣ କେଉଁଅଡ଼କୁ ଉଡ଼ାଇ ନେଉଅଛି, ତାହା ସାଧାରଣ ପାଠକ ଓ ସିଦ୍ଧିତ ସାଧାରଣ ଠଉରାବରା ଦୁଷ୍ଟର ହେବ ପଡ଼ିଅଛି । ବନ୍ଦୀୟ

କବିଙ୍କର ରସାନ୍ତରାଧିକାରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ଶ୍ରୀମତୀଙ୍କୁ ଅନୁଶୀଳନ
 ଓ ସାଧନ ନ କରି ଓ ବୁଝି ନ ଥାଇ କେବଳ ତାହାର ସ୍ୱର-ଲିପି
 ଓ ଶବ୍ଦଯୋଜନାକୁ କବିର ପକାଇ ତାଙ୍କ ଲେଖାର ଅପାର
 ଅସମ୍ଭବତାକୁ ଅନୁକରଣ କରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ନୂତନତ୍ୱ
 ଅଣିବାର ପ୍ରୟାସ ଅଧୁନିକ ଲେଖକମାନେ କରୁଥିବାର ଦେଖି
 ହେଉଅଛି । ଏଥିପ୍ରକାର ଓଡ଼ିଶାରେ ମହାତ୍ମା ଗାନ୍ଧୀ, ମଦନମୋହନ,
 ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ, ଲଳିତା, ରାଣୀ, ଗୋଷାଳେ, ଦାଦାଭାୟ,
 ତଳତ ଅଦଳର ଓଡ଼ିଶୀପଦେଷ ସମ୍ବରଣ ଓ ଓଡ଼ିଶୀ ଅବତାରମାନେ
 କାହାରିଥିଲେ, ଏବଂ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟା କବି
 ରସାନ୍ତରାଧିକାରୀ ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ତଳି ବହୁତ ପଡ଼ିଲଣି, ସମ୍ଭବତଃ ଦିନ
 କେତେଟାରେ ସେ ତଳିସବୁ ଓଡ଼ିଶାର ଗନ୍ଧାର୍ବ, ଜୋର, ଜଳି
 ଅଦରେ ରୁଅ ହୋଇଯିବ ଓ ସମ୍ଭବତଃ ଅମ ପୁଅ ନାତି ଅମଳକୁ
 ଓଡ଼ିଶା ତମାମ୍ ରସାନ୍ତରାଧିକାରୀ ପରି କବି ସାଲ୍ ସାଲ୍ ହେଲେ
 ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା, ସତ୍ୟତା ଓ ରୁଚି ବିସ୍ତାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରଞ୍ଜି,
 ଯାନକୃଷ୍ଣ, ଅଭିମନ୍ୟୁ, କବିରୂପ ରଚିତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ
 ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ଶକ୍ତି ଅମର ଲେପ ପାଇଅଛି । ଗୁଡ଼ ଓ ସଙ୍ଗୀତ
 ଓଡ଼ିଶାର ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅମ ଭିତରୁ ପଦରପଣ ଏବେ
 ଓଡ଼ିଆ ଗୁଡ଼ ଓ ସଙ୍ଗୀତ ବୋଲି ଶୁଣି ନ ଥାଉଁ । ଗୁରୁଗିଣୀ ଓ
 ସ୍ୱରଲିପିରେ ମଧ୍ୟ ବିଜାତୀୟ ଅନୁକରଣ ପଶିଲଣି । ପ୍ରାଚୀନ ଗୁଡ଼,
 ରୁଚି, ଓ ତଳର ସମ୍ଭାର ଏବଂ ସେମାନ ପରିପାଟୀ କରିବା ପ୍ରୟୋଜନ,
 ଏହି କେତେ ଅସମ୍ଭବତା କର ନ ପାରେ । ଉତ୍କଳର ଗୁଡ଼ିନି କାବ୍ୟ-
 ଶୃଙ୍ଖଳ ଅଧିକାଂଶ ଅନୁକରଣପ୍ରଧାନ ବା Classio ଗୁଡ଼ରେ ତଳା ।
 ଅଧୁନିକ କାବ୍ୟାଦି ରଚିତପ୍ରଧାନ ବା Romantic ଧରଣର ।
 ଏହି ଶେଷୋକ୍ତ ସାହିତ୍ୟ ବୁଝି ପାରିବା କଷ୍ଟକର ଏବଂ ତାହା ଅସୁଦ୍ଧ

କର ସେହି ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବାବ୍ୟାଦି ଲୁଗାଦି ଅନୁର ବାଠିକର ପାଠ ।
 ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଅନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଲେଖାମାନଙ୍କର ପଞ୍ଜା ଅନୁ-
 କରଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ଦୌଷ୍ଟନ୍ତର ଅନୁକୂଳ ହେଉଅଛି
 ମାତ୍ର । ଭବର ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟରେ ବୃଦ୍ଧ ନବ୍ୟ ସାହିତ୍ୟଲେଖକମାନେ
 ଭାଷାର ଅନ୍ତରାଳ ଓ ବେକଣ ପ୍ରତି ଗାଢ଼ର କରୁ ନାହାନ୍ତି, କିନ୍ତୁ
 ଅଜ୍ଞବାଳିର ଅଧିକାଂଶ ଲେଖକ ବେବଳ ଭାଷାର ଅସମ୍ଭବତାକୁ
 ଅନୁକରଣ କରି ବ୍ୟାକରଣ, ସ୍ଵରଲିପି, ଭାଷାର ବିଶିଷ୍ଟ ଶୃତି
 Idiom ପ୍ରତି ଅବହେଳା ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି—ପାଠକ ଚର୍ଚ୍ଚିତେ ‘ଅଭବ’
 ଛଡ଼ା ‘ଭବ’ ଦେଖୁ ନାହିଁ ଓ ଭବର ସ୍ରୋତରେ ଭାସିଯିବାର ଅବକାଶ
 ମଧ୍ୟ ପାଇ ନାହିଁ । ପ୍ରାଚୀନ ଲେଖାରେ ଭାଷାର ଦୃଷ୍ଟି ଥିଲା, ଭବର
 କୃଷ୍ଣତା ନ ଥିଲା । କହିମାନେ ରଜ୍ଜାବର ଭବର ସଦ୍‌ଜନବୋଧ-
 ତାକୁ ଭାଷାର କୃଷ୍ଣତାଦ୍ଵାରା ପୋତି ରଖୁଥିଲେ । ଯେ ପରିଶ୍ରମ କରି
 ଅଭିଧାନ, ବ୍ୟାକରଣ ଓ ଅଳଙ୍କାର ସାହାଯ୍ୟରେ ସେ ଲେଖାରୁ
 ଭାଷା-କୃଷ୍ଣତାରୁପ ଚେତାଛାଡ଼ିବାକୁ କାଢ଼ିପାର ଥିଲେ ଅର୍ଥ ବୁଝି-
 ବାକୁ ସମର୍ଥ ହେଉଥିଲେ, ଭାଷାଜ୍ଞାନ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପଠିତ
 ଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କ ନିଜର ଅଳଙ୍କାର ହେଉଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ
 ହଳୁଅ ହଳ କଲା ବେଳେ, ଶଗଡ଼ିଆ ଶଗଡ଼ ବୋହୁଲବେଳେ
 ବିଳାସୀ ମଜ୍ଜା ମଜ୍ଜିସବେ, ରସିକ ଗାଁ ପୋଖରୀକୂଳରେ,
 କୁଳବଧୂ ଅନ୍ତଃସ୍ଵରରେ ଓ ହିସ୍ ରଜପାଳନା ଓ ସ୍ଵଚ୍ଛେଦନରେ
 ସେ ଗୁଣମାନ ଛୋଲୁଥିଲେ ଏବଂ ସମୟୋଚିତ ରୁଚି
 ଅନୁଯାୟୀ ରସମଧ୍ୟ ଅଲେଖିତ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲେଖା
 ଅବୋଧ ଅସବଦ୍ଧ ଭାଷା ଓ ଭାବାରବଣ ମଧ୍ୟରେ ରହି ସାହିତ୍ୟକୁ
 ବିଚଳାଇ କରୁଅଛି ମାତ୍ର । ଫଳତଃ ଏହା ରଞ୍ଜିତର କୃଷ୍ଣତାର
 ରୂପାନ୍ତର ବୋଲି ସାଧାରଣ ପାଠକ ଭାବୁଅଛି ।

ଜାତୀୟ ସାହିତ୍ୟ ଜାତୀୟ ଭଲକର ମାନସନ୍ଧ । ମୁଁ ଏଥି-
 ପୂର୍ବେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ-ବିଭବ କଥା ସୂଚନା କରିଅଛି;
 କିନ୍ତୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଧରନ୍ତିନିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ । ଯୁଗ ଓ ରୁଚିର
 ପରିବର୍ତ୍ତନ ଅନୁସାରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶ୍ୱସାହିତ୍ୟର ଗତି ପରିବର୍ତ୍ତିତ
 ହୋଇଅଛି । ଅସୁମାନଙ୍କର ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ଭଲ ଭାରତୀୟ ଅନ୍ୟ
 ଅନେକ ପ୍ରାଦେଶିକ ଭାଷାରେ ଅକଣ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ନାହିଁ;
 ଏହା ସତ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ସେହି ସବୁ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶ୍ୱ-
 ସାହିତ୍ୟରେ କେଉଁ ସ୍ଥାନ ପାଇବ, ମୁଁ କହି ପାରୁ ନାହିଁ । ଅବସ୍ଥା
 ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କଲେ, ମନୁଷ୍ୟ ସ୍ଥଳବିଶେଷରେ ଜୟୀ ହୋଇ
 ପାରେ, ମାତ୍ର ଯୁଦ୍ଧର ଗତି ଓ ସ୍ରୋତ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କଲେ
 ପଦେ ପଦେ ଲୁପ୍ତିତ ଓ ଅପମାନିତ ହେବାକୁ ହୁଏ । ତେଣୁ ସାହିତ୍ୟ
 ଯୁଗୋଚିତ ରୁଚିର ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେବା ସଙ୍ଗେ ଚାହିଁନାମୁ । ସାହିତ୍ୟକୁ
 ମହାନୁଭବ ଓ ସୁଗପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ମନୋମାନଙ୍କର ସାରଭୂତ ମନର ଉପ-
 ଚିନ୍ତାମାନ ଧାରଣ କରି ରଖେ । ସେହି ପ୍ରତିବନ୍ଧ ଦେଖିଲେ,
 ଜାତିର ସତ୍ୟତା ଓ ଉଲ୍ଲଟ ସ୍ୱସ୍ୱରୂପେ ଜଣାଯାଏ । ବର୍ତ୍ତମାନ
 ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଏପରି କେତେ ଖଣ୍ଡ ପୁସ୍ତକ ଅଛି, ଯହିଁରେ
 ମହାନୁଭବ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚ ଚିନ୍ତାମାନ ପ୍ରତିବନ୍ଧିତ ହୋଇଅଛି ?
 ଜାତିରେ କେତେଜଣ ମାତ୍ର ମହାନୁଭବ ଉଦାର ମହାପୁରୁଷ ଜନ୍ମ
 ଗ୍ରହଣ କରି 'ସେମାନଙ୍କର' ଅନୁରୂପ ସତ୍ୟକୁ ସାହିତ୍ୟାକାରରେ
 ପ୍ରକାଶ କରିଯାନ୍ତି । ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଧର୍ମ, ନୀତି, ଚରଣବଣ୍ଟ,
 ପରୋପକାର, ତ୍ୟାଗ, ସତ୍ୟ, ସ୍ୱଦେଶ-ପ୍ରେମ ଶକ୍ତିର ଉଚ୍ଚ
 ଚିନ୍ତାମାନ ଏପରି ସୁକୌଶଳରେ ବିନ୍ଦିତ ହୋଇଥାଏ ଯେ, ତଦ୍ୱାରା
 ସାଧାରଣ ଲୋକ-ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ସେହି ଭାବମାନ ପ୍ରବେଶ କରେ
 ଓ ସମାଜ ଓସହି ଭାବରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଉଠେ । ଫଳତଃ

ଏହି କେତେକଟା ମାତ୍ର ଶୁଣିଲୁ । ପୁରୁଷଙ୍କର ଉକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରାମାନ ସମସ୍ତ ଜାତୀୟ ଜୀବନରେ ପ୍ରତିରୂପିତ ହୋଇ ଜାତୀୟ ଜୀବନର ଶେଷକୁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଓ ଗଠିତ କରି ଦିଏ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଉକ୍ତ ଶିକ୍ଷିତ ଅଳ୍ପ ନାହାନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଉକ୍ତ ଜାତୀୟମାନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟଦ୍ୱାରା ଉନ୍ନତ ରହିଅଛି; ଅଥଚ ସେହି ବିଶ୍ୱସାହିତ୍ୟର ଅନୁକରଣରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ଉକ୍ତବାକୁ କାହାର ପ୍ରଚ୍ଛଦ ନାହିଁ, ଏହାହିଁ ଶୋଭାର ବିଷୟ । ଶତାଧିକ ବର୍ଷକାଳୀ ଇଂରାଜ ରାଜତ୍ୱର ସୁଫଳ ଲଭକର ଭାରତର ଅନ୍ୟ ପ୍ରାଦେଶିକ ଭାଷାମାନ ଯେଉଁ ଅଭାବନାୟ ଉକ୍ତ ସାଧନ କରିଅଛି, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ସେଥିରୁ ଏକ ପ୍ରକାର ବଞ୍ଚିତ । ଏଥିର ଏକମାତ୍ର କାରଣ ଅମ ଉକ୍ତ ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କର ଔଦାସୀନ୍ୟ ଓ ଜଡ଼ତା । ଉକ୍ତଶିକ୍ଷା ସାଙ୍ଗ କରୁ ଅପଣା ଦେହରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଦ୍ୱାରକା ଗୁପ୍ତା ଧରୁ ହେଲା ପରେ ଅମେମାନେ ଜୀବନର କ୍ରମ ଉଦ୍ୟାପନ କରି ବୋଲି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ଯେହାର କର୍ମପଦରେ ଓ ଘର କାନ୍ଥ ଧନ୍ଦାରେ ଲଗୁ । କିନ୍ତୁ କାଳେ ସକାଳେ ‘ମା ସ୍ୱରସ୍ୱଜା’ ଅମର ମନେ ପଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ଏକ କଥାରେ କହିବାକୁ ଗଲେ, ମା ସ୍ୱରସ୍ୱଜାଙ୍କର ସେବା ‘ଇତି ଶ୍ରୀ’ ହୁଏ । ମା ସ୍ୱରସ୍ୱଜାଙ୍କ ସେବା ଅର୍ଥରେ ନୀଳେ ଲେଖିବା କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ଲେଖାକୁ ପଢ଼ିବା କିମ୍ବା ସାହିତ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ସାଧନା କରିବା ମୁଁ ବୁଝିଅଛି ।

ସାହିତ୍ୟର ଅଙ୍ଗ ଦୁଇଟି—ଗଦ୍ୟ ଓ ପଦ୍ୟ ।

(୧) ଗଦ୍ୟସାହିତ୍ୟ—ଗଦ୍ୟ କହିବାକୁ ଗଲେ, ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ମାଦଳା ପାଞ୍ଜି, ଗଦ୍ୟ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ରାଜବଂଶଚରଣ ଓ ତାମ୍ରଶାସନ ଓ ସନନ୍ଦ ଇତ୍ୟାଦି ଅନ୍ୟ କିଛି ପ୍ରାଚୀନ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ

ଅମମାନଙ୍କ ହାତୁଡ଼ରେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୃଷ୍ଠ ନାହିଁ । ପ୍ରଥମେ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ସାହିତ୍ୟ ପାଠ୍ୟାୟ ‘ଅଖ୍ୟାନମଞ୍ଜରୀ’ ‘କପୁରଗୁର’ ଆଦି କେତେକ ଜଣ ପୁସ୍ତକ ବିକଳାରୁ ଗ୍ରାସାନ୍ୱିତ ହୋଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଉକ୍ତକବି ମଧୁସୂଦନ ମୌଲିକ ଗଦ୍ୟ ରଚନାର ପ୍ରାରମ୍ଭ କଲେ । ଝୁଲୁର ଗ୍ରନ୍ଥରେ ତାହାଙ୍କର ସ୍ୱଭାବ-ସୂଦର ଓ ଲଳିତ ମନୋହର ଗଦ୍ୟ ରଚନା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଶମତାକୁ ସୂଚନା କରୁ ମାତ୍ର । ଗୌରୀଶଙ୍କର, ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମହାରାଜା ସାର୍ ପ୍ରକଳ ଦେବ, ସମ୍ବାଦପତ୍ର ମୁଖରେ ଗଦ୍ୟ ରଚନା ଚଳାଉଥିଲେ । ତତ୍ପରେ ରାମଶଙ୍କର, ଉମେଶ ସରକାର ଆଦି କେତେ ଶକ୍ତି ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରି ଗଦ୍ୟ ଆଡ଼କୁ ଲେକଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କଲେ, କିନ୍ତୁ ଭ୍ରମ-କାନ୍ତ-ଗୁଣ-ସମନ୍ୱିତ ଗଦ୍ୟ ରଚନାର ସୁଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱନାଥ କର ତାଙ୍କର ବିବିଧ ପ୍ରକରରେ ଏବଂ ଶକ୍ତିରୂପଣ ତାଙ୍କର ଦାସିଣୀତାତ୍ରୟମଣରେ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ; ସ୍ୱର୍ଗୀୟ ମୁଖ୍ୟସ୍ୱରୂପ ରଥ ଏମାନଙ୍କ ପଦାଙ୍କ ଅନୁସରଣ କରି ଗଦ୍ୟ ରଚନାରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିଥିଲେ । ଚନ୍ଦ୍ରମୋହନ ଗଦ୍ୟ ରଚନାଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଯେଉଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସୁନା କରୁଥିଲେ, ତାହା ବନର ମାଳତୀ ପରି ବନରେ ଫୁଟି ଝୁଲୁ । ଏହି ସେହିରେ “ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ” ପତ୍ରିକାର କାର୍ଯ୍ୟ ଓ ଦାବା ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିବାର ଅଧିକାର ଅନ୍ତତଃ ମୋର ନାହିଁ । “ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ”ର ସମ୍ବାଦକ ବିଶ୍ୱନାଥଙ୍କ ଯନ୍ତ୍ରରେ ଓ ଉତ୍କଳରେ ଯେ ଅନେକ ଗଦ୍ୟ ଲେଖକ ଓ କବି ଆଜି ସାହିତ୍ୟିକ ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ଏଥିର ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଆଜି ଆପଣ-ମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ । ପଙ୍କଜମୋହନ ତାଙ୍କର ଗଳ୍ପସ୍ତଳରେ ଗଦ୍ୟ ଲେଖାରେ ‘ବାପା ହେ ବାପା ହେ, ସିତାଙ୍କ ଉପରେ ଭକ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୃତ ଅଛନ୍ତି’ ଏ ଭାଷାର ଯୁଗକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ

କରି ଗଦ୍ୟକୁ ଓଡ଼ିଆର ଦୈନନ୍ଦିନ ବ୍ୟବହୃତ ଭାଷା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରି
 ଅଣିଥିଲେହେଁ ଏ ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଭା “ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ”ରେ
 ‘ଉପାଶ ଅଠଗୁଣ୍ଠ’ରେ ପୁଟି ଉଠିଥିଲା । ପ୍ରକାଶନର ଅନୁ-
 କରଣରେ ତାଙ୍କର ଚେତନାମାନେ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଅତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚଳାଇ
 ଆସୁଥିଲେ । ଉତ୍କଳମଣି ପଣ୍ଡିତ ଗୋପବନ୍ଧୁ, ଶ୍ରୀମାନ୍ ଦାଲୁକଣ୍ଠ,
 ଏ କୃପାସିନ୍ଧୁ ଅତି ଲେଖକମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟର ଭଲ ଭଲ ଉଦାହରଣ
 ପ୍ରକାର ଓ ନମୁନାମାନ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି । ‘ମୁକୁର’ ପଦିକା-
 ମଧ୍ୟ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଲେଖକଙ୍କୁ ଉତ୍ସାହିତ କରି ଉତ୍କଳର ଆଧୁନିକ
 ଗଦ୍ୟ ବିକାଶର ବାଟ ଦେଖାଇଅଛି । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଆଉ କେତେକ
 ଉଦାହରଣ ଉକ୍ତ ଶିକ୍ଷିତ ଲେଖକ ଓ ଲେଖିକା (ପଥା :—
 ଏ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ, ଜଗବନ୍ଧୁ, କୃଷ୍ଣପ୍ରସାଦ, ରତ୍ନାକର, କୁଳମଣି,
 କୁନ୍ତଳାକୁମାରୀ, ଶ୍ରୀମାନ୍ ଅଗୂର୍ଘ ବିଦ୍ରାମଣି, ଶଶିଭୂଷଣ ରଥ,
 ଦୟାନିଧି ମିଶ୍ର, ବାସୁଦେବ ମହାପାତ୍ର, ପ୍ରତିଭା, ସରଳା)
 ମାସିକପତ୍ରର ପ୍ରସ୍ତରେ ଓ ନିଜ ନିଜ ରଚିତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଗଦ୍ୟ
 ରଚନାରେ ନୂତନତ୍ବ ଓ ବିଶିଷ୍ଟତା ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ
 ସାହିତ୍ୟସ୍ତରର ସର୍ବ ଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରି ଲେଖକମାନଙ୍କୁ
 ଉତ୍ସାହିତ କରୁଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସାହିତ୍ୟର ସମସ୍ତ ଶାଖାରେ (ପଥା—
 ଉପନ୍ୟାସ, ବିଜ୍ଞାନ, ଜ୍ୟୋତିଷ, ସମାଲୋଚନା, ଇତିହାସ,
 ପଦ୍ଧତି, ଲୀଳାବତୀ, ଚିକିତ୍ସାଗ୍ରନ୍ଥ, ସ୍ବରବିଜ୍ଞାନ ଆଦି)
 ଗଦ୍ୟରଚନାରେ ଓଡ଼ିଆ ଲେଖକମାନଙ୍କର ନିଷ୍ଠା ଓ ସାଧନା
 ଅଗାଧରୂପ ବିଭାଗ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ ବୋଲି ଦମ୍ଭ ସହିତ କୁହାଯାଇ
 ପାରେ । ବିଷ୍ଣୁସାହିତ୍ୟ ସଙ୍ଘରେ ପଠ ପଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ଆବହମାନ
 କାଳରୁ ଅତିପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଥିବା ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟ ଲେଖାମାନଙ୍କୁ
 ଦୃଷ୍ଟିକ୍ଷେ ଶୁଣି ଏ ପୁସ୍ତକ ମିଳିବ କି ? ଭାଷାର ବିଶୁଦ୍ଧତା ରକ୍ଷା

କର ନିଷ୍ପାଦନ ପାଦ୍ୟସେବା କରିବା ଓ ଓଡ଼ିଆଭାଷୀଙ୍କୁ
 ବିଜ୍ଞାତାୟ ପ୍ରଭାବରୁ ବଞ୍ଚାଇ ଲୁଗାର ବୁଣେଷକୁ ଓ ସମ୍ମାନ ରକ୍ଷା
 କରିବାପାଇଁ ଅମମୟରୁ ଟିକିତେ ଜଣା ଦେବା କରୁଥାଉ ?
 ସମ୍ବାଦପତ୍ରମାନ ସାହିତ୍ୟର ପୂର୍ବ ଓ ଉଚ୍ଚତ ବସ୍ତୁରେ ପ୍ରଧାନ
 ସହାୟ, ଏ ଓଡ଼ିଆ କେତେକ ପରିମାଣରେ ସମାଜ ଓ ଅଶାନ୍ତ ଗୁଡ଼ି
 କେତେଜଣ ସମାଜର ଦୃଢ଼ ଭାବରେ ଭାବୁଅଛନ୍ତି ? ପାଠକମାନଙ୍କ
 ମନରେ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ପଢ଼ି ଏହି ଧାରଣା ହେଉଅଛି ଯେ, ସମ୍ବାଦ-
 ପତ୍ରର ଲିଖକ ଓ ସାହିତ୍ୟର ଲିଖକ ଅଲଗା ଅଲଗା । ଦୈନିକ
 ଅଶା ସାହିତ୍ୟ ଭାବରେ ଓ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ଭାବରେ ନବଯୁଗର ଯେଉଁ
 ଶଙ୍ଖ ଚଳାଇଅଛି, ତାହା ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସରେ ଚିରକାଳ
 ଜନାଦିତ ହେଉ ବୋଲି ଅଶା କରାଯାଏ । ଦୈନିକ ପତ୍ରିକା
 ଓଡ଼ିଶାରେ ଚଳି ପାରିବ, ଏପରି ଅଶା ଦୁଇବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ଦୁଗୁଣା ପରି
 ବୋଧ ହେଉଥିଲା ।

ମାସିକ ଓ ସାମୟିକ ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ “ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ”
 ଅଗ୍ରଣୀ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ଅବସ୍ଥା ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ଭାବରେ ଦୃଶ୍ୟରେ
 ମୁଁ ପ୍ରମାଣ ଦେବାକୁ ହୁଏ । ସାମୟିକ ପତ୍ରିକା ସାହିତ୍ୟର କିପରି
 ପ୍ରସ୍ତୁତାପକ ତାହା ପ୍ରାଚୀନସୁରଣୀୟ ସାହିତ୍ୟପ୍ରେମ ମହାରାଜା
 ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ‘ଉତ୍କଳପ୍ରଭା’ ପତ୍ରିକା ଓଡ଼ିଶାକୁ ଦେଶର
 ଯାଇଅଛି । ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟର ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନ ଚିଲିକା ‘ଉତ୍କଳ ପ୍ରଭା’ର
 ଉତ୍ସାହରେ ପ୍ରଥମେ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍କଳପ୍ରଭା, ଉତ୍କଳ-
 ସାହିତ୍ୟ ଓ ମୁକୁରରେ ନିମଣ୍ଡ ପ୍ରକାଶିତ କେବଳ ଲେଖା ମଧ୍ୟ
 ସାରସ୍ଵତ ଉତ୍କଳରେ ଅମୂଲ୍ୟ ରତ୍ନରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଉଥିବ ।
 ଓଡ଼ିଶାରେ କେତେ ଯେ ମାସିକ ପତ୍ରିକାର ଅବିର୍ଭାବ ଓ ତରୋଭାବ

ହୋଇଗଲାଣି, ତାହା ଏଠାରେ ଅଲଗାରେ ଚର୍ଚ୍ଚା ଅବଶ୍ୟକ ନାହିଁ । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଜଣା ଅଛି ଯେ ଉତ୍କଳରେ ୩୭ ଶତାବ୍ଦୀ ମାସିକ ପଦ୍ଧତି ଚଳୁଅଛି ; କିନ୍ତୁ ଏହିପରି ମାସିକ, କି ହିମାସିକ, କି ହିମାସିକ, କି ଗୁରୁମାସିକ, ତାହା ଏମାନଙ୍କ ଗ୍ରନ୍ଥର ଗୋଟିଏ ପୃଷ୍ଠା ନାହିଁ; କି ମୃତ୍ୟୁରେ କି ଜଣା ପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ‘ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ’ ପଦ୍ଧତିଗଣି ନାନା ଅଭିଧାନ ଅନୁସାରେ ‘ସେନ ଶିଳ୍ପ’ ବହି ରହିଅଛି । ‘ମୁକୁର’ ଜଣେ ଜମିଦାରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପୋଷା, ଏଥିପାଇଁ ସେ ମଧ୍ୟ ଅର୍ଥବିନାଶ ମୁକ୍ତ, ସେ ଗ୍ରାହକମାନଙ୍କ ଅନୁପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥିବା କିଛି କରେ ନାହିଁ ଏବଂ ଗ୍ରାହକମାନେ ମଧ୍ୟ ନିୟମିତ ରୂପେ ପ୍ରକାଶର ଅଭାବ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭିଧାନ ଅନୁସାରେ ଦାବୀଦାର ହୁଅନ୍ତି । ‘କାରୁଣୀ ପଦ୍ଧତି’ ଝଟକ ବିଲ୍ଲି ପରି ଦୁଇ ଭଳି ଥର ବର୍ଷ ପୁଣି ହେଲିଙ୍କ ଧୂମକେତୁ (Haley's Comet) ଭଳି କୁଅଡ଼େ ଉତ୍ତର ଯାଉଅଛି । ପୁଣି କେତେ ଉତ୍କଳ ଅବାଗରେ ତାହାର ଉଦୟ ହେବ, ତାହା ପଦ୍ଧତିସମ୍ପାଦକ ଓ ବିଶ୍ଵସମ୍ପାଦକଙ୍କୁ ଜଣା । ଉତ୍କଳଗ୍ରାମୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ନବ୍ୟ ଶିକ୍ଷିତଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି, ଗ୍ରୋତି, ଚରୁଣ, ସାକାଳକ, ନାକାଳକ ହୋଇ କୋଡ଼ିଏ ହଜାର ହେବ କୋଲି ମୋଟରେ ଧରାଯାଉ ପାରେ, ଏଥିରୁ କେତେ ଜଣ ସାହିତ୍ୟ ପଦ୍ଧତିମାନଙ୍କରେ ଗ୍ରାହକ ? ଏଥିରୁ ପୁଣି କେତେ ଜଣ ଦୟା, କେତେ ଜଣ ଅଦୟ ଓ କେତେ ଜଣ ଦୁଃଖଦୟା, ଏଥିରୁ ଗୋଟିଏ ସେନସ୍ଵର ଚରଣରେ ବଡ଼ କୌତୁକର ବିଷୟ ହୁଅନ୍ତା । ବିଜାତୀୟ ପଦ୍ଧତି ଓଡ଼ିଶାକୁ କେତେ ଶକ୍ତି ଅପେ, ତାହା ମଧ୍ୟ ଦେଖି ଶିଖିବାର ଯଥା ।

(୨) ପଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ:—କବିଙ୍କର ସାଧନାଥ, ମଧୁସୂଦନ ଏ ଯୁଗରେ ଜନ୍ମ ନ ଥିଲେ, ଏ ଯୁଗର ପଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରେ ଅମେ କ

ଛାତ୍ରକୁ 'ପେଡ଼ିଲଗା' ପରି ଦାଣ୍ଡର ଦେଖାଉଥାନ୍ତେ, ତାହା ଭାବି ହେଉ ନାହିଁ । ଧୂଳିମଣି ଗୋପବନ୍ଧୁ, ସାଧୁଚରଣ, ଗଙ୍ଗାଧର, ନନ୍ଦକୃଷ୍ଣ, ପ୍ରକାଶମୋହନ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି, ପଦ୍ମଚରଣ, ମଦନମୋହନ, ନୀଳକଣ୍ଠ, ଗୋଦାବରୀ, ବାଲିଆଚରଣ, ବୈକୁଣ୍ଠାଧ୍ୟାୟ, ଅଜୟଚନ୍ଦ୍ର, କୁନ୍ତଳାକୁମାରୀ, ମାୟାଧର, ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର, ଏହିଭଳି ଭେଦଯୁ ଲେଖକ ଓ ଲେଖିକା ନୂତନ ରୂପରେ ଓ ଛାତ୍ରରେ ପଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରେ କସରତ ଭେଦଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କୁ କବି ଅବନରେ ବସାଇବାର ଭାବ ଭବିଷ୍ୟତ୍ ଜହନ ସାହିତ୍ୟର ଉଦ୍ଦାପ ଲେଖକଙ୍କଠାରେ ।

ଉତ୍କଳ ସଙ୍ଗୀତ ଛନ୍ଦ ନିମନ୍ତେ ଭର ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଅସିଷିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମୁହଁରୁ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ଛନ୍ଦ ଯାହା ଶୁଣା ଯାଇଥାଏ, ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଯେ, ଅଜ୍ଞତାକୁ ଶିଷିତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତହିଁର ଏକାଂଶ ମଧ୍ୟ ମିଳିତା ଦୂରତ । ଦାମୋଦର ପଟ୍ଟନାୟକ ଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରାଚୀନ ସଙ୍ଗୀତ ସଗ୍ରହ କରି ଯେଉଁ ପଥ ଦେଖାଇ ଯାଇଥିଲେ, ତାହାକୁ ଚିତ୍ତର ଗୁପ୍ତାଶାସନାଦିମାନେ ସଙ୍ଗୀତ ପାରିକାଦଳୀ, ସଙ୍ଗୀତ ରସଗୋଲ, ସଙ୍ଗୀତ ବିହୁଅତ, ସଙ୍ଗୀତ ହେନାଗୁଡ଼ି ଇତ୍ୟାଦି ନାନା ଅବିଦ୍ୟାୟ ଅକାର ଓ କବିକାବଳୀ ଏପରି ଅପବ୍ୟବହାର କରିବେ ବୋଲି ଦାମୋଦର ସ୍ବପ୍ନରେ ଫୁଟା ଭାବି ନ ଥିଲେ । ପାରଳାଖେମୁଣ୍ଡି ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୂଳରେ ପ୍ରକାଶିତ ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସଙ୍ଗୀତସଗ୍ରହ ଓ ଖଲ୍ଲିକୋଟ ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୂଳରେ ପ୍ରକାଶିତ କୁଳମଣିଙ୍କ କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରହାରକୀ ଯେଉଁ ମାର୍ଗ ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି, ତାହା ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ସବୁଥା ଅଦରଶୀୟ ଓ ଅନୁକରଣୀୟ । ରଣପୁର ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୂଳରେ ପ୍ରକାଶିତ ସଙ୍ଗୀତ-

ଜନଭଣ୍ଡାର ଓ ଗୀତବାଦ୍ୟ ଭଣ୍ଡାରେ ଗୀତବାଦ୍ୟର ଗର୍ଭ ପ୍ରତି
ଲେଖକ ଦୃଷ୍ଟି ଅବଶିଷ୍ଟ ହୋଇଅଛି । ସଙ୍ଗୀତ ସାଧନାରେ
ଗୋବିନ୍ଦଚନ୍ଦ୍ର ପୁରଦେଉ, ଗୋକୁଳଚନ୍ଦ୍ର, ମେଢ଼ନା ଓ ଗୋସ୍ୱାମୀ ବୃନ୍ଦାବନ
ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ତାହା ଉତ୍କଳୀୟ ଜାତିର ଉଦୟବୃଦ୍ଧିରେ
ସ୍ଥାୟୀରୂପେ ଝଙ୍କିତ ହେବାକୁ ଅନେକ ଦିନ ବାକି ଅଛି ।

ଗୋଟିପୁଅ ନାଟ ଓ ଦକ୍ଷିଣୀ ସଙ୍ଗୀତ ସାଧନାପାଇଁ ଉତ୍କଳ
ଦିନେ ଭାରତରେ ଖ୍ୟାତ ଲଭି ବସୁଥିଲା । ଭଙ୍ଗାରପୁର ଜମିଦାର-
ବଂଶଜ ପ୍ରାଚୀନ ବିଭବ ଲୁପ୍ତ ହେଲା ପରେ ଓ କଳଙ୍ଗା ଗ୍ରାମାଧିପତି
ଧ୍ରୁବଚର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଓ ଜୀବନ ବନମାଳୀ ଯିବା ଦିନଠାରୁ ଏ
ଦିଗରେ ମୋଥିରେ ତୋର ବନ୍ଦା ହେଲା ପରି ଅଶଙ୍କା ହେଉଅଛି ।

ଗଦ୍ୟ ଓ ପଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ସମନ୍ୱୟରେ ନାଟକ ଜନ୍ମ ପାଏ ।
ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଅତି ଦୀନ । ପ୍ରଥମେ ଏ ଜଣମୋହନ ଲାଲ
‘ବାବାଜୀ’ ନାଟକ ଲେଖିଥିଲେ । ତତ୍ପରେ ଗୁମସ୍ତାଖର, ପଣ୍ଡିତ
ହରିହର ରଥ ଓ ଏବେ ଉର୍ଦ୍ଧାସୁଚରଣ, ଅଶ୍ୱିନୀକୁମାର, ଚିତ୍ତଟି ଗଜା
ଗୁପ୍ତାମୋହନ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିଶ୍ରମ ଓ ସାଧନା ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି ।
ଯୁବକ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଗୁମସ୍ତାଖ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଓ ସମ୍ବଲପୁରର ରଞ୍ଜନଶି ଶତ୍ରୁଘ୍ନ
ନାଟକ ଲେଖି ନାଟକରେ ନିଜଯୁଗର ସୁଚନା ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି ।
ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱୟଂ ଦେବାର ଅବସ୍ଥା ବଞ୍ଚିମାନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପହଞ୍ଚି
ନାହିଁ ।

ଉତ୍କଳର କେନ୍ଦ୍ରରେ ଗୋଟାଏ ସ୍ଥାୟୀ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଅବିଧି ହୋଇ
ପାରିବ ନାହିଁ । ବାସନ୍ତୀ ନାଟ୍ୟଶାଳାଟି ପ୍ରତି ଅବିଧି ଉତ୍କଳର
ସାହିତ୍ୟପ୍ରିୟ ଗୌଣସି ବରପୁତ୍ରଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିନାହିଁ । ମୋହନ

ହୋସ୍ତାମୀ ସଙ୍ଗୀତ ଓ ନାଟ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଧର୍ମସେବରେ ଯେଉଁ
ବୃତ୍ତେ ଦେଶାଭିଷେକ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟସଙ୍ଗୀତପ୍ରିୟମାନଙ୍କ ଅନୁକରଣୀୟ ।

ଓପେରାରେ ଗୀତନାଟ୍ୟର (Opera) ଅଭାବ ନାହିଁ ।
ସମ୍ପର୍କିତ, ବୃତ୍ତିଲୀଳା, ଭାବତଳୀଳା, ବୋହୂ ସୁଅଙ୍ଗ, ଚନ୍ଦ୍ରାବତୀ-
ହରଣଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ନାନାବିଧ ପୌରାଣିକ ଓ ଅପୌରାଣିକ
ଦୃଶ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉତ୍କଳର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ, ଉତ୍କଳର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ
ଅଞ୍ଚଳରେ, ଉତ୍କଳର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ରାଜଦ୍ୱାରରେ, ପ୍ରକାଶୀ ଉତ୍କଳୀୟଙ୍କ
ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଖଟିରେ ପ୍ରତିନିୟତ ଅଭିନୀତ ହେଉଅଛି । ଏଥର ଭାଷା,
ଏଥର ଭାବ, ଏଥର ରୁଚି ଦେଖିଲେ, ଆମ ଜାତିର ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ
ମନୁଷ୍ୟର ଆଶା କୁଅଡ଼େ ଉଠେଇଯାଏ । ସମାଜରେ କୁରୁଚି,
କଦାଗୁର ଓ ଭାଷାରେ କଦର୍ଯ୍ୟତା ଏ ଶ୍ରେଣୀର କବିମାନେ ଖୁବ୍‌ଅଛନ୍ତି
ଏବଂ ଆମେ ଶିଳ୍ପିତମାନେ ଜଳଜଳ କରି ଏହାକୁ ଗୃହିଅଛୁ । ଏ
ଶ୍ରେଣୀର କବିମାନଙ୍କୁ ବାହାଦୁରୀ ଦେବାପାଇଁ ସମ୍ବାଦପତ୍ରର ସମ୍ବାଦକାୟ
ଓ ବିଜ୍ଞାନ ପ୍ରମୁଖମାନ କଳ୍ପିତ ହେଉଅଛି ଏବଂ ଜାତିର ରୁଚି ଓ
ନୈତିକ ଚରଣ ଯାହାକି କଲକତା, ରେଝୁନ ଓ ଟାଟା-
ନରେରେ ଚଢ଼ୁଅଛି, ସେଗୁଡ଼ିକର ପଥ ମଧ୍ୟ ପରିସ୍କାର ହେଉଅଛି ।
ମାତ୍ର ଇତିର ଲୋକଙ୍କର ଜୀବନ ଦୁଃଖମୟ; ସେଥିରେ ଆମୋଦି
ପ୍ରମୋଦିହିଁ ଶୁଣିବ ଆଲୋକରେଣା । ସେ ଆମୋଦି ପ୍ରମୋଦିର ସ୍ଥାନ
ଆମେ ପରିଅମାନେ ପୂରଣ କରିବା ଚାହିଁ । ଏପରି ସ୍ଥଳରେ
ସେମାନେ ଏହି କୁରୁଚିପୂର୍ଣ୍ଣ ଯାହା ସୁଅଙ୍ଗର ଆଶାକୁ ନେଇ ଆଉ
କରିବେ କଣ ? ଭୌତିକ ସାହିତ୍ୟ ସବୁ ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟରେ
ସ୍ଥାନ ପାଉଅଛି ଏବଂ ତାହା ମାର୍ଜିତ ଓ ପୁରୁଷସମ୍ମାନ କରିବା ବିଷୟରେ
ସାହିତ୍ୟସେବକମାନେ ଲାଗିଅଛନ୍ତି । ଓପେରାରେ ସବୁ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ

ସ୍ବଭାବ । ବାହାଣୀ, ଶୁଦ୍ର, ସ୍ତ୍ରୀ, ପ୍ରାଚୀନ, ଭଜନ, ଜଣାଣ, ଚଉକଣା ପ୍ରତି ପଦ୍ମାଙ୍କର ସମ୍ବନ୍ଧ ଶୁଦ୍ଧ ପଦ୍ମ ନାହିଁ ।

ଶିଶୁ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଅଙ୍ଗ । ଶ୍ରୀମାନ ଗୋପାଳ ପିଲାଙ୍କର ଉପଯୋଗୀ ଶକ୍ତିକେତେ ସୁସ୍ଥକ ରଚନା କରିଅଛନ୍ତି । ଏହା ଛଡ଼ା କେତେ ଶକ୍ତି ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ହେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ରଚିତ ପୁସ୍ତିକା ଓ ବ୍ରହ୍ମପୁର ଶୁଭେଶ୍ବର ଷ୍ଟୋର ପ୍ରକାଶିତ ପୁସ୍ତିକା ଓ ପଞ୍ଚାମୃତ ପତ୍ରିକା ଛଡ଼ା ଦେଲେ, ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଦ ପୁସ୍ତକର ଅଭାବ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚୁଟି ନାହିଁ । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଓଡ଼ିଆରେ ଶତ ଶତ ନୂତନ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଅଛି । ସରକାରୀ ଗେଜେଟରେ ନୂଆ ବହିର ଯେଉଁ ସାମୟିକ ତାଲିକା ବାହାରେ, ସେଥିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ, ଅଧିକାଂଶ ଓଡ଼ିଆ ବହିର ମୂଲ୍ୟ ଗୁରୁ ଅଟେ । ମୁଦ୍ରାଯନ୍ତ୍ରର ସୁଲଭତାରୁ କେତେକ ବ୍ୟବସାୟୀ ଏହି କ୍ଷେତ୍ର ଅଳ୍ପ ମୂଲ୍ୟର ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କରି ଓ ଅନ୍ୟର ପରିଶ୍ରମସମ୍ମତ ବସ୍ତୁମାନ ଗୁରୁ କରି ବା ବିକଳାଙ୍ଗ କରି ଦେଶ ଦୂର ପରିସାର ସେବାରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଅଛନ୍ତି, ମାତ୍ର ଏ ସବୁରେ ଉଚିତ ଚିନ୍ତା ବା ଗଭୀର ଗବେଷଣାର ଗନ୍ଧ ସମ୍ବନ୍ଧ ନାହିଁ । ସାଧାରଣଙ୍କୁ ପ୍ରତାରଣା କରିବାକୁ ଏ ସବୁ ବ୍ୟବସାୟିକର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ଓଡ଼ିଆରେ ବ୍ୟାକରଣର ଅଭାବ ବିଷୟ ମୁଁ ପୂର୍ବେ ସୂଚନା କରିଅଛି । ବ୍ୟାକରଣ ଓ ଅଳଙ୍କାର ଗ୍ରନ୍ଥ ଭାଷାର ଜୀବନଶକ୍ତିର ପରି-ରୂପ । ଏହାକୁ ଉଚ୍ଛ୍ରେଷ୍ଟ ଲେଖକମାନଙ୍କର ଯଥେଚ୍ଛାଗୁରୁ-ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଲେଖନୀକୁ ଫଳିତ କରେ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଯେଉଁ ସବୁ ବ୍ୟାକରଣ ହୋଇଅଛି, ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟାକରଣର ବିକୃତ ଉତ୍କଳ ଅନୁବାଦ ମାତ୍ର । ଅଳଙ୍କାର ଗ୍ରନ୍ଥ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ବାମଣୀୟ ପ୍ରକାଶିତ ‘ଅଳଙ୍କାର-ବୋଧୋଦୟ’ ଓ ‘ଅଳଙ୍କାରସାର’ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଳଙ୍କାର ଶାସ୍ତ୍ରରୁପ

ଅଶ୍ରୁପାନର ଭୁଲନାରେ କାନ୍ଦୁପକ୍ଷୀ ମାତ୍ର । ବର୍ତ୍ତମାନ ପଣ୍ଡିତ
କୁଳମଣିଙ୍କର “ଅଳଙ୍କାର ତତ୍ତ୍ୱସିଂହା” ଏ ଦିଗରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକୃତ
ଅଭାବ ଦୂର କରି ପାରିବ ।

“ଶଙ୍ଖରରତ୍ନର କି ଗୁଣ ବାହୁନିବି, ମୂଳରୁ ପାହାର ପାହାର ।”
ଓଡ଼ିଶାକୁ ଇତିହାସ କଥା ଗାଧେଇ ଯାଉ, ଅଜିତାବେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା
କା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଶକ୍ତି ଏ ଇତିହାସ ଲେଖା ଯାଇ ପାରି ନାହିଁ ।
ତାରିଣୀଚରଣ ଥେଜ ପୁସ୍ତିକା ଶକ୍ତି ଏ ତାଲିକା ମାନ୍ତି । ବିନାୟକଙ୍କ
‘ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଇତିହାସ’ ଓ ‘ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ’ରେ
ଏ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଅଲୋଚନାର ଖଡ଼ ପଡ଼ିଅଛି ମାତ୍ର । ଜଗବନ୍ଧୁ ସିଂହ ତାଙ୍କ
ରଚିତ ‘ପ୍ରାଚୀନ ଖୁଲ୍ଲ’ରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ସାହିତ୍ୟିକ ଓ
ସାହିତ୍ୟାସିକ କଥା ସଂଗ୍ରହ କରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସଲେଖକଙ୍କ
ପଥ ସୁଗମ କରିଅଛନ୍ତି । ଅଗୁରୁ ଗନ୍ତାମଣି ଓ ବିରୁପାକ୍ଷ, ତାଙ୍କର
ରାଧାଚରଣ ପ୍ରଭୃତି ଅଲୋଚନାର ସୁନ୍ଦରତା କରିଅଛନ୍ତି ମାତ୍ର ।
ଅଗୁରୁ ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର ମଜୁମଦାରଙ୍କ ପ୍ରକୃତରୁ ଗବେଷଣାରେ ନିଷ୍ଠା
ଅନୁମାନଙ୍କର ଅନୁକରଣୀୟ ।

“ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ-ଚର୍ଚ୍ଚା” ଓଡ଼ିଶାରେ ନାହିଁ କହିଲେ ଚଳେ । ଉତ୍କଳ
ଅଭିଧାନକାର ଏ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦ ତାଙ୍କର ନାନା ଅଭାବ ସତ୍ତ୍ୱେ
ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱରେ ଯେଉଁ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଗବେଷଣାର ଉଦ୍ଦାହରଣ
ଦେଖାଇଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବହୁତର ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ କୌଣସି ନବ୍ୟ
ସିଂହଳ ବ୍ୟକ୍ତି ସେଥିରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କଲେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଗୋଟିଏ
ପ୍ରଧାନ ଅଭାବ ଓ କଳଙ୍କ ଦୂର ହୁଅନ୍ତା ।

ପାରଳାର ସୁଗ୍ରୀବ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ରାଜଗୁରୁ ପ୍ରାଚୀନ ଚିନ୍ତା
ଲବନୀ ସଂଗ୍ରହ, ଓଡ଼ିଆ ଗୁଣ, ଅଳଙ୍କାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ
ଗବେଷଣାରୁ ପରିଚୟ ଦେଇଥିଲେ, ସତ୍ୟନାରାୟଣ ତାଙ୍କ ପଦାଙ୍କ
ଅନୁସରଣ କରିବା ଅନନ୍ଦର ବିଷୟ ।

ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜୀବନ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବିଷୟରେ ପ୍ରୋଫେସର ଅଭିବକ୍ଷର ଯେଉଁ ପ୍ରାଣାନ୍ତର ପରଶ୍ରମର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଅଛି, ତାହା ଯଦି ଝୁଲିବ ତେବେ ପ୍ରାଚୀ ସମିତି ଅନୁଷ୍ଠାନର ଫଳରୂପେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଚରମସୀମା ଭାବରେ ସାହିତ୍ୟସାଧନାର ଶେଷ ହୋଇ ପାରନ୍ତା, ତେବେ ଓଡ଼ିଶାର ତାହା ଦ୍ଵାରା ଚେର ଉପକାର ହୁଅନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଶାର ହାତୁଅର ଦୁର୍ଗୁଣ ଦେଖି ମନକୁ ଯିବ ପାଏ କୁହୁଅଛି । ଅଭିବକ୍ଷର ରୋଗାତାନ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଯେ ଏଥିରେ ଲଗିଅଛନ୍ତି ଏହାହିଁ ଓଡ଼ିଶା ପକ୍ଷରେ ଅଶା ଓ ଅନନ୍ଦର କଥା । ପ୍ରାଚୀ ସମିତିର ମୂଳଦୁଆ ବାନ୍ଧିବାପାଇଁ ଉଦ୍ଘୋଷର ଭାଷା ଶୁଣିବରହୁ ଯେଉଁ ବଦାନ୍ୟତାର ପରିଚୟ ଦେଇଅଛନ୍ତି, ତହିଁପ୍ରତି ଉଲ୍ଲଙ୍ଘିତ ଧନପତିମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲେ ଉଲ୍ଲଙ୍ଘରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରାଚୀନ କାହିଁର ବ୍ୟବହାର ହୋଇ ପାରନ୍ତା । ଏ ସବୁ କଥା ବଞ୍ଚିମାନ ଥାଉ, ବଞ୍ଚିମାନ ଅଭିବକ୍ଷର ଜିଜ୍ଞାସା କହୁବର୍ତ୍ତର ଗବେଷଣା ଓ ପରଶ୍ରମର ଫଳ—ପ୍ରାଚୀ ସମିତି ନାମରେ ଫଳତଃ ଏକାକୀ ତାଙ୍କର ଉଦ୍ୟମରେ ପ୍ରକାଶିତ ଗ୍ରନ୍ଥଗୁଡ଼ିକର—କପିରାଜ୍ ସ୍ଵରୂପ ପ୍ରାଚୀ ସମିତିକୁ ଦାନପତ୍ରଦ୍ଵାରା ଦାନ କରି ସାରସ୍ଵତ ଉଦ୍ଘୋଷରେ ଅସମ୍ଭବ କାହିଁ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ଗଲେ । ଏ କପିରାଜ୍ ସ୍ଵରୂପ ମୂଲ୍ୟ ଅଭିବକ୍ଷର ପତ୍ନୀର ହଜାର ଟଙ୍କା ଧରିଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏ ସ୍ଵାର୍ଥତ୍ୟାଗ ଉଦ୍ଘୋଷର ମୂଲ୍ୟ ସୁସ୍ଥ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ପ୍ରତି ଅମୂଲ୍ୟ ।

X X X X

(କଟକ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ବାର୍ଷିକୀ
ଅଧିବେଶନ, ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୯୧୧)